

Onsdagen den 27 februari

Kl. 10.00

§ 1 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner
nr 12 till socialförsäkringsutskottet,
nr 24 till jordbruksutskottet samt
nr 30 till försvarsutskottet.

§ 2 Föredrogs och hänvisades motionerna nr 1609–1614 till utbildningsutskottet.

§ 3 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 39 och 40.

§ 4 Fråga om uppskov med behandlingen av konstitutionsutskottets betänkanden nr 6–8

Herr talmannen meddelade att herr Bohman (m) anhållit att få ordet innan konstitutionsutskottets betänkanden nr 6–8 föredrogs.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Jag hemställer att kammaren måtte besluta att till onsdagen den 17 april uppskjuta behandlingen av konstitutionsutskottets betänkanden nr 6, 7 och 8. Motiveringen för detta yrkande är följande.

I remissdebatten för någon månad sedan påminde jag om att vi moderater under en lång rad av år försökt väcka debatt om vårt statsskick och vår demokratis grunder men att vi ändå inte lyckats åstadkomma det allmänna meningsutbyte som en ny grundlag borde förutsätta. Först nu fem minuter i tolv, efter ett tjugoförårigt grundlagsarbete har en allmän opinion givit sig till känna, en opinion som vittnar om ett starkt engagemang från breda samhällsgruppers sida för vår demokratis arbetsvillkor. Det är beklagligt – strök jag under – att debatten kommit så sent. Men det är bra att den har kommit. Det är bra därför att den, trots alla övertoner, utgör ett kraftfullt uttryck för de strävanden att fördjupa och vitalisera demokratin som vi moderater hävdade under de senaste årens intensiva grundlagsarbete.

Alla politiska partier har varit föremål för opinionens krafter. Det är möjligt att vi moderater fått motta ett större antal manifestationer än andra partier. Kritiken mot det nya grundlagsförslaget har ju främst riktats mot reglerna om monarkens ställning i samhället. Överslagsvis har tre av fyra meningsyttringar gällt detta avsnitt av grundlagskomplexet, medan den fjärde rört utformningen av rättighetskapitlet.

Både då det gäller monarkens ställning och det grundlagsenliga skyddet för de mänskliga fri- och rättigheterna har emellertid kritiken, av meningsyttringarna att döma, i stor utsträckning vilat på en missuppfatt-

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fråga om uppskov
med behandlingen
av konstitutions-
utskottets betän-
kanden nr 6–8*

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fråga om uppskov
med behandlingen
av konstitutions-
utskottets betän-
kanden nr 6-8*

ning om det nya förslagets innebörd. I många fall har kritikerna uppenbarligen inte haft klart för sig den verkliga innebörden av den nuvarande grundlagens regelkomplex. I andra fall har alltför långtgående slutsatser dragits av den nya lagens innehåll och syften. Genomgående har uttryckts farhågor för att den nya författningens syfte skulle vara att urholka monarkens ställning och att bredda vägen för ett republikanskt statskick. Och nästan lika ofta har hävdats att det vilande grundlagsförslaget skulle ge ett väsentligt sämre skydd för de demokratiska rättigheterna än 1809 års grundlag.

Som alla i denna kammare vet, eller i varje fall borde veta, är så ingalunda fallet. Ett bevarande av vår monarki har uttryckligen angivits som en förutsättning för författningsarbetet. Och även om grundlagsförslaget icke ger de garantier för de medborgerliga rättigheterna som vi moderater och även andra anser önskvärda och också krävt under hela grundlagsarbetet, ger likväl förslaget i detta hänseende de enskilda medborgarna ett *bättre* skydd än 1809 års författning. Opinionen har icke låtit sig övertygas. Den har bl. a. hänvisat till vissa mindre väl övervägda uttalanden av Sveriges statsminister, vilka jag i detta sammanhang knappast behöver återge.

Statsminister Palme har visserligen efteråt sökt klarlägga innebörden av dessa uttalanden. Men det har inte skett på ett sådant sätt, att de många tvivlarna blivit övertygade. Alltjämt är många människor – alltför många människor – djupt oroade för det nya författningsförslagets egentliga syften. Skall man inte tro på statsministern när han öppet deklarerar att den nya grundlagen syftar till republik? På en statsminister som dessutom är främste företrädare för ett parti som har republikkravet inskrivet i sitt program? Sådana frågor är naturliga.

Ett genomgående drag i de tiotusentals skrivelser som kommit oss moderater till del är krav på bättre information. Man påstår i dessa skrivelser att politikerna – som det brukar heta – försöker ”mygla på” folket en ny grundlag och att de inte velat informera på förhand. Politikerna har, säger man, avsiktligt fördolt för folket vad det är fråga om. Och man citerar med lätt genomskådad ironi första paragrafen i det nya grundlagsförslaget, ”All offentlig makt i Sverige utgår från folket”, och frågar varför folket då inte blivit informerat.

Dessa anklagelser är orättvisa. De är djupt orättvisa. I varje fall har vi moderater gjort allt vad som rimligen kan krävas av ett parti för att orientera våra medlemmar – dem vi kan komma åt – om förslaget. I få av de politiska partierna torde debatten ha varit så livlig som i vår krets. Men vi kan ändå inte komma ifrån att opinionen och de allt högljuddare kraven på bättre information vittnar om att något ändå måste ha brustit. Från statsmakternas sida har, till skillnad från vad fallet varit vid många andra viktiga ändringar i svensk lagstiftning, hittills icke vidtagits några särskilda åtgärder. Och massmedia har intill den allra senaste tiden visat ett anmärkningsvärt litet intresse för grundlagsarbetet som sådant. Men alldeles oberoende av vad som gjorts eller underlåtit utgör opinionen och kravet på bättre information en realitet, som vi här i riksdagen inte har rätt att negligera. Den omständigheten att vi är medvetna om att kritiken i stor utsträckning vilar på missförstånd i viktiga hänseenden om

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fråga om uppskov
med behandlingen
av konstitutions-
utskottets betän-
kanden nr 6-8*

förslagets innebörd och syften *stärker* informationsbehovet – inte tvärtom.

Det var mot den bakgrunden, herr talman, som jag för en och en halv månad sedan interpellade statsminister Palme och begärde att regeringen skulle ta initiativet till en vittomfattande, objektiv och klarläggande informationskampanj om innebörden av och innehållet i det vilande grundlagsförslaget. Jag fick i går av justitieministern svar på interpellationen, sedan mina önskemål redan tillgodosetts och justitiedepartementet utarbetat en informationsbroschyr, som föreligger i korrekturen. Trycklov har lämnats den 19 februari, och broschyren kommer att distribueras någon gång i mars månad till landets samtliga hushåll. Detta är bara bra. Det är precis vad vi har begärt. Men vi har också – i interpellationen, i konstitutionsutskottet och i debatter här i kammaren – krävt och förutsatt att informationsbroschyren skall ha distribuerats till landets hushåll, *innan* riksdagen går att fatta beslut i frågan. I det hänseendet har regeringen av någon besynnerlig anledning bestämt sig för att information skall ges och missuppfattningar klaras upp först *efter* det att riksdagen beslutat i grundlagsfrågan.

Jag strök nyss under att opinionen och kravet på information är en realitet, alldeles oberoende av hur gott samvete vi riksdagsmän anser oss ha och alldeles oberoende av vår egen övertygelse om grundlagsförslagets förtjänster. Det borde därför vara en självklar skyldighet för oss att ta båda dessa företeelser på allvar. Det skulle vara i hög grad ägnat att rubba människornas förtroende för riksdagen, om medborgarna fick den uppfattningen att vi försöker pressa igenom förslaget här i kammaren så fort som möjligt för att först därefter söka lugna den oroade opinionen med en broschyr utsänd till hushållen efter det att det definitiva avgörandet fallit. På det sättet skall man inte bedriva upplysning.

Ett sådant handlande är, menar jag, inte bara direkt utmanande utan också uttryck för en politisk självtillräcklighet som vi inte skall ägna oss åt. "Vi vet att den nya grundlagen är bra. Vi struntar i vad folk tycker. Tids nog – då vi har beslutat – skall folk få reda på vad vi har beslutat." Så skall det inte, så får det helt enkelt inte gå till.

Vi talar alla här i riksdagen om vikten av att fördjupa och vitalisera demokratin. Begreppet gräsrötter – ett begrepp som jag själv tycker är en aning nedlåtande – präglar var och varannan debatt, som vi vet. Men när det verkligen visar sig föreligga en klar "gräsrotsopinion", som begär ytterligare upplysningar och förklaringar om ett förestående viktigt besluts innebörd, då svarar dessa förespråkare för en fördjupad och upplyst demokrati: "Ja, information skall ni få. Men först efter det att vi har fattat vårt beslut."

Nej, herr talman, det är dumt – för att uttrycka sig enkelt – att inte vänta med ett beslut i en för landet viktig fråga till dess att folket har fått besked om frågans innebörd, det besked som människorna har begärt. Riksdagen har ingenting att förlora på någon månads dröjsmål. Vi har tvärtom allt att vinna på att inte alldeles i onödan tära på eller förlösa det förtroendekapital som utgör den yttersta förutsättningen för vårt arbete här i riksdagen.

Som jag förutsatte i min interpellation har justitiedepartementet haft

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fråga om uppskov
med behandlingen
av konstitutions-
utskottets betän-
kanden nr 6--8*

samråd med de politiska partierna om broschyrens utformning. Vi har fått framföra våra synpunkter på förslaget. De har visserligen inte beaktats i den utsträckning som vi skulle ha önskat, men avvikelserna är väldigt små, och jag har ingen som helst anledning att söka sak i den frågan.

Det är bara på *en* punkt – och den är desto viktigare i principiellt hänseende – som regeringens broschyrförfattare inte har tagit hänsyn till våra önskemål, trots att vederbörande på ett förberedande stadium förklarade sig vara medvetna om det berättigade i vår kritik just på den punkten. Jag syftar på inledningen till den broschyr som nu håller på att tryckas, den inledning i vilken det framhålls att 1974 års värriksdag då broschyren utkommer redan "har tagit" det andra, avgörande grundlagsbeslutet. Hur vet man det? Broschyren utarbetades för några veckor sedan. Regeringen var då medveten om de krav som har rests från vår sida i konstitutionsutskottet på att beslut inte skulle fattas, förrän broschyren hade utsänts – krav som upprepats i andra sammanhang. Vi har för broschyrförfattarna framhållit att broschyren just därför måste utformas så, att det blivande riksdagsbeslutet inte föregrips. Även om man kan utgå ifrån att beslutet får ett visst innehåll, skall man inte på det här sättet föregripa beslutet.

Men under arbetets gång har tydligen en "högre hand" blandat sig i spelet. Vem den handen tillhör kan man bara gissa sig till. Den har alltså sett till att själva broschyrtexten förutsätter att riksdagen *inte* kommer att tillmötesgå opinionens krav på ett tidsbegränsat uppskov. Justitiedepartementet "sätter sig" därmed helt enkelt på riksdagen. Det vittnar inte om respekt för riksdagen och därmed inte heller om respekt för de demokratiska arbetsformer på vilka riksdagsarbetet skall bygga. Intill dess att en olöst fråga har avgjorts skall inte justitiedepartementet utgå ifrån att ett beslut har fattats.

Ät det gamla uttrycket "Vad göras skall är allaredan gjort" har alltså minoritetsregeringen Palme givit nytt liv. Jag tycker att det är på något sätt betecknande för den maktfullkomlighet som regeringen även i andra sammanhang brukar ge uttryck åt.

Herr BOO (c):

Herr talman! Det yttrande som herr Bohman här har gjort och det yrkande som framställts ger anledning till några kommentarer.

Från centerns sida har vi självfallet funnit det ytterst angeläget att ställningstagandet till det vilande grundlagsförslaget inte skulle forceras vid årets riksdag. Vi har därför eftertryckligen medverkat till att ett ordentligt rådrum skulle erhållas mellan sista allmänna motionsdagen och avgörandet i utskott och kammare. Det var av största vikt, menar vi, att alla motioner som berörde grundlagen noga kunde prövas innan frågan blev föremål för avgörande. Så har nu också skett efter uppnådd stor enighet.

En enskild motion om folkomröstning om det vilande grundlagsförslaget har behandlats av konstitutionsutskottet och enhälligt avstyrkts av företrädarna för de i riksdagen representerade fem partierna. Likaså har utskottet, med stöd bl. a. av moderaterna, avstyrkt förslag att hela

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fråga om uppskov
med behandlingen
av konstitutions-
utskottets betän-
kanden nr 6-8*

grundlagsfrågan skulle uppskjutas till hösten.

Att det är angeläget med en bred och seriös debatt i grundlagsfrågor – och just i en sådan fråga som det här gäller – är självklart, och därom behöver icke vidare ordas. Förutsättningen för seriös debatt är ju en god information. Därför har också centern i utskottet bidragit till att en informationsskrift kommer till stånd. Denna skrift är nu, som har sagts här tidigare, under utarbetande och kommer inom kort att utdelas till alla hushåll.

I det här läget har moderaterna tagit detta med informationsskriften till intäkt för att på ett egendomligt sätt markera något slags oklarhet i hela ärendet. Jag frågar mig: Är detta något trick från moderaterna i syfte att försöka dölja någon sorts omsvängning inom partiet i sakfrågan? För inte kan det väl vara så att man är nöjd bara broschyren ligger i postlådan och att man dagen därpå kan gå till beslut och tillstyrka det vilande grundlagsförslaget? Så har under alla förhållanden moderaterna i utskottet sagt, vilket också framgår av det särskilda yttrandet till utskottets betänkande nr 8.

Nu återkommer herr Bohman till detta med endast den förändringen att han vill att ytterligare några dagar skall förflyta från det att hushållen fått broschyren och till det att moderaterna kan säga ja till det vilande grundlagsförslaget. Inte heller herr Bohman har förutsatt att man skall ta hänsyn till någon reaktion från den stora allmänheten med anledning av broschyren. Svenska folket har rätt att här och nu få ett klart besked från moderaterna om dessa manövrer är ett försök att dölja en ändrad syn på hela grundlagsförslagets innehåll. Jag förutsätter att herr Bohman ger ett klart besked om huruvida moderaterna är beredda att så småningom stödja det nu vilande grundlagsförslaget i dess helhet. Det bör ges ett direkt svar på den frågan.

Centerpartiet stöder ett avgörande i dag. Det vilande grundlagsförslaget är, som vi ser det, vida överlägset 1809 års regeringsform, och vi tvekar inte att ta vår del av ansvaret både för grundlagsförslagets innehåll och för det sätt på vilket det har tillkommit. Men debatten om förändringar och ytterligare förstärkningar av den nya grundlagen bör fortsätta. Vi kommer att medverka till en bred debatt, där alla medborgare får chans att vara med. Fri- och rättighetskapitlet är redan nu under ytterligare utredning, och när förslagen kommer från utredningen finns det verklig anledning att seriöst fortsätta diskussionen.

Beträffande monarkin har vi från centern motionerat om att förstärka den genom införande av kvinnlig tronföljd. Vi kommer självfallet att arbeta vidare efter den linjen.

Herr talman! Med de här redovisade synpunkterna vill jag förorda att frågan om det vilande grundlagsförslaget avgörs i dag, och jag hemställer således om avslag på herr Bohmans yrkande.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Vi har från folkpartiets sida motsatt oss att grundlagsfrågan skulle snabbbehandlas i riksdagen. Därför protesterade Per Ahlmark och jag redan vid riksdagens början mot planerna på att ta upp frågan i kammaren redan den 23 januari, innan motionstiden gått ut. Av samma

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fråga om uppskov
med behandlingen
av konstitutions-
utskottets betän-
kanden nr 6--8*

skäl motsatte sig Per Ahlmark att frågan behandlades med exceptionell brådska i konstitutionsutskottet.

Vi har varit kritiska mot delar av det vilande grundlagsförslaget, och vi har fört fram kritiken i många olika sammanhang. Denna kritik kvarstår, och vi återkommer med ett flertal ändringsförslag. Men möjligheterna att åstadkomma förbättringar ökar inte, om man väntar med beslutet i kammaren till den 17 april – också då kommer kammaren att ha att välja mellan att godta och att förkasta hela förslaget. Jag vill därför fråga moderaternas företrädare, med anledning av det framställda yrkandet: I vilka avseenden kan er inställning ändras genom att kammaren skjuter på beslutet till den 17 april?

Herr talman! Att vi har gått emot en exceptionell snabbbehandling i kammare och utskott innebär inte att vi kan godta vilka motiveringar som helst för ett uppskov. Därför menar vi att beslut angående det vilande grundlagsförslaget bör fattas av kammaren i dag.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Två invändningar bör ur saklig synpunkt anföras mot herr Bohmans förslag.

Den första invändningen är att på grundval av broschyren någon debatt inte hinner uppstå bland medborgarna som skulle kunna påverka riksdagsledamöternas ställningstagande. Det är visserligen bra och tilltalande att allmänheten har kunskap om de frågor som behandlas av riksdagen, men kunskapen om grundlagen borde ju ha spritts långt tidigare, nämligen före det senaste riksdagsvalet. Jag är nog inte ensam om att anse att moderata samlingspartiet försummade – i likhet med de andra borgerliga partierna och socialdemokratin – att ta upp grundlagsfrågan i valrörelsen. Den försummelsen botas inte genom att svenska folket får en broschyr innan riksdagen fattar beslut.

Om uppskovet med behandlingen blir längre – exempelvis till höstriksdagen, som vänsterpartiet kommunisterna föreslagit – finns det däremot en reell möjlighet för medborgarna att utveckla den debatt som sent har kommit i gång och även en reell möjlighet att påverka riksdagens ledamöter. De som verkligen vill bidra till att denna möjlighet skapas måste därför stödja vpk:s krav på uppskov till höstriksdagen, vilket kommer till avgörande under den egentliga grundlagsdebatten. De som inte stöder detta krav men ändå talar om uppskov visar att de inte menar allvar med sitt tal.

Den andra invändningen mot herr Bohmans förslag är att den broschyr som utges – såvitt vi känner manuskriptet – inte ger någon god och objektiv bild av grundlagsförslaget och av debatten omkring detta. Broschyren är i stället en partsinlaga från dem som svarar för grundlagskompromissen mellan socialdemokraterna och de borgerliga partierna. Vårt parti har för sin del inte kunnat godkänna manuskriptet. Våra förslag till ändringar har avvisats, och jag vill här uttryckligen förklara att vi inte står bakom broschyren. En broschyr mot vilken en rad vägande anmärkningar kan riktas ger inte den kunskap om grundlagsförslaget som medborgarna har rätt att kräva.

Mot denna bakgrund är det ett både menlöst och meningslöst förslag

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fråga om uppskov
med behandlingen
av konstitutions-
utskottets betän-
kanden nr 6-8*

som moderata samlingspartiet här ställer. Såvitt jag förstår tjänar det enbart syftet att utgöra en markering inför opinionen inom partiet.

Herr talman! Vpk-gruppens yrkande om uppskov till höstriksdagen kommer senare upp till avgörande. Herr Bohmans yrkande kan vi av anförda skäl inte stödja, utan vi kommer att lägga ner våra röster.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! De tre föregående talarna har alla ställt sig avvisande till herr Bohmans yrkande, och jag vill gärna förena mig i det avslagsyrkande som herr Boo redan har framställt.

Här har talats om den brådska som kännetecknar handläggningen av detta ärende, men i själva verket kommer vi i år senare än vad vi gjorde 1969. Det stora grundlagskomplex som då behandlades avgjordes i kammaren två veckor tidigare än vi nu behandlar årets förslag. Vid den tidpunkten var det ingen som talade om brådska.

Konstitutionsutskottet har över huvud taget alltid strävat efter att presentera vilande grundlagsförslag så tidigt som möjligt. Redan 1823 års ständer begärde att genast få dessa förslag till prövning, och jag tycker att ledaren för kammarens konservativa parti skulle kunna finna mycket av traditionens tyngd i dessa uttalanden från 1820-talet.

Det har i detta fall förekommit en betydande informationsverksamhet. Offentlighetens ljus har spritts över det mesta, över allt det som har varit offentligt. Alla förslag har redovisats och refererats grundligt i tidningarna. De har också återgivits i TV och radio. Det är sällan som en fråga har varit föremål för så mycken allmän uppmärksamhet som författningsfrågan i Sverige under åtminstone 20 år. För den som är intresserad av dessa frågor har det varit möjligt att bli informerad.

Sedan delar jag den uppfattningen att det är mycket värdefullt att medborgarna i en enkel skrift får veta vad den nya grundlagen innehåller. Men om vi skulle bifalla herr Bohmans yrkande, så kan det uppstå missförstånd. Man kan uppfatta denna broschyr som en partsinlägga. Herr Hermansson har redan använt den beteckningen här i diskussionen. För såvitt jag har fattat är det endast tre av riksdagens fem partier som ställer sig bakom förslaget om en sådan broschyr. Två partier har förklarat att de inte vill medverka vid tillkomsten av en sådan skrift.

Något beslut har ännu inte fattats. På den punkten har herr Bohman rätt. Men här har oppositionspartierna under hand fått se på förslaget, och det är väl helt naturligt att så sker och att man inte börjar skriva en sådan broschyr först sedan riksdagen har slutbehandlat frågan. Men ännu så länge är det ju ett förslag om en broschyr, och broschyren är som alla vet inte utsänd. Jag tror också att herr Bohmans linje kan inge medborgarna falska förhoppningar. Herr Bohman förklarade att vi struntar i vad människor tycker, men vad kommer herr Bohman att göra om hans linje blir bifallen och vi väntar med beslutet till efter det att broschyren har blivit spridd till de svenska hemmen? Vad kommer svenska folket då att kunna göra? Ett enhälligt konstitutionsutskott har gått emot förslaget om en folkomröstning. Visst kan man skriva till riksdagens ledamöter, visst kan man ringa till oss, visst kan man skriva på petitionslistor. Men ändå vet vi inte hur det stora flertalet ställer sig. De

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fråga om uppskov
med behandlingen
av konstitutions-
utskottets betän-
kanden nr 6-8*

flesta är säkert nöjda med förslaget, och de ger inte på något sätt uttryck åt sin belåtenhet med det. Låt mig erinra om att över fem miljoner medborgare deltog i valet i höstas. Av dem är det bara ett fåtal som skriver till riksdagens ledamöter eller ringer till dem, och det är de som är missnöjda. Ur den synpunkten kan man inge falska förhoppningar om man följer den väg som herr Bohman har rekommenderat. Jag ber alltså att få ansluta mig till det redan framställda avslagsyrkandet.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten. Jag tror att alla vet var vi står. Men jag kunde inte underlåta att reagera mot och förvånas över de inlägg vi nyss har lyssnat till. De har förvandlat debatten till en debatt om någonting annat än vad det är fråga om, till en underlig skendebatt.

Herr Boo talade om trick och manövrer och antydde att moderaterna skulle ändra ståndpunkt. Nej, vad vi har begärt framgick alldeles klart av mitt anförande, och jag skall väl inte behöva upprepa det för att det skall förstås av dem som inte velat lyssna. Vi står för grundlagsförslaget. Vi har varit med om överenskommelsen, och vi kommer att stå för den och rösta för den — den saken är alldeles klar. Men vi menar att eftersom det finns ett behov av information så skall det tillgodoses *innan* vi fattar ett beslut — något annat vore att "sätta sig" på opinionen. Den argumentation som herrarna här fört fram har förmellt varit riktad mot mig och mitt parti, men i verkligheten har den varit riktad mot alla de människor som begärt att få reda på vad det här är fråga om innan riksdagsledamöterna trycker på sina knappar.

Broschyren är en "partsinlaga", och därför skall den ut först efter det att vi har fattat vårt beslut, sade herr Johansson i Trollhättan. Ja, i så fall är den en partsinlaga mot opinionen. Den blir inte mindre partsinlaga om den skickas ut efter vårt beslut; kanske mera partsinlaga i själva verket om den skickas ut efteråt än om den går ut före beslutet. Broschyren skall bygga på det beslut vi enhälligt fattade här i riksdagen i juni månad förra året, och då är det ingen partsinlaga.

Dessutom tycker jag att det — utom på en punkt — är ett bra jobb som man har gjort i justitiedepartementet. På ett enkelt, objektivt och vederhäftigt sätt har man förklarat vad det är fråga om.

Jag sammanfattar mycket kort hur vi ser på frågan: Vi vet — och det vet samtliga här i kammaren som följt ärendet — att den opinion som gjort sig gällande till 95 procent bygger på missförstånd om det vilande grundlagsförslagets innebörd och syften. Men ni vet också — eller borde i alla fall veta — att just därför att den bygger på missförstånd är många människor ute i stugorna i landet djupt oroade. Vi vet att de har begärt att få bättre upplysning, bättre information om vad det gäller. Det har funnits många falska profeter ute i landet som har varit intresserade av att ge en missvisande bild av vad deras representanter här i riksdagen arbetat ihop. Varför skall man då fatta ett beslut innan broschyren har gått ut?

Låt mig öra en parallell! Men — för säkerhets skull — hårdra inte den parallellen alltför mycket! Låt oss säga att en läkare uppsöks av en patient. Läkaren finner att det är nödvändigt att patienten opereras. Det

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fråga om uppskov
med behandlingen
av konstitutions-
utskottets betän-
kanden nr 6-8*

är ingen besvärlig operation, men patienten måste underkasta sig den för att bli bra. Patienten är orolig och vet inte vad det är han ger sig in i. Han är rädd för operationen och för vad som kan följa efter den. Jag påstår att det inte finns någon läkare som vägrar att före operationen orientera sin patient om vad det är fråga om. Han talar om för vederbörande vad det gäller – även om han är medveten om att operationen måste genomföras.

Med varning för hårdragning av sådana här paralleller anser jag att den är berättigad: Det finns en opinion, som vilar på missuppfattningar och missförstånd. Den opinionen begär att det skall utges en broschyr som skall klara upp missförstånden. Men innan den broschyren har gått ut till de svenska hemmen tar riksdagen ett beslut. Jag tycker att det är felaktigt, och det är stötande att bära sig åt på det sättet.

(Med anledning av applåder från läktaren yttrade herr TALMANNEN: Jag vill erinra om att opinionsyttringar från åhörarna inte är tillåtna.)

Herr BOO (c):

Herr talman! Jag noterar att herr Bohman, även om det har skett med irriterat tonfall, här klart har sagt att moderaterna är beredda att den 17 april ta det vilande grundlagsförslaget precis som det föreligger. Det är en klaggörande och nödvändig redovisning som därmed gjorts – det måste ha varit innebörden av herr Bohmans senast hållna anförande. Jag tror att det är viktigt att den redovisningen gjordes. Det här förslaget bygger nämligen på en överenskommelse, och jag anser att det ur rent etisk politisk synpunkt finns anledning att partierna står för gjorda överenskommelser i sådana här frågor.

Jag vill ytterligare en gång notera något som verkligen bör observeras: Herr Bohman säger att bara broschyren kommer ut – den broschyr som han själv säger är regeringens partsinlaga – är moderata samlingspartiet berett att gå till beslut och anta det vilande grundlagsförslaget utan att ta hänsyn till den reaktion på broschyren som kan komma från de många människorna. Det är ett mycket märkligt ställningstagande och en märklig redovisning som moderaterna gör. Vi från centern är beredda att initiera och föra en bred debatt, ur vilken det skall kunna komma fram förslag som kan ytterligare förstärka det nu vilande grundlagsförslaget.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Även jag vill slå fast att moderata samlingspartiet kommer att stödja det vilande grundlagsförslaget vare sig det behandlas i dag eller den 17 april. Då blir det en farlig lek att gå ut och säga: Vi skall först ge ut en broschyr. Om så inte sker betyder det att man struntar i vad folk tycker. – Opinionsen må framträda i vilken form som helst, men den 17 april stöder även moderata samlingspartiet det vilande grundlagsförslaget.

När jag sedan talade om partsinlaga gjorde jag det mot bakgrund av dagens debattläge. Det blir ingen partsinlaga om man lämnar en redogörelse över riksdagens beslut sedan det har fattats. Men medan det pågår en debatt kan broschyren uppfattas som en partsinlaga, som i detta

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fråga om uppskov
med behandlingen
av konstitutions-
utskottets betän-
kanden nr 6-8*

fall skulle vara gemensam för socialdemokraterna, moderata samlingspartiet och centerpartiet — de två övriga riksdagspartierna har inte velat medverka vid utformningen.

Till sist ett par ord om det bildspråk som herr Bohman använder. Jag skall inte hårdra det, men nog har vi i åtminstone 20 år gett upplysningar i den här frågan. Sedan vill jag inte använda ordet operation. Det är vilseledande i detta sammanhang. Här rör det sig om förändringar, som en stor riksdagsmajoritet har godtagit, och jag har inte hört klagomål över innebörden annat än från mindre grupper.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! De flesta som vill ha ett uppskov med det här beslutet vill naturligtvis ha det därför att de tror och hoppas att det därigenom skall bli ett annat beslut. Nu har moderaterna meddelat att de inte har tänkt sig att deras yrkande skall leda till att beslutet blir annorlunda efter ett uppskov. För att använda herr Bohmans liknelse: Vad patienten än säger skall operationen genomföras! Det var ju rätt avslöjande.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i denna del av debatten. Men herr Bohman valde trist nog att ge sitt inlägg en polemisk utformning och kom med gamla klyschor om maktfullkomlighet och annat.

Jag vill påpeka för kammarans ledamöter att på sitt sätt är den här informationsbroschyren ett unikt tillmötesgående mot ett enskilt parti. Moderaterna framförde önskemål om en sådan här broschyr med utförligare information direkt till hushållen och åberopade bl. a. de missuppfattningar som förelåg och de bekymmer man hade inom de egna leden i denna fråga. Vi tillmötesgick denna begäran.

Det har lagts ned ett oerhört hårt arbete i justitiedepartementet på att få fram broschyren. Den kommer att utsändas i 4 miljoner exemplar till de svenska hushållen, vilket nästan aldrig skett förut i en sådan här fråga. Detta tillmötesgående av herr Bohmans önskemål, som vi tyckte var en gest, tar herr Bohman till utgångspunkt för en extra polemisk ton mot regeringen.

Liknelsen med operationen, som herr Bohman redan nu borde ångra, spelar på en fördom, nämligen att riksdagens arbete i den här frågan skulle ha skett i hemlighet och att vi inte under dessa 20 år skulle ha försökt informera svenska folket i den allmänna debatt som vi haft och i massmedia. Operationen — det olyckliga uttryck som herr Bohman använde företogs i så fall den 6 juni i fjol då riksdagen antog grundlagsförslaget. Det är inte bara det att liknelsen är dålig ur allmän synpunkt, utan den spelar på fördomen att arbetet skulle ha skett i hemlighet och att medborgarna icke skulle ha informerats.

Det andra jag tycker var trist var när herr Bohman sade att det i den broschyr som nu är under tryckning står att beslutet är fattat. Vad göras skall är allaredan gjort — maktfullkomlighet. Jag vill bara upplysa herr Bohman om vissa grundläggande fakta. Det har lagts ned ett oerhört hårt arbete inom justitiedepartementet för att få fram broschyren så snabbt

som möjligt. Målsättningen har varit att alla hushåll under mars månad skall få broschyren. För att detta skall ske måste det finnas ett färdigt heloriginal - som det trycktekniskt heter - den 20 februari, men tryckning startar självfallet inte förrän riksdagen fattat beslut.

Där var alltså herr Bohmans anklagelse felaktig. Eftersom broschyren måste vara korrekt är det naturligt att där står - jag läser ur korrekturet: "Den 6 juni 1973 fattade riksdagen efter två dagars debatt sitt första beslut. 1974 års vårriksdag har tagit det andra beslutet." Men detta går inte i tryck förrän riksdagen har fattat sitt beslut.

Fanns det då någonting i herr Bohmans ändringsförslag som på något avgörande sätt skulle ändra det här? Inom parentes sagt har i stort sett alla moderaternas ändringsförslag godtagits, och enligt vad de som arbetat med detta säger har det sakligt sett ofta varit bra ändringsförslag. Men i det ändringsförslag som herr Bohman lämnat till justitiedepartementet står det: "Under denna vår kommer riksdagen att fatta ett andra beslut om den nya grundlagen, som träder i kraft den 1 januari 1975." Det råder alltså ingen tvekan hos herr Bohman heller: Vad göras skall är redan gjort. Det kommer att bli så här, det är ingen missuppfattning på den punkten. I justitiedepartementets broschyr har man alltså förutsatt dagens beslut, och om det fattas så som en överväldigande majoritet här tycker kommer broschyren att gå i tryck.

Här gäller det en oerhört liten detalj, och om den kan man ha olika meningar. Vad jag tycker är trist är att herr Bohman återigen tog tillfället i akt att försöka spela på en fördom och anklaga justitiedepartementet för maktfullkomlighet, därför att man där så oerhört hårt har drivit förberedelserna för denna broschyr att tryckningen kan börja i samma ögonblick som riksdagen har fattat sitt beslut, så att varje hushåll kan få sin broschyr under mars månad. Det är återigen ett sätt att försöka tillmötesgå moderaternas önskemål, men detta försök till tillmötesgående besvarar herr Bohman med tal om maktfullkomlighet. Det är litet trist, och det tycker jag vi borde ha sluppit i dagens debatt. Man skall partierna emellan försöka visa litet generositet, när ett parti är angeläget om någonting. Och det är vad vi har gjort gentemot moderata samlingspartiet i det här fallet.

I övrigt, herr talman, har jag ingenting att tillägga till de utmärkta inlägg i sakfrågan som gjorts av herrar Johansson i Trollhättan, Boo och Molin.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Statsministerns moraliserande inlägg tvingar mig att fortsätta debatten. Det är ett unikt tillmötesgående, säger herr Palme, och en "gest" mot ett enskilt parti, när man låter utge utformations-broschyren.

Vi har tydligen helt olika uppfattningar om vad broschyren skall syfta till. Jag trodde att statsministern och hans kolleger i regeringen ansåg att broschyren skulle gå ut till svenska folket, att det var för folkets och inte för moderata samlingspartiets skull som socialdemokraterna lät föranstalta om tryckning av en broschyr i 4 miljoner exemplar. Om motsatsen verkligen var fallet är det ju en uppseendeväckande omsvängning i synen

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fråga om uppskov
med behandlingen
av konstitutions-
utskottets betän-
kanden nr 6-8*

på oppositionen som herr Palme givit uttryck åt: att det skulle vara för vår skull man gjort denna "gest", och inte för folkets skull. Det menar inte herr Palme! Ni kan inte mena allvar när Ni står och säger att Ni gjort "gesten" mot oss och inte därför att Ni begrep att människorna krävde information, att opinionen i mycket stor utsträckning vilade på missförstånd och att det behövdes en allmän upplysningskampanj om innebörden av det vilande grundlagsförslaget.

Herr statsministern upprepade ordet "trist" – jag vet inte hur många gånger: Trist trist trist! Det var trist att vi spelade på fördomen att grundlagen tillkommit i hemlighet bakom lyckta dörrar och att vi inte givit information. Jag vet inte när herr Palme kom in i kammaren i dag. Men om herr Palme hade varit här och om herr Palme hade lyssnat, hade Ni kunnat konstatera att jag förklarade att påståendena om att vi inte gjort någonting för att informera var väldigt orättvisa. I varje fall har vi i mitt parti gjort så mycket vi kunnat för att informera våra medlemmar. Att sedan debatten varit mycket lågmäld och pressen inte engagerat sig på det sätt den borde då det gäller en viktig grundlagsfråga är en annan sak. Jag vet inte hur mycket ni gjort i ert parti. Men jag sade att även om vi har alldeles rent samvete och även om vi är alldeles övertygade om att det här är ett bra grundlagsförslag, som vi bör ta, så är det en realitet och ett faktum att opinionen i mycket hög grad vilar på missförstånd och missuppfattningar om vad det här gäller. Jag sade också att vi är skyldiga att ta hänsyn till denna realitet. Det måste vara ett egenintresse för riksdagen att inte fatta ett beslut i en fråga, om vilken människorna är dåligt informerade. Det må vara deras eget fel att de inte är informerade, men faktum kvarstår att människorna i vårt land är djupt oroade och inte vet vad det är fråga om. Det är detta som varit bakgrunden till vårt handlande. Vi går inte emot grundlagsförslaget, eftersom vi tycker att det är ett bra förslag – med åtskilliga brister, men ändå ett bra förslag. Jag skall utveckla det närmare sedan, och då kommer herrarna kanske att ångra en del av det ni sagt för en stund sedan.

Sedan skall vi klara upp det här med broschyren. När vi begärde en broschyr var syftet att broschyren skulle gå ut *innan* riksdagen fattade sitt beslut. När justitiedepartementet arbetat med den, måste man där naturligtvis ha varit medveten om att vi ville att broschyren skulle gå ut i förväg. Texten måste då utformas så att ingen blir bunden utan så att vi står fullständigt obundna när det gäller riksdagens ställningstagande till det krav som vi ställt. Det var det vi krävde, och det var på den punkten vi mötte förståelse bland dem som arbetade med broschyren i kanslihuset. Men man valde att redan i broschyren utgå från att riksdagen redan tagit ställning.

Nu säger statsministern att det inte är för sent - broschyren är inte under tryckning. Jag har fått ett meddelande från justitiedepartementet där det anges att trycklov för broschyren lämnades den 19 februari. Det är mot den bakgrunden jag har riktat kritik mot justitiedepartementet. Jag tror på vad herr Geijers folk skriver till mig, men det kanske man inte skall göra.

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fråga om uppskov
med behandlingen
av konstitutions-
utskottets betän-
kanden nr 6--8*

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag tror också på de uppgifter jag får. Men det är skillnad på att ge ett trycklov som innebär att man iordningställer ett original och ett trycklov som innebär att man faktiskt sätter i gång tryckpressarna.

När det gäller broschyren stämmer inte det herr Bohman sade att man skulle ha något slags förutsättningslös formulering. Herr Bohmans eget förslag till formulering var: "Under denna vår kommer riksdagen att fatta ett beslut om grundlagen." Riksdagen kommer – ingen tvekan! Eftersom tryckningen startar efter beslutet kan man säga, vilket då är korrekt, att riksdagen har fattat beslut. Så gör inte detta till en fråga om maktfullkomlighet!

Sedan frågar herr Bohman: Är inte folket intresserat av information? Jo, självfallet. Men i alla andra politiska frågor brukar vi använda den information som massmedia och partierna ger, och vi söker på det sättet sprida upplysning. Ibland förekommer en annons från någon myndighet. I många stora och för oss viktiga frågor har vi inte haft någon annan tillgång – och det har heller inte ansetts att vi skall ha det -- än massmedia och vår egen partiorganisation för att få ut information.

Men här sade moderaterna: Låt oss nu satsa statsmedel för att gå ut med en broschyr till vartenda hushåll och göra detta snabbt. Vi tror att vi hade klarat informationen på de vanliga vägarna, men moderaterna tyckte inte detta, och då gick vi dem till mötes. Här har vi alltså visat detta tillmötesgående, och det har nedlagts ett oerhört arbete för att snabbt få fram ett resultat. Men herr Bohman tycker inte att det är något tillmötesgående för hans synpunkter utan använder tillfället till att rikta angrepp. Det är detta jag tycker är trist.

Av flera skäl har vi ingenting emot beslutet om en broschyr. Dels är säkerligen informationsbehovet i grundlagsfrågan mycket stort. Därför kan man vidta den unika åtgärden med en broschyr till varje hushåll i landet. Dels har vi därigenom knäckt en viktig princip, nämligen att detta kan komma att förekomma även i andra frågor i riksdagen, och det kan då vara värdefullt med ett genombrott för en ny princip som sålunda herr Bohman har medverkat till.

Det trista i det hela är att herr Bohman inte kunde kosta på sig erkännandet att vi har sträckt oss väldigt långt för att möta hans önskemål utan att därmed ingripa i riksdagens ordinarie arbete.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Jag tror inte att det tjänar något till att fortsätta detta meningsutbyte. Jag vill bara påpeka att vad frågan gäller är om riksdagen skall fatta beslut *före* eller *efter* det att informationsbroshyren har distribuerats till hushållen. Broschyren kommer att distribueras i mars. Riksdagen har alltså god tid att under vårens lopp fatta beslut *efter* det att broschyren har utsänts.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Efter den här trista debatten tycker jag att det framstår som alltmera klart, att det enda rimliga förslag som är framlagt och som

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fråga om uppskov
med behandlingen
av konstitutions-
utskottets betän-
kanden nr 6 - 8*

jag hoppas riksdagens ledamöter skall stödja är vpk:s förslag, att behandlingen av det vilande grundlagsförslaget uppskjutes till höstriksdagen.

Herr HELÉN (fp):

Herr talman! Det förekom några ord i statsministerns senaste inlägg att beslutet om utgivande av en informationsbroschyr efter fattat riksdagsbeslut skulle ses som genombrott för en ny princip. Jag vill klargöra att detta med informationer om riksdagsbeslut är en mycket känslig och svårbedömd fråga, alldeles särskilt, givetvis, om informationen som det föreslagits från ett parti, skall gå ut *före* det slutliga beslutet och därmed — som tydligen är fallet — av många kan komma att uppfattas som en partsinlaga.

Det andra läget, då en informationsbroschyr går ut *efter* beslutet, är givetvis mindre kontroversiellt, om riksdagen i enighet skulle besluta i en viss riktning. Redan det förhållandet att man inom riksdagen har delade meningar gör att utsändandet av en broschyr även *efter* beslutet i riksdagen kan komma att uppfattas som en partsinlaga från dem som har företrätt majoriteten.

Vi har från allmänna liberala utgångspunkter varit mycket tveksamma att ge vårt biträde till att en broschyr skulle ges ut. Eftersom det av ett annat parti har ansetts vara en mycket angelägen sak, har vi emellertid inte velat motsätta oss själva utgivandet. Däremot har vi funnit att det är riktigtast att det formella och reella ansvaret för en sådan broschyrs utformning vilar på Kungl. Maj:ts kansli. Det är skälet till att folkpartiet inte har gått in i någon detaljdiskussion. Jag vill understryka att vi noga kommer att bevaka att denna broschyrs utgivande inte utan vidare tas till intäkt för att i framtiden — på skattebetalarnas bekostnad — särskilda statsmedel vid sidan av de till varje parti utgående partistöden skall avdelas för att hos medborgarna — i förväg eller i efterhand — söka vinna förståelse för ett riksdagsbeslut som kan ha genomdrivits av en majoritet mot en minoritet, ja, inte heller om hela riksdagen stått samlad bakom beslutet. En sådan informationsfråga måste noga prövas från fall till fall.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Två saker framstår avslutningsvis som klara. Man är enig om att folket bör få information via en broschyr. Man är också enig om att partiernas ställningstagande i denna fråga här i riksdagen inte kan påverkas av folkets eventuella reaktioner på de informationer det får via en broschyr. Under sådana förhållanden kan jag omöjligen finna att det skulle utgöra en principfråga huruvida denna broschyr utkommer *före* eller *efter* beslutet här i riksdagen.

Däremot ligger det någonting i det herr Helén senast sade, att skall en informationsbroschyr av det här slaget utges så är det principiellt riktigtast att utge den *efter* det att riksdagsbeslutet är fattat. Då får broschyren mindre karaktär av partsinlaga och mer karaktär av information till medborgarna om ett av partierna under stor enighet fattat beslut.

Onsdagen den
27 februari 1974*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

Propositioner gavs på dels bifall till, dels avslag på det av herr Bohman framställda yrkandet att behandlingen av konstitutionsutskottets betänkanden nr 6–8 skulle uppskjutas till onsdagen den 17 april, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Bohman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren avslår det av herr Bohman framställda yrkandet att behandlingen av konstitutionsutskottets betänkanden nr 6–8 uppskjutes till onsdagen den 17 april röstar ja, den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit detta yrkande.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Bohman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	274
Nej	--	51
Avstår	--	17

§ 5 Ny regeringsform och ny riksdagsordning, m. m.

Herr TALMANNEN yttrade:

Konstitutionsutskottets betänkanden nr 6–8 föredras och debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande dessa betänkanden framställs under den gemensamma överläggningen.

Härefter föredrogs konstitutionsutskottets betänkanden:

nr 6 med anledning av motion om folkomröstning rörande det vilande förslaget till ny regeringsform,

nr 7 med anledning av motioner om avslag på vilande förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning, m. m. samt

nr 8 med uppgift på vilande förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning, m. m.

Konstitutionsutskottets betänkande nr 6

I detta betänkande behandlades motionen 1974:1175 av herr Adolfs-son (m) vari hemställdes 1. att riksdagen skulle för sin del anta lag om folkomröstning angående förslag till ny regeringsform i huvudsaklig överensstämmelse med till motionen fogat förslag, 2. att riksdagen skulle för sin del besluta uppskjuta det slutliga ställningstagandet till det vilande förslaget till ny regeringsform m. fl. därmed sammanhängande grundlagsändringar till 1975 års riksdag, 3. att riksdagen på riksdagens huvudtitel anvisade ett förslagsanslag för folkomröstning i grundlagsfrågan om 10 000 000 kronor.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1175.

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herr Ahlmark (fp).

Konstitutionsutskottets betänkande nr 7

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:350 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga, hemställdt i första hand att riksdagen skulle bordlägga förslaget till ny regeringsform, ny riksdagsordning m. m. till höstriksdagen 1974, och om detta inte skulle vinna riksdagens bifall i andra hand att riksdagen skulle avslå det av 1973 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ny regeringsform, ny riksdagsordning m. m. samt

1974:594 av herr Wachtmeister i Johannishus (m) vari hemställdt att riksdagen skulle avslå grundlagsförslaget.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:350 såvitt gällde yrkandet om uppskov till höstsessionen 1974 med den slutliga prövningen av de vilande förslagen,

2. att motionen 1974:350 i vad den avsåg avslag på de vilande förslagen och motionen 1974:594 -- under hänvisning till vad i betänkandet anförts -- inte skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr Berndtson (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:350 i hithörande del beslutade att uppskjuta den slutliga prövningen av de med anledning av konstitutionsutskottets betänkande 1973:26 som vilande antagna förslagen till ny regeringsform och ny riksdagsordning m. m. till hösten 1974.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herr Ahlmark (fp).

Konstitutionsutskottets betänkande nr 8

Konstitutionsutskottet hade för riksdagens slutliga ställningstagande anmält vid 1973 års riksdag som vilande antagna förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning ävensom förslag till ändring i successionsordningen och förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen. Utskottet hänvisade till sitt betänkande 1973:26 och propositionen 1973:90.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

- 1) av herrar Werner i Malmö (m) och Hernelius (m),
- 2) av herr Ahlmark (fp).

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Sedan vi nu beslutat avgöra ärendet i dag är det tre frågor som vi ställs inför. Den första frågan är om vi skall besluta anordna en rådgivande folkomröstning eller inte. Ett enhälligt konstitutions-

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

utskott har avstyrkt motionen om folkomröstning. Vi har inte funnit tillräckliga skäl för en sådan exceptionell åtgärd i svenskt politiskt liv som en folkomröstning utgör. I huvudsak är det fyra skäl man anför för en folkomröstning.

Det första är att en sådan utgör den enda möjligheten att nu stoppa det vilande grundlagsförslaget. Den som anser att det vilande grundlagsförslaget är betydligt bättre än 1809 års regeringsform kan självfallet inte ansluta sig till folkomröstningsyrkandet för att stoppa grundlagsförslaget.

Det andra skälet är att en folkomröstning skulle ge en god information om det vilande grundlagsförslaget. Detta kan vara riktigt, men det är långt ifrån säkert. Den sakliga upplysningen kan dränkas i en känslolod. Framför allt anser jag att en folkomröstning är en alltför stor apparat att gripa till enbart av informationsskäl. När folkomröstningsinstitutionen på sin tid infördes var motiveringen inte att man ville öka kunskaperna i alkoholfrågan utan att man ville höra folkets mening om förslaget om ett totalt rusdrycksförbud. Denna fråga hade stått på den politiska dagordningen i ungefär tre decennier. Den var kontroversiell. Den skar tvärsigenom partierna - framför allt genom ett parti. Nykterhetsrörelsen drev mycket hårt kravet på rusdrycksförbud. Andra grupper motsatte sig det lika energiskt. I den situationen ville man höra folkets mening genom folkomröstning. Trots att jag i annat sammanhang vetenskapligt studerat förspelet till 1922 års folkomröstning har jag inte funnit att man åberopade som ett skäl för folkomröstningen att den skulle öka kunskaperna i alkoholfrågan utan endast att man ville höra människornas mening. Inte heller vid senare folkomröstningar har utgångspunkten varit att man velat öka informationen i olika frågor. Informationen får ta sig andra former. Det primära med de rådgivande folkomröstningarna kan inte vara något annat än att riksdagen skall inhämta råd genom dem.

Ett tredje skäl som man åberopar är att man anser sig inte veta vilken ståndpunkt folket har i författningsfrågan. Vid en folkomröstning får man mycket dålig information om detta. Med den sammansättning som nej-gruppen har kan man tyda ett nej på många olika sätt. Det finns ingen entydig mening som kommer till uttryck. Därför blir en folkomröstning föga meningsfull. Riksdagsmännen får ingen vägledning genom folkomröstningen.

Ibland förbindes detta tredje skäl med ett fjärde, nämligen att riksdagen inte har moralisk rätt att anta en ny författning utan föregående folkomröstning. Man hävdar att riksdagen är en part som genom grundlagen ingår någon form av avtal med svenska folket. Det är tankar med djupa rötter i den naturrättsliga spekulativen. Framför allt knyter detta an till tanken att staten bygger på ett kontrakt. Detta kontrakt skall återupplivas var gång man gör mera genomgripande förändringar i författningen. Nog är det sällsamt att få höra detta 1974, och framför allt att det förs fram av en lärd jurist.

Gör tankeexperimentet att vi skulle tillämpa denna lära i Sverige! Ingen svensk författning skulle ha moralisk giltighet. Ingen författning har nämligen föregåtts av någon folkomröstning. Folkomröstningsinstitutet är sent i vårt land. Inte ens 1809 års författning, som man ju framställer som det stora idealet, föregicks av någon folkomröstning.

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

Innan folkomröstningsinstitutionen genomfördes skedde det två mycket stora författningsreformer. Fyrståndsriksdagen ersattes av tvåkammarriksdagen. Detta beslut skar djupt ner i det svenska samhället och innebar mycket stora förändringar. Senare infördes den allmänna och lika rösträtten. Detta beslut fick djupgående konsekvenser i det svenska samhällslivet. Ingetdera föregicks av någon folkomröstning. Inte heller senare förändringar har föregåtts av några folkomröstningar. Vi har alltså ansett att Sveriges riksdag har rätt att genom två beslut, åtskilda av val, fatta beslut i grundlagsfrågorna. Den deklaration som inleder det vilande grundlagsförslaget – att all offentlig makt utgår från folket – ändrar ingenting i detta förhållande. Folkets främsta företrädare är riksdagen och i varje fall vart tredje år får folket i val pröva om riksdagen handlat enligt folkets mening. Detta gäller även grundlagsfrågor.

När man på detta sätt avvisar tanken om en rådgivande folkomröstning före författningsbeslutet kommer den andra frågan, nämligen om vi skall skjuta på grundlagsbeslutet till hösten. Jag har svårt att hitta några egentliga skäl för detta. Den som betraktar 1809 års författning som bättre än det vilande förslaget och som kanske rent av i den författningen ser sitt ideal kan givetvis vara intresserad av att bibehålla 1809 års författning så länge som möjligt. Varje månad den finns kvar kan han naturligtvis uppfatta som en vinning. Jag har emellertid svårt att se att 1809 års maktfördelningsförfattning svarar mot de kommunistiska författningsidealen. Skulle man vilja skjuta avgörandet till hösten för att få mera kraft bakom ett avslagsyrkande, bör man betänka att skulle man vinna en sådan votering får man inte sin egen idealförfattning, utan 1809 års regeringsform. Den som anser att den nuvarande författningen är betydligt sämre än det vilande grundlagsförslaget eller, omvänt, att det vilande grundlagsförslaget innebär ett mycket stort framsteg i förhållande till nuvarande författning har mycket svårt att stödja ett förslag om uppskov till hösten. Det blir meningslöst.

Med detta kommer jag över till den tredje frågan: Skall vi anta eller förkasta det vilande grundlagsförslaget? Då har man att göra en totalbedömning av det vilande författningsförslaget i förhållande till 1809 års författning – inte i förhållande till någon idealförfattning. I den allmänna debatten för man in någon sorts sådan idealförfattning. Självfallet kan var och en skriva sin författning, och det är måhända en nyttig övning att göra detta. Men jag har mycket svårt att förstå den som vill förkasta det vilande grundlagsförslaget därför att det inte helt stämmer med de egna författningsidealen. Det vore helt omöjligt att över huvud åstadkomma en författning, om den skulle stämma överens med vars och ens idealförfattning, ja, t. o. m. varje partis idealförfattning.

Man hävdar att man skall skapa en författning som skall gälla för all framtid eller i varje fall något hundratal år framåt. Det är en ohistorisk och orealistisk syn på författningen. Det har gjorts många och stora förändringar i 1809 års regeringsform. I framtiden kommer vi att ändra mycket i den författning som jag hoppas vi kommer att anta i dag. Visserligen bör och kan man inte ändra lika snabbt i grundlagar som i vanliga lagar, och det finns en inbyggd spärr mot detta i den nuvarande grundlagen, men i ett starkt dynamiskt samhälle är det inte bara vår

rättighet utan även vår skyldighet att ändra grundlagarna så att de blir anpassade till nya förhållanden. En lärdom av den senaste tidens författningsdebatt – kanske den viktigaste – är att vi bör undvika att ha en i vissa avseenden död författning genom att det utbildas en praxis vid sidan av författningen. Det är svårt och i vissa fall omöjligt att i grundlagen skriva in allt som hör samman med parlamentarismen. Mot bakgrunden av dagens författningsdebatt framstår det dock för mig som en brist att vi så länge har tillämpat parlamentarism i praktiken, medan vår regeringsform bygger på maktfördelningssdoktrinen. För min del ser jag som en av de verkligt stora fördelarna med det vilande förslaget att det innebär en konsekvent genomförd representativ parlamentarisk demokrati. Det är vidare en styrka att detta representativa demokratiska statsstyre förbindes med en demokratisk kommunal självstyrelse och med en frivillig folkrörelseverksamhet.

Självfallet ingår fri- och rättigheterna i detta demokratiska system. Eftersom jag flera gånger har haft tillfälle att utveckla min syn på dem från denna talarstol, skall jag nu inskränka mig till att uttala den förhoppningen att det genom det fortsatta utredningsarbetet blir möjligt att ytterligare i grundlag förankra de demokratiska fri- och rättigheterna och vidga rättighetsområdet. Det är också angeläget att demokratins principer tillämpas på nya områden, främst inom företagen och i näringslivet.

Den representativa parlamentariska demokratin svarar i hög grad mot mina författningsideal. Det hindrar inte att jag är öppen för nya möjligheter för folkviljan att ta sig uttryck mellan valen. Dock anser jag att folkrörelserna bör vara det väsentliga uttrycket för mellanvalsdemokratin.

När jag har tagit del av de synpunkter som motståndarna till grundlagsreformen för fram, har jag funnit att de ofta utgår från författningspolitiska ideal som inte bar upp arbetet inom grundlagsberedningen och som jag inte mött inom konstitutionsutskottet. Det märkvärdiga är att de under 25 års författningsdebatt inte utformat något konkret alternativ utan nöjer sig med att i sista minuten söka samla alla dem som inte gillar det vilande grundlagsförslaget till en gemensam aktion i negativismens tecken. Ibland skymtar man maktfördelningsstaten eller folkförvaltningsstaten som ett ideal. Framför allt andas många inlägg en stark misstro mot den representativa demokratin och mot dem som i kraft av folkets förtroende fullgör uppgifter inom denna.

I det moderna samhället finns det endast ett alternativ till den representativa demokratin, nämligen olika former av diktatur. De som ständigt misstänkliggör det representativa systemet bör vara medvetna om att de undergräver demokratin som styrelseform. Opinionsrörelsen mot det vilande grundlagsförslaget visar hur betydelsefullt det är att vi nu får en grundlag som bygger på de principer vi sedan årtionden mycket allmänt har omfattat och tillämpat i Sverige. Det har under de senaste dagarna flutit upp föreställningar som jag trodde definitivt hörde till det förgångna eller hörde hemma i diktaturernas tankevärld.

Det är givetvis angeläget att vi finner riktiga former för den representativa demokratin, och det är ingen tvekan om att det vilande

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

grundlagsförslaget innebär en väsentlig förbättring av arbetsformerna inom den svenska demokratin. Den nya grundlagen löser en rad konstitutionella problem som vi länge har brottats med. Samtidigt tillgodoses krav som ofta har ställts i debatten. Som exempel kan jag peka på utformningen av lagstiftningsprocessen, regler för regeringars tillträde och avgång, det omedelbara valgenomslaget i riksdagens sammansättning, den sänkta rösträttsåldern och olika regler för riksdagens arbete. Genomgående är att riksdagens makt stärkes. Till det allra viktigaste hör den nya roll som riksdagen tilldelas vid regeringsbildningen. Då denna del av det vilande grundlagsförslaget ofta framställs på ett felaktigt sätt, vill jag gärna nämna detta. Det är sant att talmannen fått en ny uppgift. Men det bör strykas under att han endast får förslagsrätt, och som bekant saknar han rösträtt. Innan han lägger fram sitt förslag skall han överlägga med vice talmännen och med företrädare för varje partigrupp inom riksdagen. Det centrala i förslaget är att kammaren skall pröva detta förslag och att det blir förkastat om mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar mot det. Det finns få saker som jag har svårare att förstå i författningsdebatten än talet om "talmansdiktatur". Avgörandet träffas av majoriteten i kammaren, och majoritetsstyre anser vi ju alla vara en del av demokratin.

På samma sätt har jag förvånats över talet om "statsministerdiktatur". Visst får statsministern formellt sett nya befogenheter i det vilande grundlagsförslaget. Det hör samman med att vi skrivit in parlamentarismen i författningen. Med parlamentarismen följer emellertid att ingen statsminister och ingen regering kan utöva någon makt utan att ha stöd i riksdagen. Även den i författningen genomförda parlamentarismen förstärker sålunda riksdagen.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till hemställan i konstitutionsutskottets betänkanden nr 6 och 7. Samtidigt hemställer jag att kammaren antar de vid 1973 års riksdag som vilande antagna förslagen till ny regeringsform och ny riksdagsordning liksom förslagen till ändringar i successionsordningen och tryckfrihetsförordningen.

Herr BOO (c):

Herr talman! Tryggheten i och respekten för grundlagarna har hävd i vårt land. Detta gör att alla förslag i syfte att förändra eller reformera stadgandet om grundlagsskyddet eller styrelseskicket på ett allvarligt sätt engagerar och intresserar människor i alla åldrar. Detta bör också förplikta till att en debatt i dessa frågor förs seriöst och måttfullt. Lika självklart bör det vara att i besluten samla en så bred politisk majoritet som möjligt. Först då känner de många och kanske osäkra människorna den trygghet i grundlagen som är den djupa meningen med lagen. Försök att vinna tillfälliga partipolitiska eller personliga poänger vid behandling av grundlagsfrågor främjar således inte tilltron till det djupa allvaret i grundlagsskyddet.

Ungefär så inledde jag mitt anförande när riksdagen den 5 juni förra året debatterade det nu vilande grundlagsförslaget. Jag tycker att de här synpunkterna är lika aktuella i dag.

När riksdagen den 6 juni förra året antog det nu vilande grundlags-

förslaget var det under betydande enighet i de stora och väsentliga avsnitten. Förslaget hade föregåtts av ett mångårigt utredningsarbete, och man hade haft seriösa diskussioner och överläggningar för att finna samlande lösningar. Den som i dag vill göra sig till tolk för värderingar av annat slag i detta avseende är ute i andra syften än att främja tillkomsten av en förbättrad grundlag.

Innan jag går in på de frågor som oftast förekommit i den under senare tid aktuella debatten vill jag erinra om de stadganden som finns i första kapitlet i den nya regeringsformen. Redan första paragrafen innehåller folksuveränitetens princip, nämligen att all offentlig makt skall utgå från folket och att folkviljan skall uttryckas genom allmänna val med allmän och lika rösträtt. Den svenska folkstyrelsen skall förverkligas genom representativt statsskick och genom kommunal självstyrelse. Att den kommunala och den landstingskommunala självstyrelsens roll så klart är inskriven i grundlagen finner vi i centern mycket avgörande och tillfredsställande. Med centerns decentralistiska ideologi är det självklart att på allt sätt slå vakt om och vidareutveckla den kommunala självstyrelsen. Lika viktigt är det för oss att den regionala självstyrelsen byggs ut och förankras i författningen.

En fråga som har förekommit i den aktuella debatten är de medborgerliga fri- och rättigheterna samt deras ställning i det nya grundlagsförslaget. Vad man i den debatten nästan helt har bortsett från är att de mänskliga fri- och rättigheterna endast i mycket begränsad omfattning skyddas i 1809 års regeringsform. I vissa sammanhang har den filosofin förts till torgs att bara det att man inte har nämnt vissa fri- och rättigheter i den gamla regeringsformen skulle vara ett bättre skydd än att de finns förtecknade i den nya grundlagen. Detta måste vara en total felsyn. I den nya regeringsformen finns åtskilliga av de tunga fri- och rättigheterna fastslagna, så att de endast kan ändras eller inskränkas genom grundlagsändring. Bl. a. gäller

- att svenska medborgare skall ha fri och lika rösträtt vid allmänna val,
- att dödsstraff inte får förekomma,
- att svensk medborgare inte får landsförvisas eller hindras att återvända till landet,
- att svensk medborgare som bor i landet inte får berövas sitt medborgarskap om han inte är eller samtidigt blir medborgare i annat land,
- att straff inte skall få komma i fråga för gärning som inte var straffbar när den förövades,
- att föreskrift om strängare straff inte får göras tillämplig på gärning som har förövats innan föreskriften tillkom,
- att det vid expropriation skall utgå ersättning enligt grunder som skall finnas angivna i lag, samt
- att varje medborgare som blir berövad friheten av annan myndighet än domstol skall få frihetsberövandet prövat av domstol eller domstolsliknande nämnd.

Flera av de här uppräknade stadgandena finns inte i 1809 års regeringsform, varför det vilande grundlagsförslaget måste betraktas som en klar förbättring när det gäller att värna de medborgerliga fri- och

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

rättigheterna.

I kap. 2 ges dessutom ytterligare bestämmelser om fri- och rättigheter och personligt skydd i övrigt. Det gäller yttrandefrihet, informationsrätt, mötesfrihet, demonstrationsrätt, föreningsfrihet, religionsfrihet och rörelsefrihet. Vidare säger bestämmelserna i detta kapitel att varje medborgare skall vara skyddad mot att myndighet tvingar honom att tillhöra förening eller trossamfund eller att avslöja sina åsikter. Detta är, som alla uppfattar det, mycket väsentliga och för den enskilde avgörande frågor.

I den aktuella debatten har särskilt frågan om att dessa rättigheter kan ändras genom vanlig lagstiftning varit föremål för mycket underliga värderingar. Självfallet kan ingen tillerkännas så obegränsade fri- och rättigheter att detta kommer att inskränka på andras lika självklara fri- och rättigheter.

En fördel i det nya förslaget är att där klart anges att endast lag — alltså inte som nu även regeringsförordning — kan reglera dessa gränsdragningar. Om man alltid har klart för sig att grundlag står över vanlig lag måste det vara lika självklart att alla gränsdragningar mot grundlagen måste diskuteras och avgöras med stor aktsamhet och med grundlagens anda innefattad i lagregleringen. Den riksdagsmajoritet som inte har detta klart för sig måste givetvis vara beredd att ta sin dom vid nästkommande allmänna val. Däri ligger den garanti som alltid skall finnas i en fri demokrati. Nu råder det ändock stor enighet om önskvärdheten av att ytterligare kunna precisera stadgandena i kap. 2.

Förra årets riksdag beslutade också om en utredning med uppgift att "i hela dess vidd på nytt överväga frågan om reglering i grundlag av skyddet för den enskildes fri- och rättigheter". Utredningen skall lägga fram sitt förslag i början av nästa år, och en eventuell ändring skall under innevarande normala mandatperiod kunna antagas som vilande grundlag och beslutas av riksdagen efter 1976 års ordinarie val.

Det finns anledning att hoppas på en fortsatt konstruktiv och givande debatt i dessa frågor inför det fortsatta avgörandet.

En annan fråga som kommit i förgrunden i den aktuella debatten är kungens ställning. Den nya författningen befäster den monarkiska statsformen. Redan i första kapitlet slås fast att konungen är rikets statschef. Tankar på republik saknar helt aktualitet i det här sammanhanget.

Vi vill för vår del beklaga att inte riksdagen i samband med författningsreformen befäster konungadömet ytterligare genom att införa kvinnlig tronföljd. Då man är på det klara med att monarkin skall vara kvar, kan vi inte finna något sakligt skäl för att gå emot denna reform. Den skulle som vi ser det på ett naturligt sätt återspegla den moderna synen på kvinnans likaberättigande med mannen. Kravet på kvinnlig tronföljd kommer tillbaka redan vid årets riksdag i form av en centermotion.

Någon oklarhet råder alltså inte om monarkins vara eller inte vara. Den som menar att den nya författningen innebär ett steg mot republik är ute i ogjort väder.

En annan sak som också preciseras är vilka uppgifter konungen i

Onsdagen den
27 februari 1974*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

fortsättningen skall ha. Förslaget innebär att han som rikets statschef skall vara landets främste företrädare. Han skall ha väsentliga representativa uppgifter, fungera som en nationell symbol. Han skall inte deltaga i regeringens sammanträden och beslut och inte underteckna regeringens utgående expeditioner. Men det skall ändå åligga statsministern att hålla konungen informerad. Vid behov skall regeringen sammanträda för information till konungen, med honom som ordförande. Konungen skall också som hittills vara ordförande i utrikesnämnden och därmed bli informerad om våra utrikes angelägenheter. Han behåller även sin immunitet: Han kan således inte åtalas för sina gärningar.

De ändringar som genomförs ligger väsentligen på det formella planet. Vi vet ju alla att konungen sedan länge i huvudsak haft representativa plikter och saknat inflytande på de politiska beslut som fattas. Att stå helt utanför och över politiken och iaktta fullständig neutralitet till partierna och andra meningsriktningar i samhället har varit våra konungars främsta strävan under senare decennier. Just i denna dokumenterade vilja att på opartiskt sätt fullgöra monarkens roll i en modern demokrati ligger som jag ser det ett huvudskäl till den allmänna uppskattning de tillvunnit sig hos vårt svenska folk. Däri ligger förklaringen till att republikfrågan saknar egentlig aktualitet i dag.

Mot denna bakgrund finner jag det i hög grad egendomligt att människor går till storms mot grundlagsförslaget i det uppgivna syftet att slå vakt om kungen. Givetvis kan man i paragrafer på olika sätt utforma den symbolroll som konungen skall ha. Men jag kan inte förstå annat än att det vilande förslaget helt harmonierar med de principer, som varit vägledande för våra kungars utövning av statschefsämbetet under senare decennier.

Den enda maktbefogenhet av någon praktisk betydelse som kungen har i dag men som han inte kommer att ha kvar med den nya författningen är att utse ny regeringsbildare. Givetvis kan man hysa olika uppfattningar om vilken lösning som är bäst. Två saker skall man emellertid komma ihåg då man diskuterar frågan.

Till att börja med har frågan faktiskt prövats mycket ingående i båda de utredningar som föregått det förslag som nu föreligger. Det betyder självfallet att man här verkligen har gjort den prövning som bör göras i en sådan här mycket väsentlig fråga. Olika lösningar har diskuterats innan man uppnått full enighet om det som nu är inskrivet i förslaget – dvs. att talmannen skall överta just den här uppgiften. Det är alltså inte något hastigt tillkommet inslag. Man måste beakta att det verkligen har gjorts ordentliga utredningar och prövningar i denna fråga.

Det kan också finnas skäl till att kungen inte skall ha den här uppgiften under sitt ämbete, då det i olika situationer säkerligen också för kungen kan vara bra att slippa agera just i dessa frågor.

Nära samband med frågan om monarki har frågan om formerna för riksdagens öppnande. Jag kan konstatera att den inte är en grundlagsfråga. Den berörs inte av författningsförslaget utan får lösas i annan ordning. För mig är det självklart att det även i framtiden skall förekomma en högtidlig ceremoni, som markerar den viktiga händelsen att svenska folkets valda ombud återupptar sitt arbete i en ny riksdag.

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

Att statschefen skall medverka i värdiga former är alldeles självklart.

Till sist några få ord om det krav på folkomröstning i författningsfrågan som förts fram i sista stund. Ett enhälligt konstitutionsutskott avstyrker en sådan omröstning. Jag har utan betänkligheter kunnat ansluta mig till hemställan om avslag på motionsyrkandet om folkomröstning. Jag kan inte se hur en folkomröstning om ett förslag som alla de stora partierna stöder och är eniga om skulle kunna bli meningsfull. Tanken måste vara att alla partier gemensamt sätter sig över folkmajoritetens vilja. Skulle något så allvarligt hända får väljarna uttala sin dom i nästa val. Förslaget måste godtas i sin helhet eller förkastas i sin helhet. Det måste vara en mycket svår – för att inte säga omöjlig – uppgift att genomföra en folkomröstning om ett så omfattande och invecklat förslag som det föreliggande.

Herr talman! Med det anförda hemställer jag att det vilande förslaget till ny regeringsform och ny riksdagsordning måtte antagas av riksdagen. Även i övriga delar yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Det vare mig fjärran att söka blåsa liv i den debatt som nyss ägde rum i kammaren om tidpunkten för beslutet. Låt mig bara få framföra den synpunkten – den är också framförd i konstitutionsutskottet – att det för medborgarna hade varit av stort värde om de, när beslutet bekantgörs i informationsmedia om den nya grundlagens antagande, hade haft tillfälle att i lugn och ro i hemmen sätta sig in i vad den nya grundlagen innebär. Det hade medfört en förankring av grundlagen hos medborgarna på ett annat sätt än vad som nu är möjligt. Jag beklagar att detta icke kunnat ske.

Men beslutet om tidpunkten är nu fattat. Då vill jag, herr talman, till att börja med erinra om att konstitutionsutskottet enligt praxis icke ingår på sakbehandling av ett vilande grundlagsförslag. En ledamot av utskottet har i ett särskilt yttrande hävdad annan mening och anser att utskottet borde ingå på en sådan sakbehandling. Men han är ensam om den åsikten nu liksom för några år sedan. Redan det förhållandet att det på denna punkt blir en ändring i framtiden, men att en sådan ändring kräver ett särskilt uttalande, är kanske bevis för att hans mening näppeligen är hållfast. Beträffande nästa vilande grundlagsförslag, om den nya grundlagen antas, blir det alltså tillfälle till sakbehandling även i utskottet.

Detta förhållande, herr talman, gör att en av de många talesmännen för utskottet inte har någon anledning att gå in på principer och att granska detaljer i det föreliggande förslaget. På den punkten vill jag för moderata samlingspartiets del nöja mig med att hänvisa till de reservationer och yttranden som var fogade till konstitutionsutskottets memorial, här föredraget den 5 juni i fjol. Jag vill också hänvisa till de olika debattinlägg som gjorts under tidigare konstitutionella debatter i riksdagen. Kanske man bör, för att markera att meningarna i alla fall är delade om innehållet i den nya författningen, understryka antalet reservationer som förelåg i juni i fjol. Antalet visar hur man på viktiga punkter inom moderata samlingspartiet hade annan mening än majoriteten. Det bör också omnämnas att åtskilliga av dessa reservationer

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

framförts motionsledes vid årets riksdag.

I övrigt skall jag, herr talman, bara ta upp några synpunkter på vissa frågor. Tanken på en folkomröstning har varmt stöd hos moderata samlingspartiet. Vi har hävdade att folkomröstning bör komma till vidgad användning i många sammanhang. En av de reservationer jag nyss talade om yrkade just på att beslutande folkomröstning skulle införas i grundlagsfrågor om en minoritet av riksdagen så begärde. Nu finns det som bekant icke någon möjlighet till beslutande folkomröstning enligt konstitutionen. Det finns icke heller någon minoritet i riksdagen vid detta tillfälle som yrkat på ett annat grundlagsförslag. Detta gör att även om lagbestämmelserna hade funnits skulle förhållandet att ingen minoritet finns självfallet göra en användning av institutet omöjlig.

Med den konsultativa folkomröstningen är det en annan sak. Den är teoretiskt möjlig, men knappast genomförbar i praktiken. Hur skulle ett ja- eller nejsvar till antagande av den nya författningen kunna tolkas med tanke på alla de skilda meningar som finns? Hur skulle en sådan folkomröstning kunna fylla sin uppgift som vägledande och rådgivande? Det har framförts tanken på ett antal delomröstningar. Men även delomröstningarna måste en gång sammanföras och sammanfattas om de i sin tur skall bli vägledande.

Det är också förvånande att tanken på en konsultativ folkomröstning fördes fram först så sent som den 7 januari i år i en tidningsartikel. Bakom tanken står dock personer som under decennier sysslat med författningsfrågor. Jag kan inte komma till annan tolkning än att den sena tidpunkten för förslagets framläggande tyder på att vederbörande i det längsta ansett att en konsultativ folkomröstning icke var realistisk, men inför det avgörande ögonblicket har realistiska synpunkter fått falla för andra.

Det har i debatten – det är omvittnat i tidigare inlägg i dag – påpekats att opinionen i fråga om fri- och rättigheter tagit sig uttryck som måste betecknas som både förvånande och förvillande. Man tycks ha bortsett från att alla demokratiska partier är eniga om att den nya lagen ger bättre skydd än den gamla för fri- och rättigheter. Rättigheter som tidigare varit oskyddade får grundlagens värn, t. ex. skyddet mot förvisning, aktuellt i dessa dagar, rätten att återvända till sitt hemland, också aktuellt, förbud mot retroaktiva domar och allt annat som herr Boo nyss utvecklade här i talarstolen. Inskränkningar, som hittills har kunnat ske genom förordningar beslutade i sekretess i en konsellsal, kan nu endast ske genom lagstiftning – alltså i offentlighetens ljus. Många rättigheter får ett bättre och utvidgat skydd redan genom att inskrivas i grundlagen som rättigheter.

Är då oppositionen nöjd med förslagets utformning i denna del? Nej! När en ny grundlag antas hade vi velat ha ett än starkare skydd genom att t. ex. kvalificerad majoritet skulle krävas för inskränkningar i dessa rättigheter. Vi hade också velat ha en närmare anknytning till det internationella lagstiftningsarbetet i Europa och i Förenta nationerna. När en ny grundlag antas bör den vara så bra som möjligt. Det har varit vårt syfte. Men när denna väg inte visade sig framkomlig i fjol godtog också vi en överenskommelse, enligt vilken en utredning skulle snabb-

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

pröva frågan om ytterligare garantier och ökat skydd. I debatten om dessa rättigheter har socialdemokraterna tidigare tyvärr svävat på målet, och det förekom i denna del oroande propåer från socialdemokraterna inom grundlagberedningen. Jag hoppas att de extrema tankegångar som då fördes till togs men som senare lyckligtvis övergavs nu är för all framtid bortblåsta. Direktiven för den utredning som nu arbetar ger ju klart besked om vad denna utredning skall och bör syfta till.

Emellertid, herr talman, räknar vi med i vårt arbete för ett ökat medborgarskydd att i framtiden få stöd av den opinion som nu framträtt. Den opinionen kan ge råg i ryggen åt de reformvilliga och blåsa bort svepskålen från de dröjande, tveksamma och motspänstiga. Men då måste också denna opinion ha befriats från den mytbildning som tyvärr ägt rum.

En av landets studentkärer har till konstitutionsutskottet skrivit att det nya förslaget ger fritt utrymme åt tortyr. Tanken är grotesk, och man undrar hur de personer är beskaffade som på allvar tror så.

Konspirationsteorin har haft stort utrymme inom vänsterradikalismen, där man på fullt allvar hävdar att en komplott skulle föreligga mellan de fyra stora partierna i syfte att steg för steg beröva medborgarna deras politiska friheter. Att en del av denna agitation varit medvetet illvillig är uppenbart, men det är förvånande och kanske också beklämmande att så många andra har fastnat för detta tal.

Ändå har naturligtvis de demokratiska partierna anledning att ta med allvar på opinionen i vilka former den än har framträtt. Den har om inte annat visat hur utomordentligt känslig folkmeningen är för vad man uppfattar som risker för övergrepp eller för politikens agerande utan kontakt med folkmeningen. Det kan väl inte gärna bestridas att det långvariga maktinnehavet för ett enda parti i Sverige har påverkat denna misstänksamhet och skapat en del av dessa stämningar. Herr talman! Ett maktskifte hör till demokratins spelregler men kan det oaktat självfallet inte inskrivas i konstitutionen. Det måste bli medborgarnas egen sak att styra om ett sådant vid valurnorna när tillfälle härtill erbjuder sig.

Sedan är det en annan sak att opinionen kan och bör bli ett styrkebälte för att upprätthålla den demokratiska kontrollen över politiker och byråkrater. Det är kanske viktigare än allt annat i samband med en ny grundlag.

Herr talman! Senast i morse hörde vi i radio hur en kommentator erinrade om att 1866 dansade man på gatan, när de konstitutionella ändringsförslagen antogs. Och vi kan i hävderna från 1809 läsa att i några stånd sjöngs lovsånger och glädjepsalmer över besluten i de olika ståndens sammanträdesrum. Den här gången, sade kommentatorn, dansar man inte på gatorna. Nej, det är naturligt. Det är helt enkelt ganska klart. Det beror i främsta rummet på att 1972 års förslag till ny regeringsform representerar en lagstiftning av det slag som, jag citerar Stig Strömholm nu, "återspeglar och stadfäster en redan genomgången utveckling, samtidigt som vissa ... antingen rent principiellt eller rent tekniskt motiverade ... förändringar föreslås". Det är i dag inte fråga om någon utlösning av länge spända förväntningar såsom 1809, 1866, 1909 eller 1919. Ingen republik åt republikanerna, ingen ny maktfördelningslära åt

de ivrigaste monarkisterna, intet steg mot revolutionen för de revolutionära, intet hinder för fortsatt reformarbete för de mest reaktionära! Vem dansar i glädje på gatorna över en sådan grundlag? Men samtidigt är denna grundlag – jag återkommer än en gång till Strömholm – ett återspeglade och stadfästade av en redan genomgången utveckling. Den är skriven på ett förstäligt språk, och man kanske om den kan säga att den är en grundlag i tiden. Men därav följer också att den icke blir nära nog tidlös såsom den gamla var.

Herr talman! Jag yrkar att riksdagen måtte antaga de vilande grundlagsförslagen.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Vi har i dag här i riksdagen för tredje gången en stor debatt om den nya grundlagen. Den första debatten fördes förra våren och varade i två dagar, den andra ägde rum för en månad sedan på remissdebattens sista dag. Från folkpartiets sida har vi vid alla dessa tillfällen välkomnat debatten och känt en skyldighet att stimulera den och ta del i den. Vi manade i våras till en bred och upplysande debatt kring grundlagen och dess rättighetsavsnitt. Gunnar Helén talade om en remiss till folket, och flera av oss sökte i artiklar och tal klargöra vår inställning och våra motiv. Vi möttes väl inte alltid av ett så stort engagemang, och såväl radio/TV som tidningarna ägnade saken ett rätt förstrött intresse. Det har t. o. m. hänt att samma tidningar som i våras avböjde inlägg om grundlagen på grund av deras bristande aktualitet nu klandrar politikerna för att de försummat att upplysa folket om grundlagens innehåll. Detta är sagt till dem som menar att vi svikit vår plikt att upplysa våra huvudmän – väljarna – om innehållet i den nya grundlagen. Vi har förvisso försökt, men kanske borde vi ha ansträngt oss ännu mera för att informera om grundlagen.

Det finns, herr talman, en formell egendomlighet i handläggningen av det här ärendet. Konstitutionsutskottet har inte gjort någon sakgranskning av det vilande förslaget, och man har inte tagit upp de motioner som väckts med anledning av det vilande förslaget. Man säger att motionerna ändå kommer under riksdagens prövning. Något tillstyrkande eller avstyrkande gör alltså inte utskottet. Enligt vår mening borde utskottet ha kunnat ge allmänheten och kammarens ledamöter vägledning genom en sakgranskning. Vi kan på den här punkten glädja oss över att den nya grundlagen innebär en ändring. I fortsättningen blir konstitutionsutskottet tvunget att i sak behandla det vilande förslaget och för riksdagen tillkännage sin mening om till- eller avstyrkande. Denna ändring är föranledd av en motion förra våren av herr Ahlmark och mig. Herr Ahlmark är i dag förhindrad att delta i debatten på grund av ett internationellt uppdrag.

Den nuvarande regeringsformen – 165 år gammal – föreskriver att ändring av grundlagen skall beslutas av riksdagen två gånger med allmänt val däremellan. Syftet med den här bestämmelsen är givetvis att folket vid valtillfället skall få ge sin mening till känna. Därför bör också alla olika meningar om grundlagsförslaget föras fram redan vid den första behandlingen i kammaren. Det är inte rätt mot väljarna om man först ger

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

sitt stöd åt grundlagen vid den första läsningen och sedan efter valet för fram nya uppslag och eventuellt återoppar dessa som skäl för att nu gå emot det vilande förslaget. Detta är sagt till bl. a. herr Adolfsson som ju deltog i kammarens beslut i juni förra året.

Vi har från folkpartiet länge krävt en ökad användning av folkomröstningar. Vi har motionerat om en ändring av kommunallagen som skulle möjliggöra anordnande av kommunala folkomröstningar. I våras föreslog vi att i den nya grundlagen skulle tas in en bestämmelse om beslutande folkomröstning om grundlagsändringar. Dessa förslag om fler möjligheter till folkomröstning har röstats ner av socialdemokrater och kommunister. När jag i debatten den 5 juni ställde frågan: "Vad vore det för fel om det grundlagsförslag som i dag ligger på kammarens bord direkt fick prövas av folket den 16 september i år?", svarade den socialdemokratiske utskottsföranden herr Hilding Johansson att förslaget skulle underställas alla röstberättigade medborgare i höstens val.

Vi gjorde från folkpartiets sida vad vi kunde för att få till stånd en debatt - detta sagt bl. a. till vad herr Hermansson anförde tidigare i dag. Men jag kan inte se att t. ex. konstitutionsutskottets ordförande bidrog till att valet blev en prövning av förslaget från medborgarnas sida. Vi tror att den representativa demokratin blir bättre, om människor får säga sin mening också vid andra tillfällen än i samband med valen. Vi får återkomma med dessa krav på en vidgad användning av folkomröstningar.

Herr talman! Vid behandlingen i våras framfördes från folkpartiet ett stort antal förslag om förbättringar av grundlagen. Utöver förslaget om beslutande folkomröstning om grundlagsändring gällde det bl. a. reglerna för regeringsbildningen, vidgad lagrådsgranskning, offentliga utskottsutfrågningar och debattreglerna i riksdagen. Vi vände oss mot den dominans vid regeringsbildningen och inom regeringen för talmannen och statsministern som det nya förslaget medför. Vi uttalade oss dessutom för kvinnlig tronföljd.

På de här punkterna vann våra synpunkter inte riksdagens stöd. Folkpartirepresentanterna i utskottet avgav då reservationer, och självfallet kommer folkpartiet också i fortsättningen att med all kraft driva dessa krav och söka åstadkomma förbättringar av grundlagen. Vi kan emellertid inte se att dessa skulle underlättas om vi behåller 1809 års regeringsform. Tvärtom är det uppenbart att det vilande grundlagsförslaget är en mycket bättre grund för framtida ändringar än nu gällande grundlag. Det vilande förslaget innehåller t. ex. några ovillkorliga bestämmelser om rättsskyddet. Det gäller förbud mot dödsstraff, förbud mot landsförvisning, förbud mot retroaktiv lagstiftning och retroaktiv straffskärpning. Det här är för rättssäkerheten betydelsefulla punkter, som helt saknas i nu gällande grundlag.

I 2 kap. i det nya förslaget anges vidare ett antal väsentliga medborgerliga rättigheter som kan inskränkas genom vanlig lag. Här finns betydande brister. Vi ställer bestämda krav och förväntningar på den utredning av rättighetsavsnittet som nu tillsatts som en följd av konstitutionsutskottets betänkande i våras. Dessa rättigheter måste i framtiden få det faktiska författningsskydd som nu gäller för tryckfriheten. Jag skall i detta sammanhang inte beröra rättighetsavsnittets

inhåll ytterligare utan med hänvisning till herr Ahlmarks särskilda yttrande till konstitutionsutskottets betänkande nr 8 bara tillfoga den förhoppningen att det skall bli möjligt att bedriva arbetet i den nya utredningen under stor öppenhet. Jag hoppas också att det motsländ från vissa socialdemokrater, som fanns i våras mot skydd i författningen av grundläggande rättigheter nu är borta.

Herr talman! Det finns många kritiska röster mot grundlagsförslaget. En del av dessa beror på rena missförstånd. Det gäller dem som tror att riksdagens högtidliga öppnande regleras i grundlagen och att den nya grundlagen medför avskaffande av det högtidliga öppnandet. Detta är alltså fel. Somliga tror också att det nya förslaget berövar eller avhänder människor rättigheter som de har i dag. Sanningen är ju den motsatta. 1809 års regeringsform innehåller inget skydd för de medborgerliga rättigheterna, medan det vilande förslaget på vissa punkter ger ett sådant skydd. Låt mig dock få säga att jag har stor respekt för dem som menar att man i avvaktan på ett ordentligt skydd i grundlagen för de mänskliga rättigheterna bör förkasta det vilande förslaget. Jag förstår den ståndpunkten. På oss som vill godta det vilande förslaget, trots dess brister, ankommer det att peka på de väsentliga fördelar som förslaget innebär jämfört med den gamla regeringsformen.

Med hänvisning till herr Ahlmarks särskilda yttrande vill jag då peka på ett antal punkter där det vilande förslaget innebär påtagliga förbättringar jämfört med den gamla grundlagen. Det gäller riksdagens ensamrätt i fråga om lagstiftningen, den fria debatträtten i riksdagen, fastställande av antalet riksdagsledamöter till ett uddatal, och det gäller sänkning av röststräldern. Men självfallet är det viktigaste att vi genom att anta grundlagen får en demokratisk och parlamentarisk författning som skydd för demokratins fortbestånd. Det betyder att vår demokratiska och parlamentariska praxis nu får stöd av grundlagens ord.

Herr talman! En annan del av kritiken mot grundlagen kommer från grupper som i andra sammanhang sviktat i stödet åt demokratin. Det gäller i första hand kommunisterna. I remissdebatten sökte jag visa hur kommunisterna säger en sak utåt på valmöten och här i riksdagen när det gäller de mänskliga rättigheterna och en helt annan sak på interna möten, i egna informationsblad och i egna tidningar. Jag tog i det syftet ett exempel från tidningen Norrskensflamman, där en av de kommunistiska riksdagsledamöterna är politisk redaktör. Vad denne hävdar är att de medborgerliga fri- och rättigheterna inte får utnyttjas på ett sådant sätt att de skadar det socialistiska systemet. I valet mellan socialism och mänskliga rättigheter prioriterar han socialismen. Jag skall också i dag med några exempel söka bevisa kommunisternas inställning till demokratin och de mänskliga rättigheterna.

Får jag börja med herr Lövenborg. I artikeln i Norrskensflamman hävdar han att de sovjetiska lagarna i motsats till vissa väststaters garanterar viktiga fri- och rättigheter. Jag frågade den gången kommunisternas företrädare i debatten, herr Berndtson i Linköping, om han tyckte att de sovjetiska lagarna gav ett större skydd än vårt vilande grundlagsförslag i fråga om 3 § 2 kap., nämligen husrannsakan, telefonavlyssning och brevöppning. Men jag fick inget svar från den kommu-

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

nistiske företrädaren.

Herr Lövenborg har också försvarat landsförvisningen av Alexander Solzjenitsyn. "Den har stöd i de sovjetiska lagarna", säger herr Lövenborg. Herr Lövenborg är också motståndare till den nya svenska grundlagen. I den svenska grundlagen finns ett förbud mot landsförvisning. Herr Lövenborg är en konsekvent man. Han gillar de sovjetiska lagarna som tillåter landsförvisning. Han ogillar den svenska grundlagen som förbjuder landsförvisning. Är herr Lövenborg på denna punkt representativ för kommunisternas inställning? Är det kanske i verkligheten så att det redan i det vilande förslaget finns ett så starkt skydd för de mänskliga rättigheterna att det kommunistiska partiet därför tvekar?

Nästa exempel är hämtat från min hemstad Göteborg. Där finns något som kallas Göteborgs kommunistiska universitetsförening, som står vpk nära. Denna förening föreslog nyligen i studentkåren att s. k. borgerlig och fascistisk litteratur i studentkårens bibliotek skulle antingen brännas eller malas ner i papperskvarn. Är detta ett sant uttryck för kommunisternas inställning till tryck- och yttrandefriheten? Ogillar vänsterpartiet kommunisterna den nya grundlagen därför att den inte ger tillräckliga möjligheter till offentlig bokbränning?

Nu kan naturligtvis vpk svara att riksdagsledamoten Alf Lövenborg och Göteborgs kommunistiska universitetsförening inte är typiska för kommunisternas inställning. Låt mig därför vända mig till ledaren för det kommunistiska partiet i Sverige, herr C.-H. Hermansson. Jag tror nämligen att herr Hermansson är en av de kommunister som oftast och tydligast har markerat kommunisternas antidemokratiska inställning. Låt mig ta ett par exempel.

I en artikel i tidskriften Socialistisk Debatt nyligen hävdar herr Hermansson, att de demokratiska fri- och rättigheterna har ett värde därför att de underlättar kampen för socialismen. Men de "måste underordnas denna huvudmålsättning". Friheten och de mänskliga rättigheterna har alltså inget egenvärde för herr Hermansson. De är redskap för att förverkliga det kommunistiska styrelseskicket.

Herr Hermansson har i en artikel i Dagens Nyheter försökt att ange kommunisternas verkliga inställning genom att tala om att socialismen och demokratin är *ett*, och att kapitalismen och demokratin skulle vara oförenliga. Jag citerar ur DN-artikeln: "Partier som försvarar det kapitalistiska samhället söker utan tvivel förhindra att demokratin förverkligas på alla områden av samhällslivet." Detta påstår alltså kommunistledaren. Om jag inte alldeles har missförstått den kommunistiska terminologin betyder detta, att alla de fyra stora partierna i Sverige, enligt herr Hermanssons mening, förhindrar ett fullständigt förverkligande av demokratin. Budskapet från kommunistledaren är egentligen ganska klart: Demokrati är detsamma som den socialistiska demokratin dvs. "proletariatets diktatur". Då blir också den kommunistiska synen på de mänskliga rättigheterna klarare. Endast i det socialistiska samhällets kontext blir det en uppgift för en sann kommunist att kämpa för mänskliga rättigheter. I det liberala, blandekonomiska samhället är medborgerliga rättigheter godtagbara endast i den mån de befrämjar en socialistisk eller kommunistisk samhällsutveckling. Vpk:s verkliga syn på

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

människans frihet och människans rättigheter är alltså den som framträder hos herr Lövenborg och hos de göteborgska ungtkommunisterna i deras försvar för landsförvisning och bokbränning.

Också verkligheten i de kommunistiska staterna visar, att kommunisterna alltid begär obegränsad frihet för egen del men aldrig är beredda att ge frihet åt andra när de själva tar makten. Det finns ju också otaliga bevis för hur människor, drivna av frihetslängtan och med risk för sitt eget liv, flytt från de kommunistiska staterna till den borgerliga västvärlden.

Kommunisternas försök att framställa sig som de främsta anhängarna av mänskliga fri- och rättigheter är alltså lätta att genomskåda. Både de svenska kommunisternas agerande och verkligheten i kommunistiska länder ute i världen talar ett alltför tydligt språk i motsatt riktning. Jag tror inte att vpk ens med hjälp av sina meningsfränder i den svenska journalistkåren kan få något demokratiskt sundhetsintyg av svenska folket. Kommunisternas försök att skapa motstånd mot den demokratiska grundlagen kommer därför att misslyckas.

Vid sidan av kommunisterna har det i vad man skulle kunna kalla "motståndsrörelsen mot den nya grundlagen" uppträtt mycket olikartade opinioner. En del har varit allvarligt oroad för grundlagens konsekvenser för monarkin, en del har låtit en allmän misstro mot den parlamentariska demokratin blomma ut i en negativ attityd mot hela grundlagsförslaget.

Också den lilla rent fascistiska grupp som finns i Sverige har hört av sig i grundlagsfrågan. Den s. k. Nysvenska rörelsen hävdar i ett brev att den nya grundlagen endast "ger sig ut för att befästa demokratin". Man säger att parlamentarismen är "föråldrad" och att den nu skall grundlagsfästas på grund av sin tilltagande svaghet. Den Nysvenska rörelsen är naturligtvis egentligen inte förtjänt att nämnas i den svenska riksdagens grundlagsdebatt. Jag har gjort det för att ta ännu ett exempel på att i grunden antidemokratiska krafter deltar i kampanjen mot den nya grundlagen – även om varken deras argumentation eller grundsyn är typisk för grundlagens motståndare.

Det är emellertid viktigt att klarlägga att det bland motståndarna mot den nya grundlagen finns grupper som också är motståndare till demokratin. Dessa gruppers verkliga hemvist och verkliga avsikter måste öppet belysas och öppet kritiseras. Därigenom förhindras att det nuvarande stämningssläget kan utnyttjas till att vilseleda människor.

Herr talman! Folkpartiet har oflast gått i fäten för att reformera vårt statskicks. Det har gällt den allmänna rösträtten, det har gällt parlamentarismen, det har gällt enkammarssystemet. Folkpartiet kommer att fortsätta sitt arbete för ett effektivt folkstyre och för en verklig när demokrati. Genom att anta det vilande förslaget med dess brister och förtjänster lägger vi en bra grund för nästa omgång reformer av vår författning.

Låt mig, herr talman, till sist bara påminna om att i ett längre perspektiv så är detta beslut slutet på en månghundraårig kamp för folksuveränitet och demokrati. Beslutet utgör folkmaktens slutliga seger över kungamakten och herremakten. I det perspektivet är det inte svårt att råda kammaren att anta det vilande grundlagsförslaget.

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! I det allra sista har jag ingen svårighet att instämma.

Jag skall i övrigt inte ta upp någon debatt om de ämnen herr Molin och jag diskuterade med varandra i våras. På en punkt adresserade sig emellertid herr Molin så personligt till mig att jag tycker att det är rimligt att jag svarar honom. Det gäller min informationsverksamhet under valrörelsen om det vilande grundlagsförslaget. Jag återkom till detta förslag i mycket stor utsträckning i mina valframträdanden. Sedan får jag ju beklaga att detta inte nådde ned till Göteborg, lika litet som jag fick del av herr Molins information.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! I valrörelsen förtegs grundlagsfrågan. De fyra partier som kompromissat i frågan bidrog till att föra den undan debatt och därmed undan väljarna.

Meningen med en grundlag – vilken skall reglera de ledande statliga organens verksamhet och ange principer för det politiska och offentliga livet – är att den icke utan vidare skall kunna ändras. Likalydande beslut skall därför fattas av två riksdagar, och mellan besluten skall ett allmänt val äga rum. Detta mellanliggande val är inte stadgat för syns skull. Det är stadgat därför att medborgarna i valet skall kunna uttrycka en mening om grundlagsförslag och grundlagsändringar. Det är stadgat därför att, som 1809 års konstitutionsutskott uttryckte saken, möjligheten att ändra grundlag bör ”vara omgiven av försvårande formaliteter, nödvändiga för att avhålla icke nog betänkta försök och att förekomma förhastade beslut”. De fyra kompromissande partierna har emellertid uppfattat frågan rent formellt. Därför undvek de en valdebatt om grundlagsfrågan.

Det är därför vänsterpartiet kommunisterna nu när en debatt sent omsider kommit i gång kräver uppskov med behandlingen. Ge åtminstone medborgarna den formella chansen att påverka sina riksdagsmän genom att ge debatten litet tid! Uppskjut därför behandlingen till höstriksdagen!

Detta krav är ställt i konstitutionsutskottet, men utskottsmajoriteten har avvisat det. Det huvudsakliga skälet i utskottets betänkande är att det tar tid med följdförfattningar och att beslutet därför bör tas snarast.

Demokratiska rättigheter erövrades av det svenska folkflertalet efter en lång och hård strid mot konservativa och privilegierade krafter i samhället. Kampen för demokrati är en kamp för rättigheter åt folket, åt det arbetande folkflertalet. När folkflertalet får vidgade rättigheter och ökad makt, då minskar de härskandes, de privilegierades makt. Det är därför de konservativa bekämpat rättigheter för de arbetande.

De flesta stora författningsstriderna i Sverige har kännetecknats av en sådan frontställning. Det gällde när det kungliga enväldet avskaffades. Det gällde när ständsriksdagen avskaffades. Det gällde när föreningsrätten säkrades. Det gällde när rösträtten blev allmän. Men författningsreformen 1973–1974 sker i endräkt mellan det socialdemokratiska partiet och de borgerliga partierna, den sker i en kompromiss från socialdemokraterna till moderata samlingspartiet.

Men kampen för demokratiska rättigheter, kampen för vidgade

rättigheter åt folkflertalet, har inte ändrat karaktär. Förvisso har vår tids konservativa tvingats överge sina föregångares motstånd mot den allmänna rösträtten. Men det finns ingen över klasserna stående demokratisk värdegemenskap. Kompromissen om grundlagen har fått köpas till ett för de arbetande högt pris. De rättigheter som de borde garanteras på sina arbetsplatser behandlas inte alls i författningsförslaget. Däremot grundlagsfästes den kapitalistiska äganderätten. Monarkin, som strider mot varje jämställdhetstanke och som är ett viktigt ideologiskt bedövningsmedel i händerna på de borgerliga, står kvar. Möjligheterna att med grundlagsskydd uppge Sveriges nationella självbestämmanderätt och driva in oss i EG kvarstår och förstärks.

Det anmärkningsvärda är att dessa saker tillkommit utan egentlig strid, utan att man försökt föra ut dessa till diskussion bland medborgarna. Tidigare tog man vanligen strid i författningsfrågorna. Nu försöker man mana fram en nationell enighet som egentligen i det vardagliga livet inte finns. Man tar inte chansen att grundlagsfästa förbud mot § 32 och andra stadganden som säkrar kapitalets välde, detta för att skapa nationell endräkt med högern, med det moderata samlingspartiet.

Socialdemokratiska talare i riksdagen och utanför den, liksom socialdemokratiska tidningsskribenter, har påstått att kommunisterna är eniga i grundlagsfrågan med reaktionära krafter. Detta är osanning. Det finns två sorters kritik av den föreslagna författningsreformen. Vår kritik har sin utgångspunkt i de arbetandes rättigheter. Vi ser förslaget som i vissa drag reaktionärt och kan därför inte godta det. Det finns också en reaktionär kritik som bl. a. vill stärka monarkin och som definitivt inte ägnar lönearbetarnas rättigheter en tanke.

Vänsterpartiet kommunisternas ståndpunkt är fullständigt oförenlig med denna reaktionära kritik. Vi har ställt motförslag till grundlagsförslaget i alla dess odemokratiska delar. Vi har bekämpat dessa delar, och vi strider för vidgade rättigheter för de arbetande. När vi nu i andra omgången tvingas att ta ställning till helheten måste vi konstatera att inga av våra huvudkrav är tillgodosedda. Grundlagsförslaget innehåller sådana brister att vi inte kan rösta för det.

Den reaktionära kritiken är mot förslaget därför att det inte är tillräckligt reaktionärt. Med denna kritik kan vi inte kompromissa -- och kommer aldrig att göra det. Tanken skulle aldrig falla oss in.

En verklig kompromiss med högerkrafter har åstadkommit av det socialdemokratiska partiet, som i grundlagsfrågan bl. a. gjort upp med herr Bohmans och herr Hernelius' parti. Detta skall inga undanglidningar kunna skylla.

Jag vill, herr talman, inte påstå att herr Johansson i Trollhättan och herr Hernelius kommer att dansa på gatorna i dag, men nog har jag en känsla av att man unisont har sjungit både lovsånger och glädjepsalmer i denna talarstol.

Vi har många gånger slagit fast att vi är för en författningsreform. Den ännu gällande författningen är oacceptabel från många synpunkter. Den ger uttryck för en alltigenom förlegad maktfördelningsteori mellan kungamakt och folkrepresentation. Under den gällande grundlagen har det varit möjligt för de privilegierade att vidmakthålla sin härskarställning

med olika medel. Historien visar att fackföreningar har varit förbjudna, socialister och fredskämpar har fängslats. Strejkande och demonstrerande arbetare har dödat. Den kommunistiska pressen har transportförbudits, reaktionära lagar har stiftats. På senare tid har man infört terroristlagen, lagen om tillfälligt omhändertagande osv.

Det visar naturligtvis inte bara svagheterna med den existerande grundlagen utan också begränsningen hos varje grundlag: den ger aldrig något absolut skydd för folkets rättigheter, för demokratin. Historien visar att statliga myndigheter även i vårt land ställt sig över lagen för att värna det bestående samhällssystemet.

Men samtidigt som en rad reaktionära åtgärder har vidtagits av myndigheterna, och trots att antidemokratiska lagar stiftats under den nuvarande grundlagens giltighetstid, så har folket också under denna grundlags giltighet kunnat tillkämpa sig viktiga rättigheter. Den gamla grundlagens maktfördelningsteori har i hög grad förvandlats till död bokstav. Föreningsrätten, yttrandefriheten, den allmänna rösträtten, religionsfriheten, allt är exempel på rättigheter som erövrats under det att 1809 års regeringsform gällt. Detta visar att reaktionära grundlagar inte i längden heller förmår hindra folkets demokratiska kamp.

Dessa konstateranden ger grundlagsfrågan dess rätta vikt. Kampen för demokrati, för en utvidgning av folkets rättigheter, är främst en fråga om klassernas läge och styrka i samhället. Demokratins bästa försvar är en medveten och handlingskraftig folkopinion, men grundlagarna och lagstiftningen över huvud är inte betydelselösa. Demokratiska lagar och grundlagar är, som vi uttryckt det, en viktig bundsförvant för folkflertalet, när det hävdar sina rättigheter.

Det hade varit svårare för de borgerliga att 1928 – på den tiden i strid mot hela arbetarrörelsen – genomtrumpa klasslagarna om kollektivavtal och arbetsdomstol, därest arbetarnas strejkrätt hade haft grundlagsskydd. Det hade varit svårare för samlingsregeringen under andra världskriget att inskränka demokratin och förfölja antifascister, om de medborgerliga rättigheterna haft grundlagsskydd. Det hade varit svårare för arbetsköparna att i kraft av § 32 införa nya lönesystem, driva upp arbetstempot och utsvettningen och förfölja och avskeda för dem misshagliga arbetare, om arbetarna hade haft grundlagfästa rättigheter på sina arbetsplatser. Det hade varit svårare att angripa Vietnamrörelsen med batonger, om demonstrationsrätten hade haft grundlagsskydd.

Socialdemokraterna uttalade sig för vissa målsättningsparagrafer om sociala rättigheter och om förhållandena på arbetsplatserna. De borgerliga var för någon form av rättighetskatalog. För att undslippa rättighetskatalogen gav socialdemokraterna upp sina målsättningsparagrafer. Detta är mildt sagt märkliga byten. Det finns inte objektivt sett någon motsättning mellan de sociala målsättningar som regeringen ställde upp och grundlagsfästade av vissa medborgerliga fri- och rättigheter som de borgerliga krävde.

Varför har socialdemokraterna rest detta motstånd mot att grundlagfästa de medborgerliga fri- och rättigheterna? De argument som presterats är ohållbara. Ett grundlagsfästade av de medborgerliga rättigheterna fordrar inte, som socialdemokrater brukar påstå i debatten,

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

en politisering av domstolarna. Det går att formulera klara och förpliktande grundlagsstadganden, som begränsar lagstiftarens handlingsfrihet så att de medborgerliga fri- och rättigheterna inte skall kunna kränkas. Skulle lagstiftaren stifta lagar, vilkas förenlighet med grundlagarna ifrågasätts, då bör väljarna välja en ny riksdag dvs. nya lagstiftare. Det är ju detta som är själva meningen med grundlagsskydd. De övriga argument som framförts håller inte bättre. Det förhindrar inte en fördjupning av demokratin att de medborgerliga rättigheterna är grundlagsfästa, vilket ibland har anförts. Det förhållandet att folkopinionen är rättigheternas bästa försvar kan aldrig bli ett argument *mot* ett grundlagsfästande av rättigheterna, men till ett sådant har socialdemokratiska talare förvandlat detta påstående. En grundlag som skyddar de medborgerliga rättigheterna är, som vi har sagt, en bundsförvant för folkflertalet då det hävdar och försvarar dessa rättigheter.

De borgerliga partierna visade i sina motioner till 1973 års riksdag att inte heller de är anhängare till att alla de medborgerliga rättigheterna ges grundlagsskydd. En del rättigheter ville de ge grundlagsskydd, en del ville de skulle skyddas av särskilda procedurregler, medan en del skulle regleras i vanlig lagstiftning.

De borgerligas intresse för de medborgerliga fri- och rättigheterna är främst formellt. Den svenska arbetarklassen har i sin historia erfarenheter av de borgerligas inställning. De borgerliga visar heller inget intresse för de arbetandes rättigheter på arbetsplatserna och för att demokratin skall gälla också det ekonomiska livet.

Det nu vilande förslaget har avgörande brister. De medborgerliga rättigheterna har med vissa undantag inget grundlagsskydd i förslaget. Varken strejkrätten eller andra demokratiska rättigheter för de arbetande på arbetsplatserna finns omnämnda. Dessutom kvarstår den odemokratiska fyraprocentsspärren. EEC-paragrafen, som infördes i den gällande grundlagen 1964–1965, inte bara återfinns utan är utvidgad i det vilande förslaget. Monarkin får överleva även denna grundlagsreform.

Vi kan inte rösta för en grundlagsreform som innehåller sådana antidemokratiska paragrafer och som saknar så viktiga saker som grundlagsfästande av de medborgerliga rättigheterna och rättigheter för de arbetande i arbetslivet. Vi kommer, därest vårt yrkande om uppskov till höstrikdagen skulle falla, att rösta för avslag på det vilande grundlagsförslaget. Detta betyder inte att vi vill ha kvar 1809 års regeringsform. Denna är som helhet än mer odemokratisk än det vilande förslaget. Men varken det vilande förslaget eller den gällande grundlagen utgör en bundsförvant för fördjupad demokrati. Vi har tyvärr inte, herr Johansson i Trollhättan, ett val mellan en bra och en dålig grundlag.

Låt mig också, herr talman, i detta sammanhang ta upp några av de frågor som herr Molin aktualiserade i sitt numera sedvanliga angrepp mot vänsterpartiet kommunisterna. Bokbål används av reaktionen, det är inte de progressiva krafternas metod. Jag vill också peka på att från vänsterpartiet kommunisterna har vi klart sagt ut att reaktionära åsikter skall bekämpas i fri och öppen debatt. Detta gäller givetvis också om dessa reaktionära åsikter är samlade i bokhyllorna på ett universitet. Floden av litteratur från Demokratisk allians, sydafrikanska regeringen

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

och liknande antidemokratiska håll måste mötas i debatt med en progressiv och sann framställning av fakta. Detta är min ståndpunkt utan att äga närmare kännedom om den debatt som tydligen förs i Göteborgs universitet.

Jag vill också säga att vpk har klart utsagt i sitt förslag till grundlag att envar skall ha personlig frihet. Vi har bl. a. uttryckt den saken så här: "Ingen må fängslas eller på annat sätt berövas sin rörelsefrihet". Det är solklart, herr Molin, att vi därmed också står bakom tanken att ingen skall kunna förvisas ur landet eller hindras att återvända. Det är ett billigt knep att påstå att vpk skulle ha en annan mening om den saken. Skälen till att vi röstar nej till det nu vilande grundlagsförslaget har jag så utförligt redogjort för att jag inte tror att jag behöver upprepa dem ytterligare.

Låt mig också i detta sammanhang säga att vänsterpartiet kommunisternas partiprogram har arbetats fram i en bred debatt där praktiskt taget hela partiet har deltagit. Det har fastställts av en partikongress, sammansatt av valda ombud för hela partiet. De principer som uttrycks i partiprogrammet är en i verklig mening kollektiv produkt som partiet står för. Partiprogrammet ger klart besked om vår syn på de demokratiska fri- och rättigheterna. Det är därför fruktlöst att göra anspelningar och ifrågasätta vpk:s ståndpunkter i fråga om de medborgerliga fri- och rättigheterna utifrån att enskilda personer har tagit en viss ställning. Ingen person, nuvarande eller förutvarande ledamot av riksdagen eller av partiets styrelse, kan nämligen väga tyngre än partiets kollektivt utarbetade uppfattning. Detta vill jag understryka med kraft, och detta vet man också inom andra partier, men för att söka vilseleda passar det vederbörande att säga något annat. Folkpartiets företrädare behöver för övrigt inte gå utanför sin egen riksdagsgrupp för att finna särimeningar -- det har tydligt demonstrerats de senaste dagarna.

Herr talman! Vi har i motionen 350 i andra hand inte bara yrkat avslag på det vilande förslaget till grundlag utan också hemställt att riksdagen hos regeringen begär kompletterande direktiv till den fri- och rättighetsutredning som tillsattes 1973. Dessa direktiv bör klart och entydigt slå fast att de medborgerliga fri- och rättigheterna skall grundlagsfästas. Direktiven bör slå fast att rättigheter för de arbetande på arbetsplatserna skall grundlagsfästas -- så att paragrafer både i lagar och i avtal med samma innebörd som § 32 blir grundlagsstridiga. De bör slå fast att den s. k. EEC-paragrafen skall strykas, att fyraprocentsspärren slopas och att utredningen skall framlägga förslag som innebär övergång till republik.

Vårt avslagsyrkande beror alltså på att vi anser att den föreslagna grundlagen är oacceptabel ur flera synpunkter. Det kan aldrig av någon meningsmotståndare, som vill argumentera mot oss på ett hederligt sätt, göras gällande att vi röstar på avslag därför att vi vill värna den gamla grundlagen. Den är överlevd.

Vårt andrahandsställningstagande skulle visserligen leda till att den gamla grundlagen fortsätter att gälla, men det beror på att vi nu i andra omgången inte har möjlighet att framföra alternativa yrkanden. Men vi upprepar i motioner också i år kraven om införande av republik och

slopande av fyraprocentsspärren. Påståendena om att vi genom vår ståndpunkt i författningsfrågan värnar om den gamla grundlagen är osanna.

Med det anförda önskar jag, herr talman, yrka bifall till reservationen som fogats till konstitutionsutskottets betänkande nr 7.

Vänsterpartiet kommunisterna kan inte godta en författningsreform som

inte grundlagsfäster de medborgerliga fri- och rättigheterna utan tvärtom öppnar möjligheter för deras inskränkande;

inte innebär ett ökat stöd för de arbetandes kamp för sina rättigheter utan t. o. m. stadfäster möjligheten att upphäva strejkrätten;

inte bara bibehåller utan även förstärker den s. k. EEC-paragrafen som möjliggör för riksdagen att överlåta sina befogenheter till internationella organisationer;

inte avskaffar den odemokratiska fyraprocentsspärren vid riksdagsval;

inte avskaffar monarkin.

Vänsterpartiet kommunisterna kan därför inte acceptera det grundlagsförslag som socialdemokraterna och de borgerliga partierna under våren 1973 antog för vidare behandling och som nu framlägges för avgörande.

På samtliga nämnda punkter är författningsförslaget oantagbart. I dessa och även i vissa andra avseenden röstade vänsterpartiet kommunisternas riksdagsgrupp den 6 juni 1973 förgäves mot det nu vilande grundlagsförslaget. Då inget av dessa partiernas huvudkrav ens till någon del tillgodosetts är ett godtagande av det vilande grundlagsförslaget omöjligt.

En författningsreform är nödvändig, men den måste tillgodose kraven på ett grundlagsfästande av de medborgerliga rättigheterna, ett grundlagsfästande av rättigheter för de arbetande på arbetsplatserna, ett slopande av EEC-paragrafen, avskaffande av monarkin och ett slopande av fyraprocentsspärren vid riksdagsmannaval.

I avvaktan på ett väl genomarbetat, progressivt och demokratiskt författningsförslag finns det inget att vinna på att anta det framlagda förslaget till ny grundlag.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! I den kommunistiska mytbildningen kring det nya grundlagsförslaget ingår att förslaget förtegs i valrörelsen. Nu har ju även herr Johansson i Trollhättan visat att han deltog i en debatt om grundlagen i valrörelsen. Jag kan ta fram otaliga exempel på sådant deltagande också från folkpartiets sida. Det är alltså osant när herr Berndtson och herr Hermansson påstår att den här frågan förtegs i valrörelsen.

Vad jag sedan har försökt säga både i dag och i remissdebatten är att kommunisterna talar med två tungor – en här i riksdagen och på folkmötena mot det vilande grundlagsförslaget, en annan i interna informationsblad och på interna möten. Det är mot den bakgrunden och när kommunisterna presenterar sig som demokratins och frihetens speciella försvarare som det blir nödvändigt att påpeka de här skillnaderna i också de svenska kommunisternas uppträdande. Deras tal i dag

Nr 30

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

om grundlagfästade av mänskliga rättigheter och om yttrandefriheten skall ställas mot ungtkommunistiska krav på bokbränning och mot sådana händelser i kommunistiska stater som att en författare fängslas och landsförvisas bara för sina åsikters skull. Det är när sådant händer som det blir nödvändigt att påminna om att det finns otaliga bevis för att människor lämnat det kommunistiska partiet just på grund av sin respekt för de mänskliga rättigheterna och att människor drivna av frihetslängtan har flytt ur de kommunistiska staterna med risk för sitt eget liv.

Mot den bakgrunden har jag både i remissdebatten och i dag ställt frågor till vänsterpartiet kommunisterna och till dess ledare herr Hermansson om partiets grundsyn. Jag vill gärna ge herr Berndtson en chans att svara på en fråga som jag nu har ställt två gånger, nämligen om 2 kap. 3 § i det vilande grundlagsförslaget, som säger att varje medborgare är skyddad mot att myndighet utsätter honom för kroppsvisitation eller annat påtvingat kroppsligt ingrepp, för husrannsakan, för intrång i hans brev-, post- eller teleföbindelser eller för hemlig avlyssning. Tycker inte herr Berndtson att det är ett ganska bra förslag och att det i realiteten är mycket bättre än det skydd för fri- och rättigheter som herr Berndtsons partikamrat herr Lövenborg menar finns i de sovjetiska lagarna?

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall endast ta upp kärnan i herr Berndtsons i Linköping anförande. Herr Berndtson förklarade att han tyckte att både gällande grundlag och vilande grundlagsförslag var dåliga. Samtidigt lät han förstå att han ansåg att 1809 års regeringsform var sämre än det vilande grundlagsförslaget. Men om en stund kommer herr Berndtson att ställa ett yrkande som, om det bifölls, innebär att 1809 års regeringsform kommer att leva vidare, trots att herr Berndtson förklarat att den enligt hans mening var sämre än det vilande grundlagsförslaget. Det blir konsekvensen av herr Berndtsons eget resonemang.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är något konstlat, herr Johansson i Trollhättan, att bemöta kritiken mot grundlagsförslaget med frågeställningen: Är då den gamla grundlagen bättre? Nej, det har vi sagt att den icke är. Men om man nu skall anta en ny grundlag är det väl ändå rimligt att se till att den på avgörande punkter blir ett steg framåt, en bundsförvant för framåtskridandet. Om förslaget inte tillgodoser det kravet, finns det heller inget skäl att anta en bristfällig ny grundlag. Vi har tyvärr inte att välja mellan en bra och en dålig grundlag.

Sedan till herr Molins fråga. Vi står bakom de demokratiska inslagen i grundlagsförslaget, som jag redan deklarerat. Till skillnad mot herr Molin röstade vi också mot den s. k. terroristlagen, som ju ändå har en något annan syftning bl. a. när det gäller möjligheterna till husrannsakan.

Jag vill också säga till herr Molin, som hela tiden försöker ge intrycket att kommunisterna skulle ha ett förflutet som icke överensstämmer med demokratin, att detta är falskt vittnesbörd. Herr Molin har själv åberopat remissdebatten för några dagar sedan. Jag fann då anledning att erinra om

vilka som bar ansvaret för transportförbudet under krigsåren, för interneringsläger, för razzior i tusentals hem och för censuringripande mot kommunistiska och antinazistiska tidningar. Det var icke det kommunistiska partiet – det var bl. a. herr Molins parti, och detta kommer man aldrig ifrån.

Om några har fått slåss för rätten att hålla möten och att ge ut tidningar liksom också att transportera dem på allmänna kommunikationsmedel är det just kommunisterna. Det är också så att arbetarklassen alltid har fått strida för vidgade rättigheter. Det finns medborgerliga rättigheter i varje samhälle, men de är ofta förbehållna privilegierade grupper, och därför har arbetarklassen fått kämpa för att bli delaktig av fri- och rättigheterna, och i den kampen har kommunisterna synnerligen aktivt tagit del.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Följde herr Berndtson en reformistisk taktik skulle han resonera som så: "Det vilande grundlagsförslaget är bättre än 1809 års regeringsform. Alltså bör man ta detta som ett steg på vägen till den författning jag anser vara idealet."

Nu vet herr Berndtson att denna bättre grundlag kommer att genomföras. Samtidigt kan han stiga upp och säga: "Den svarar inte mot mina ideal." Han får den bättre grundlagen, inte genom sina egna ansträngningar utan trots sin egen röstning.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Kommunisterna hävdar ju att det är på rättighetsavsnittet som de har avgörande kritik mot grundlagsförslaget. Jag har därför ställt ett antal frågor, och nu kan jag tolka herr Berndtsons svar så, att han inte har någonting emot 2 kap. 3 §.

De frågor som jag här har ställt har emellertid sin bakgrund i uttalanden som har gjorts även av mera representativa kommunister. Herr Hermansson anser ju att de mänskliga fri- och rättigheterna i första hand är ett redskap för att förverkliga det socialistiska styrelseskicket. När herr Berndtson nu gick litet grand tillbaka i historien, skall jag ändå påminna om att ledande svenska kommunister med C.-H. Hermansson i spetsen har försvarat, ja, rent av hyllat ett statskick där människor fängslas och deporteras enbart för sina åsikters skull, där terror och censur är godtagbara instrument för den politiska ledningen.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först till herr Johansson i Trollhättan säga att jag är övertygad om att om det nya grundlagsförslaget antas, kommer det att tas som intäkt mot varje krav på utvidgning och förbättring. Konstitutionsutskottets ordförande kommer utan tvivel ganska ofta att motivera sina avslagsyrkanden med att vi ju nyss har antagit en ny grundlag. Då kanske det är bättre att någon tid behålla den gamla och verkliga trycka på för att skapa en demokratisk grundlag.

Jag utgår ifrån att de frågor som herr Molin direkt ställde till herr Hermansson inte skall besvaras av mig, så det kan jag avstå från. Men jag

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

vill ta upp en frågeställning i folkpartiets angrepp mot vänsterpartiet kommunisterna som vi diskuterade redan under remissdebatten. Man påstår ju att vår målsättningsparagraf skulle kunna tolkas som att vi skulle vilja förbjuda andra partier. Vad står det då i den paragrafen? Jo, vi säger:

”Folket har rätt att försvara sig mot och bekämpa utsugning och klassförtryck och att forma sådana samhällsförhållanden, som kan garantera arbete, bostad, utbildning, kultur och social trygghet åt envar.”

Den paragrafen hade skrämt folkpartiet enormt, förstod jag i remissdebatten. Vi vill ha den rättigheten inskriven i grundlagen, men det vill inte folkpartiet. Vi har därmed inte sagt att folkpartiet eller andra partier inte skall få fortsätta att försvara utsugning och klassförtryck. Tvärtom har vi uttryckligen slagit fast, i 4 § att ingen må hindras från att meddela uppgifter och framföra åsikter, i 5 § att envar medborgare ”har rätt att sammansluta sig med andra till organisation eller förening” och i 6 § att ingen ”må hindras från att anordna eller delta i möten, ej heller att ensam eller i grupp framföra åsikter och krav på allmän plats — — ”.

Innebördens är helt enkelt den att vi vill att arbetarklassen skall ha stöd i grundlagen för sin kamp mot utsugning och förtryck, men folkpartiet vill att arbetarklassen skall tvingas föra denna kamp i strid med grundlagen. Däri ligger en viktig skillnad i synsättet.

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! I debatten här i kammaren förra året inför det första beslutet om det nu vilande förslaget till ny författning uttalade jag mitt beklagande av att debatten i författningsfrågan inte blivit så omfattande och engagerande som man hade kunnat önska. Jag sade också att det måste hälsas med tillfredsställelse att frågan om grundlagsfästade av medborgerliga fri- och rättigheter hade kommit fram i den allmänna debatten under reformarbetets slutskede.

Då vi i dag går att i grundlagsenlig ordning, efter hållna allmänna val, fatta det slutliga beslutet om författningen, kan vi inte klaga över brist på debatt och intresse. Det är i och för sig glädjande, även om det givetvis hade varit mycket bättre om intresset kommit tidigare. Det ligger alltid någonting positivt i en aktiv medborgardebatt. Mot bakgrunden av den debatt som förekommit vill jag nu, liksom tidigare herr Boo, förklara och motivera våra ställningstaganden, och jag lämnar allmänna deklARATIONER därhän.

Jag vill börja med att erinra om att det har varit en lång och ganska mödosam väg fram till det läge vi har i dag. Författningsfrågan togs upp av riksdagen 1953. Det var emellertid då inte på långt när klart att arbetet skulle mynna ut i en helt ny författning. Först då den andra utredningen tillsattes 1966 hade partierna nått enighet om att man borde införa en ny författning. Om man tar del av remissyttrandena över det nya utredningsförslag som lades fram 1972, finner man att också remissinstanserna var i stort sett ense i principfrågan om behovet av en ny grundlag.

Jag behöver inte här gå igenom alla de svårigheter och stöttestenar som mött i författningsarbetet. Vad jag vill stryka under är endast att det är

ett omfattande och långvarigt arbete som lagts ned och att det är först så småningom som den uppfattningen mognat fram, att vårt land måste få en ny grundlag. Det har inte varit fråga om någon förutfattad mening, och vad vi kommit fram till – och *varför* – har hela tiden öppet redovisats. Det måste också konstateras att alla partier, som deltagit i arbetet, har bemödat sig om att bidra till bredast möjliga samling kring de förslag som kommit fram. Det ligger en mycket betydande styrka för vårt land i att så gott som hela riksdagen kunnat samlas bakom det förslag som i dag ligger på riksdagens bord.

Att vi i centerpartiet har ställt oss bakom det vilande författningsförslaget betyder inte att vi finner det perfekt och felfritt. Vi anser inte att förslaget innebär en slutgiltig lösning på de konstitutionella frågorna i vårt land. Förvisso finns där brister, och förvisso måste arbetet gå vidare på vissa punkter. Vårt ställningstagande i dag grundas på uppfattningen att vi nu efter ett tjugoförårigt förarbete kommit fram till ett författningsförslag, som är klart överlägset den nu gällande 1809 års regeringsform och som utgör en god grund att bygga vidare på vid utvecklingen av vår svenska demokrati.

Varför är då förslaget bättre? Till en början vill jag – liksom i mitt inlägg förra året – stryka under att landets författning ger uttryck för statskicket grundläggande ideologi och återspeglar statslivets realiteter. Författningen bör såvitt möjligt vara så skriven, att människor både inom och utom vårt land genom att läsa den kan få ett någorlunda klart begrepp om principerna för statskicket. Ingen lär vilja påstå att 1809 års regeringsform i dag fyller det måttet. Man måste då utöver grundlagstexten ha tillgång till praxis.

Grundläggande för vårt statskick är att det är en demokrati som bygger på *folksuveränitetens princip*. Kring den principen råder i dag allmän uppslutning, men vägen dit har varit lång. Principen var helt främmande för 1809 års grundlagsstiftare, som i stället byggde på *maktodelningsprinciper*: makten i samhället skulle delas mellan Konung och ständer. Här gäller det själva grunderna för författningen. Det går helt enkelt inte att ändra 1809 års författning så att den i stället kommer att bygga på folksuveränitetens princip. Det förslag som nu ligger på bordet bygger konsekvent på denna princip, och i detta ligger en stor vinning.

Vår folkstyrelse grundar sig vidare på *parlamentarismen*. Även den innebär en landvinning som gjorts långt efter 1809. Jag vill erinra om att ett av författningsutredningens huvudskäl för att skriva en helt ny grundlag var just att det är omöjligt att klart ange parlamentarismen inom ramen för 1809 års regeringsform. Det nu vilande förslaget till ny författning bygger konsekvent på parlamentariska principer. Detta innebär också en klar vinning.

Vår folkstyrelse förverkligas inte bara genom ett parlamentariskt statskick utan också genom *kommunal självstyrelse*. Denna utgör ett omistligt led i vår demokrati – ett led som också rent praktiskt blivit alltmera betydelsefullt genom att kommuner och landsting fått allt större uppgifter i vårt samhälle. Det går helt enkelt inte att ge en bild av hur vårt land styrs utan att ge kommuner och landsting en central plats i

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

beskrivningen. I 1809 års regeringsform har den kommunala självstyrelsen emellertid knappast någon plats alls. Det enda som sägs är följande i 57 § andra stycket, som infördes vid representationsreformen 1866:

”Huruledes särskilda menigheter må för egna behov sig beskatta, bestämmes genom kommunallagarna, vilka av Konungen och riksdagen gemensamt stiftas.”

Det lär knappast vara någon som vill påstå att detta är särskilt klargörande. Den nya författningen innebär betydande framsteg. Redan i inledningskapitlet om ”Statsskickets grunder” grundlagfästs nu den kommunala självstyrelsen som ett led i vår svenska folkstyrelse. Centerpartiet har alltid fäst en alldeles särskild vikt vid den kommunala självstyrelsen som en grund för medborgarinflytande och en ryggrad för det decentraliserade samhälle som är vårt övergripande politiska mål. Vi anser därför att en viktig förtjänst hos det vilande författningsförslaget är att det bättre än 1809 års regeringsform klargör kommunernas ställning i samhällslivet. Vi vill ha detta ännu bättre uttryckt och röstade därför förra året för en reservation i det syftet. Men även med den utformning grundlagen nu får är den klart överlägsen den gamla också i detta avseende.

En central frågeställning gäller skyddet i grundlag för *medborgerliga fri- och rättigheter*. Det är fullt naturligt och berättigat att den frågeställningen kommit i förgrunden för den allmänna debatten. Det måste emellertid konstateras att debatten ofta förts utifrån mycket dunkla föreställningar om vilket skydd den nu gällande regeringsformen ger medborgarna. I själva verket finns det en enda paragraf som tar sikte på dessa frågor, och det är den berömda 16 § som uttalar att ”Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra, vrångvisa och orätt hindra och förbjuda, ingen fördärva eller fördärva låta” osv. Det är både vackra och bjudande ord. Men mera konkret: Vilket skydd ger dessa ord medborgarna? Jag begriper inte hur någon kan hävda att 1809 års regeringsform ger ett skydd för medborgerliga fri- och rättigheter som är överlägset det nu vilande grundlagsförslaget.

Vad innehåller nu det vilande förslaget i det avscendet? Det har sagts många gånger förut, och jag vill inta ta upp tiden med att gå igenom detaljer. Det väsentligaste är att vi får ett särskilt kapitel om medborgerliga rättigheter och ett inledningsstadgande i lagstiftningskapitlet som ger vissa bindande ramar och direktiv för lagstiftaren. De fri- och rättigheter som grundlagen fastslår kommer varje medborgare enligt 2 kap. 1 § att vara ”gentemot det allmänna tillförsäkrad”, och ”föreskrifter som närmare utformar” dessa skall enligt 4 § ges i lag, dvs. genom beslut av riksdagen. Någon motsvarighet till detta finns inte i 1809 års regeringsform.

Jag sade i förra årets debatt, och jag säger i dag igen, att den nya författningen inte tillfredsställer centerpartiets krav då det gäller skydd för medborgerliga fri- och rättigheter. Jag framhöll att man inte får överdriva svårigheterna att konstruera ett mera hållfast sådant skydd, och att regeringen och riksdag faktiskt har gått i land med märkvärdigare saker än att formulera medborgerliga fri- och rättigheter. Vi måste

Onsdagen den
27 februari 1974*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

rimligen kunna komma längre än till de regler det vilande förslaget innehåller. Men allt detta är en sak — en annan sak är att det vilande förslaget dock redan i befintligt skick innebär en väsentlig förbättring i förhållande till nuläget. Detta är ett viktigt skäl för att centerpartiet kommer att stödja förslaget. Att fälla det skulle innebära en klar försämring för medborgarna.

Jag tror att jag nu har nämnt de viktigaste av det vilande förslagets större fördelar jämfört med 1809 års regeringsform. På framsteg av mindre räckvidd finns det inte möjlighet att ingå. Jag vill bara peka på *rösträttsålderns sänkning*. Om förslaget antas får 18-åringar rösträtt. Att nya årskullar av vår ungdom ges rätt att öva inflytande genom de allmänna valen ser jag som en viktig sak.

Hittills har jag talat om förslagets förtjänster. Det finns naturligtvis skäl att också ställa frågan: Ger vi inte upp andra värden, som ligger i vår nuvarande författning, genom att anta den nya? Bytet har väl, kan man fråga, inte bara plusposter utan även minusposter? Jag vill för egen del svara, att jag inte vet av någon enda fördel med den gamla regeringsformen som kunde ha behållits men som inte har kommit med i det nu vilande förslaget.

Bland moment i den gamla författningen, som man vill slå vakt om, bör främst nämnas *monarkin*. Jag konstaterar att monarkin blir grundlagsfäst i den nya författningen. Det blir inte ett dugg lättare att avskaffa den än det är i dag. Statsministerns ord häromåret att man kan införa republik "med ett penndrag" har naturligtvis oroat många. Det skulle, som han själv har framhållit, bli en fråga om grundlagsändring, och en sådan kommer liksom nu att kräva att ändringen godtas av två riksdagar och av svenska folket i ett allmänt val där emellan. Den som oroas av statsministerns ord i det avseendet kan i stället läsa vad justitieministern har skrivit i förra årets grundlagsproposition. Han skriver "att konungadömets bevarande i dag är en given utgångspunkt vid utformningen av en ny författning, om författningen skall få önskvärt stöd i riksdagen och folkopinionen". Jag skulle gärna vilja tillfoga: Med den inställningen faller det sig naturligt att införa kvinnlig tronföljd. Vårt krav på en sådan reform har, som redan sagts, förts fram på nytt i en motion vid årets riksdag.

En annan fråga som jag vill beröra gäller *kyrkans ställning*. De nuvarande grundlagsreglerna om kyrkan finns med i det vilande förslaget men har inte placerats i huvudtexten utan i övergångsbestämmelserna. Formellt är detta inte korrekt, eftersom någon "övergång" inte är aktuell för kyrkans del, men det väsentliga är att någon ändring inte sker i sak. Jag är angelägen att slå fast att förslaget inte medför någon saklig förändring för kyrkans del. Det skulle ha varit svårt att foga in bestämmelserna i huvudtexten utan att därmed åstadkomma någon saklig ändring eller lägga hinder i vägen för reformer som även kyrkan själv önskar. Man får också tänka på att stat—kyrka-beredningens förslag föll så sent som i mars förra året, alltså då endast två månader återstod av riksdagens vårsession. Jag tror inte någon vill konstruera nya grundlagsregler om kyrkan under sådan tidspress som rådde då, och jag har inte hört att någon vill uppskjuta hela författningsfrågan av den här

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

anledningen. Centerpartiet har alltid värnat om kyrkan samtidigt som partiet verkar för vidsträckt religionsfrihet och likvärdiga arbetsbetingelser för andra trossamfund. Vi ser det som angeläget att arbetet fortsätter med frågekomplexet om kyrkans ställning. Önskvärda reformer är bl. a. en bättre organisation på riks- och stiftsplanen samt ökad frihet för kyrkan i inomkyrkliga angelägenheter. Då sådana önskvärda reformer genomförts, bör också utformningen av grundlagsreglerna om kyrkan ses över och anpassas därtill.

Herr talman! Jag skall inte föra min genomgång av författningsfrågan vidare. Jag har pekat på det som för centerpartiet framstått som väsentligast. Vid vår samlade prövning av det vilande förslaget har vi funnit att det innebär så stora fördelar framför den gamla författningen att det bör antas. Det betyder, som jag förut sagt, inte att vi är helt tillfreds. Arbetet skall fortsätta med viktiga frågor, främst med att söka bereda ett ännu bättre skydd för medborgerliga fri- och rättigheter.

Jag ser ett stort värde i den breda samling som uppnåtts i riksdagen bakom det nu vilande förslaget. Ingen kritik mot enskildheter får skymma blicken för att de fyra stora riksdagspartierna lyckats att, efter 20 års arbete, nå enighet om allt väsentligt i den nya författningen. Det är min bestämda övertygelse att vi med det beslut vi kommer att fatta i dag på ett värdigt sätt för vidare de snart sekelgamla strävandena att genomföra, utveckla och befästa demokratiska och parlamentariska värden i vårt land.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! 1809 års regeringsform — Europas äldsta skrivna författning — som inom några timmar kommer att hänvisas till historien, tillkom under några få månaders intensivt arbete — i skuggan av en nyss genomförd statsvälkning och under överhängande hot mot rikets inre och yttre säkerhet. Vårt land befann sig i krig. Men det var inte av det skälet som militära trupper hade förlagts in i själva huvudstaden. Olika politiska grupper kämpade om den nya statsordningens grunddrag. Bakom den stod ingalunda ett enigt, engagerat och entusiastiskt folk. Författningen fick sin prägel av ett begränsat antal av den tidens politiker, som efter ett hårt arbete och efter inte obetydliga påtryckningar — främst riktade mot bondeståndet — gjorde det möjligt för adels-, borgar- och prästestånden att den 5 juni och för bondeståndet att den 27 juni år 1809 anta den regeringsform som sedan dess tjänat den svenska nationen.

Om vår gamla regeringsform tillkom under stor brådska och starkt tryck, har den moderna regeringsform som vi nu har att ta ställning till beretts, utretts och debatterats i två decennier. Få frågor torde som författningsfrågan ha blivit så belysta av olika offentliga utredningar och så granskade av vårt samhälles alla remissorgan. Det vi i dag har att

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

besluta om utgör produkten av ett långt, tålmodigt och metodiskt arbete i den anda som har kommit att bli vår folkstyrelsens styrka.

1809 års författningsarbete slutade i en seger för de moderata och medlande krafter som i statsvälningens skugga lyckades förena motstridiga reaktionära och radikala grupperingar kring en grundlag som – trots att den präglats av en gången tids samhällssyn – ända intill denna dag kunnat utgöra den konstitutionella ramen för vårt moderna samhälles framväxt. Även 1974 års regeringsform skulle – trots allt som har sagts i den senaste tidens debatt – kunna sägas utgöra en seger för de krafter som i författningen försökt fånga det som förenar vår nation: den moderna representativa demokratin med stark anknytning till vårt historiska förflutna.

Den maktindelning mellan Konung och folkrepresentation som den gamla regeringsformen byggde på har fått vika för folksuveränitetens princip. Det är en stor, kanske rent av revolutionerande, förändring som vårt statsskick har genomgått. Men det är en förändring på papperet. Den verklighet som den gamla regeringsformens stolta formuleringar återspeglar tillhör en för länge sedan svunnen tid. Under de 165 år som denna regeringsform har reglerat den offentliga maktutövningen i vårt rike har Sverige omskapats, kanske mer genomgripande än under någon annan period i vårt folks långa historia. Också vårt folkstyre har undergått förändringar, som kan betecknas som revolutionerande men som trots detta har kunnat ske inom 1809 års regeringsforms vida ram. Ståndsriksdagens avskaffande, den allmänna rösträtten, parlamentarismens genombrott, enkammarriksdagens införande – allt utgör steg på vägen till det folkstyre som i dag utmärker Sverige.

Av 1809 års regeringsform återstår föga mer än de stolta formuleringarna med vittnesbörd om en gången tid och dess syn på vårt lands styrelseskick. Den gamla författningen har trots det behållit sitt egenvärde: den framstår i all sin ålderdomlighet som bärare av den fria rättsstatens principer. Den helt nya grundlag som nu sätts i den gamlas ställe syftar även den till att bevara detta gamla rättssamhälles traditioner.

En grundlag skall med sina regler och bestämmelser kanalisera "statslivets krafter i bestämda fåror" – för att citera Nils Herlitz. En grundlag anger det politiska spelets regler – för att uttrycka sig mera folkligt. Dess uppgift skall vara att sammanfatta det som förenar vår nation i dess uppslutning kring folkstyrelsens och demokratins idéer.

En författning kan aldrig skrivas av ett enda politiskt parti eller för ett enda politiskt parti. En författning måste förena, inte dela, nationen. En grundlag, tillkommen i splittringens tecken, kan aldrig utgöra grundval för en livskraftig demokrati. Detta innebär att vart och ett av de politiska partierna redan från början måste ha varit berett på att i författningsarbetet göra avkall på vissa av sina krav. Det är det pris som alla måste betala för den uppslutning kring vårt statsskicks spelregler som en god grundlag måste bygga på.

Under det tjuoåriga lagstiftningsarbete som nu nått ett av sina

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

etappmål — det mest betydelsefulla — har vi moderater verkat för en författning inom vars ram vårt lands traditioner kunde förenas med den moderna demokratins krav. För oss har det varit naturligt att reformarbetet och strävandena efter att ge vårt statsskick en tidsenlig utformning skulle bygga på och tillvarata de element i vår gamla grundlag som, prövade av tiden, bevisat sin styrka under årens lopp.

Detta gäller i första hand monarkin. För oss har det varit en självklarhet att den monarki som tjänat vår nation under olika skeden av vårt folks historia skall föras vidare till kommande generationer. Att av doktrinära eller ideologiska skäl eller på grund av politisk kläfingrighet bryta ner denna gamla institution hade också varit att bryta mot vårt lands historia.

Men monarkin har inte bara ett värde som symbol för det som en gång varit — för traditionen. Monarkin har alltså betydelse för att symbolisera det som håller vårt folk samman över partipolitikens strider och den dagsaktuella debattens vågor. Genom sina över partilivet och över de politiska motsättningarna stående funktioner kan monarkin ge uttryck för den nationella gemenskapen på ett sätt som skänker statslivet värdighet och nationen styrka. Framför allt mot den bakgrunden har det syns oss angeläget att kringgärda den konstitutionella monarkin med sådana regler att monarken vid fullgörande av sina uppgifter inte skall behöva ta ställning i partipolitiskt kontroversiella hänseenden. Monarken skall stå över partierna.

Få institutioner i vårt statsskick har som monarkin förändrats under de 165 år som 1809 års regeringsform varit i kraft. Under några inledande decennier kom monarken att ha reell politisk makt som gick utöver vad 1809 års upphovsmän hade avsett. Sedan dess har utvecklingen i takt med demokratins och parlamentarismens genombrott alltmer kommit att ge vår monarki den samlande funktion som den i dag har och bör ha. I den nya grundlagen slås det klart fast att konungen inte har några politiska maktbefogenheter. I jämförelse med 1809 års skrivna författning innebär detta en avgörande förändring. Men i förhållande till den verklighet som vi alla har växt upp i och verkat i utgör den nya grundlagen en bekräftelse på en utveckling som för länge sedan nått sin fullbordan.

Vad vi parallellt därmed inriktat våra ansträngningar på, har varit att söka vidareutveckla och till dagens samhälle föra vidare de rättsstatens principer som den gamla grundlagen vilade på. Vi har strävat efter att skapa en ram som ger den svenska offentliga förvaltningen stadga och de enskilda medborgarna rättsgarantier. En modern demokrati är inte bara en metod för beslutsfattande utan förutsätter också garantiregler för att besluten skall kunna fattas efter fri debatt och fri åsiktsbildning av fria och oberoende medborgare. Folksuveräniteten vilande på majoritetsstyre ger i och för sig inga garantier mot tillfälligt minoritetsförtryck, om det inte samtidigt stöds av fasta regler som ger minoriteten tillräckligt utrymme för medverkan, insyn och kontroll. Våra strävanden att i grundlagen ge skydd för de medborgerliga fri- och rättigheterna — ett skydd som inte skall kunna åsidosättas genom ett enda riksdagsbeslut med enkel majoritet, alltså med en enda rösts övervikt — har haft stöd i

vårt förflutna. Redan 1938 begärde dåvarande högerpartiet förstärkt grundlagsskydd för dessa rättigheter.

Herr talman! Självfallet kan man ha olika uppfattning om den författning som nu ligger på riksdagens bord. Den utgör, som jag sagt, resultatet av ett noggrant arbete, där olika meningar brutits mot varandra men där viljan till enighet till slut ställts före frestelsen att låta de partipolitiska intressena gå före nationens. Att åtskilliga anser att resultatet kunde ha varit bättre är närmast naturligt. Det hade nästan varit betänkligt om så inte hade varit fallet.

Redan när vi för ett par decennier sedan gav oss in i författningsarbetet hade vi självfallet klart för oss att det skulle fordra uppoffringar och kompromisser på vissa punkter för att nå vinster och fördelar på andra, som herr Fälldin nyss framhöll. Men sådana är nu en gång för alla det politiska spelets regler. När partierna i mitten av 1960-talet enades om att en total författningsreform var nödvändig gjorde vi det i vetskapen om att en ny författning aldrig skulle kunna skrivas så att den tillfredsställde alla vitt skilda krav och önskemål. Det är – jag tycker vi skall hålla det i minnet – betydligt svårare att i dagens pluralistiska Sverige gestalta en ny grundlag än vad det var för 1809 års strängt begränsade krets av grundlagsfäder. Men vår uppgift blev att, precis som 1809, försöka nå ett resultat som kunde samla nationen och där moderata och medlande intressen sattes framför ytterlighetsståndpunkter. Trots åtskilliga kvarstående brister – som jag skall återkomma till – tror jag att vi i det väsentliga i dag kan säga att vi lyckats i våra föresatser.

Men jag skall samtidigt gärna medge att det finns de som anser att vi på den moderata sidan inte skulle ha givit oss in i detta arbete, utan att det hade varit bättre och renhårigare att klart och bestämt deklarerat ståndpunkter i stället för att, som det brukar heta, hölja dem i kompromissernas töcken. Själv har jag föga förståelse för en sådan syn på politiskt arbete då det gäller för vår demokrati och vårt lands framtid så väsentliga frågor som utformningen av Sveriges statsskick. Även om vi har kunnat genomdriva bara en tiondel av våra krav hade det varit ett svek inte bara mot våra värderingar utan också mot nationen i dess helhet, om vi inte försökt verka för dem. Hade vi vänt ryggen till och överlämnat hela grundlagsarbetet till andra, skulle den nya grundlagen sannolikt ha haft en på vitala punkter radikalt annorlunda och ur vår synvinkel vida sämre utformning än vad som nu – all vår kritik till trots – är fallet. Då hade vi fått en grundlag som delat nationen och som satt begränsade gruppers önskemål och synpunkter före gemenskapen. En sådan lösning av grundlagsfrågan kan ett moderat parti inte medverka till.

1809 års regeringsform kom i hög grad att få sin plats i vår historia genom dess möjlighet att bilda en ram, inom vilken omfattande förändringar av vårt statsskick och av hela vårt samhälle kunnat ske. Även 1974 års regeringsform kommer att på samma sätt förändras och omstöpas i takt med den fortgående samhällsutvecklingen. Den utgör inte, och får inte heller utgöra, en lösning som hindrar en fortsatt utveckling av vårt folkstyre.

Det kan därför inte sägas utgöra någon motsägelse att, samtidigt som

Nr 30

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

vi nu går att besluta om den nya författningen, vi på riksdagens bord lägger förslag om ändringar i denna. Vi har därmed -- liksom i juni månad förra året -- velat markera vår vilja till ett fortsatt grundlagsarbete och vår övertygelse om att den nya grundlagen på flera punkter borde kunna och bör förändras och förbättras.

Viktiga delar av grundlagsarbetet har redan hänskjutits till fortsatta utredningar. Efter krav från de tre borgerliga oppositionspartierna beslöt riksdagen våren 1973 att låta utreda frågan om grundlagsskyddet för de mänskliga fri- och rättigheterna. Utredningens förslag skall föreligga i så god tid, att ett första beslut om grundlagsändring kan tas före 1976 års val. Vi moderater kommer att se till att vi då får ett grundlagsskydd för de mänskliga fri- och rättigheterna som så långt det är möjligt står i överensstämmelse med de deklarationer och konventioner om dessa rättigheter som Sverige anslutit sig till inom ramen för Förenta nationerna och Europarådet. Men det bör samtidigt strykas under att ett grundlagsfäst rättighetsskydd fyller viktiga rättssäkerhetsfunktioner bara i en demokrati. I själva verket utgör förhandenvaron av ett fritt folkstyre en avgörande förutsättning för att sådana här skyddsregler inte bara blir tomma formaliteter.

Behandlingen av Alexander Solzjenitsyn och andra företrädare för ett fritt meningsutbyte i Sovjetunionen visar hur fullständigt innehållslösa stolta rättighetsdeklarationer blir i s. k. folkdemokratier eller diktaturer. Det yttersta skyddet och den yttersta garantin för den enskilda människan ligger alltså i vårt demokratiska samhällssystem.

Utöver denna och andra viktiga frågor -- bl. a. möjligheterna till personval -- som hänskjutits till fortsatta utredningar har vi i partimotioner aktualiserat åtskilliga andra krav om reformering av den nya grundlagen.

Den nya regeringsformen innebär en viss begränsning av konungens nuvarande formella befogenheter. Den ter sig i de flesta fallen naturlig. Det rör sig om befogenheter, som ingen konung i vår moderna historia använt sig av och som inte har någon plats i den parlamentariska demokrati som vi i dag lever i, något som den gamle kungen uttalade sin anslutning till.

Konungen är rikets statschef, slås det fast i regeringsformen. Vårt land förblir en monarki. I grundlagstexten ges konungen en rad betydelsefulla uppgifter och rättigheter. Det måste betraktas som en styrka för vår monarki att den nu blir förankrad i och grundad på en författning som inte är en historisk kvarleva utan en produkt av ett modernt samhälles försök att gestalta en i ordets verkliga bemärkelse demokratisk författning. I nation efter nation ute i världen har monarkin fått vika för republiken. Det finns inte minst därför skäl att framhålla, att den svenska monarkin blir den i en modern författning bäst förankrade monarki som världen i dag känner.

Denna grundsyn har emellertid inte kommit till tillräckligt klart uttryck då det gäller de formella uppgifter som anförtrots monarken i statslivet. Det är för oss exempelvis naturligt och logiskt att den opolitiska statschefen skall underteckna lagar, expeditioner och viktiga utnämningar. Konungens ställning över partierna som högste företrädare

Onsdagen den
27 februari 1974*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

för statsmakten skulle därmed ytterligare betonas. Vi kommer att verka för att så blir fallet.

Kvinnlig tronföljd borde vara ett självklart element i en modern monarki. Det är med förvåning som man tar del av de socialdemokratiska argumenten för att statschefsämbetet skall vara undanhållet det ena könet. Frågan om den kvinnliga tronföljden är en viktig principfråga. Ytterst är det också fråga om att säkra monarkins fortbestånd. Vi fullföljer vårt arbete för kvinnlig tronföljd.

Frågan om riksdagens högtidliga öppnande berörs inte i den nya grundlagen mer än i vissa detaljer. Härom ankommer på riksdagens talman att fatta beslut. Vi lever emellertid i den fasta övertygelsen att en överväldigande folkopinion vill bevara så mycket som möjligt av de traditioner som förknippats med riksdagens öppnande, och vi har därför i en partimotion framfört det bestämda önskemålet, att de på det ena eller andra sättet skall låta sig anpassa till den nya grundlagens olika krav och bestämmelser.

Minst lika väsentligt som vi funnit det vara att ge den monarki som symboliserar vår nations enhet en framträdande plats i vår nya författning, har det för oss varit att säkra vårt folkstyre och vår demokrati i olika avseenden. I stort är det riktigt att hävda att den nya grundlagen i detta hänseende innebär en rad avgörande fördelar i jämförelse med 1809 års författning. Trots detta finns flera punkter, i fråga om vilka vi inte är tillfredsställda och där vi nu får inrikta oss på förbättringar under kommande perioder. Vi har bl. a. inte lyckats åstadkomma den förstärkning av riksdagens och riksdagsminoriteternas arbets- och insynsmöjligheter som offentliga utskottsförhör och obligatorisk lagrådsgranskning skulle innebära. Dessa krav kommer vi att fortsätta att hävda.

Under de senaste månadernas intensiva grundlagsdebatt har från många håll framförts önskemål om att den nya författningen skulle göras till föremål för rådgivande folkomröstning. Att vi, trots vår principiellt positiva inställning till att ge folkomröstningsinstitutet en mer framträdande plats i vårt politiska liv, ställt oss avvisande därtill, har berott på att ett sådant förfarande inte överensstämmer med 1809 års regeringsform med de regler som i dag gäller och att en rådgivande folkomröstning om ett helt författningskomplex med säkerhet inte vore ägnad att ge tillräcklig vägledning för fortsatt grundlagsarbete. Dessutom – men det kan betraktas som en bisak – lämnar den rådande parlamentariska situationen, med dess stora sannolikhet för ett snart nyval till riksdagen, helt enkelt inte utrymme för en folkomröstning och allt det som hör en sådan till.

För oss är det emellertid självklart att vi måste sträva efter att bättra förankra framtida grundlagsändringar i folkviljan. Folket måste ges möjligheter att utöva direkt inflytande på hur en grundlag skall utformas. Hittillsvarande förfaringsätt är i det hänseendet klart otillfredsställande, eftersom ställningstagandet till ett vilande grundlagsförslag lätt kan komma att underordnas andra viktiga frågor, som avgör väljarnas partipolitiska val. Vi kommer därför att fortsätta att kräva beslutande folkomröstningar i grundlagsfrågor när en minoritet i riksdagen begär det.

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

På punkt efter punkt har vi moderater i motioner till denna riksdag alltså fört fram krav på förändringar i den författning som vi snart kommer att ge vårt godkännande. Här ligger — som jag nyss sade — ingen som helst motsägelse. Grundlagstekniskt kan motstridiga frågor inte brytas ut ur helheten. För oss är författnings- och demokratifrågorna så viktiga att debatten om dem aldrig får avstanna. För oss är det naturligt att redan i dag se framåt och att redan nu, när vi tar den nya författningen, börja diskutera de reformer som måste komma efter dem som vi i dag har att fatta beslut om.

Till sist, herr talman! När rikets ständer försommaren år 1809 antog den nya regeringsformen, var det sannolikt ingen av dess upphovsmän som kunde ana att den skulle komma att förbli vårt lands viktigaste grundlag under så lång tid. Att den trots detta kunnat så förbli, har berott mindre på dess ursprungliga innehåll än på det sätt på vilket den kunnat anpassas till den omvälvande utveckling som vårt folkstyre genomgått under de mer än ett och ett halvt sekel som har förflutit sedan dess. 1809 års regeringsform har tjänat vår nation väl.

Denna gamla regeringsform kommer nu att ersättas av en ny. Mycken kritik har riktats mot den och mot det sätt på vilket den har utarbetats. Men hur man än bedömer den, är den grundlag som från och med nästa årsskifte kommer att bli Sveriges ett dokument som på ett klart och lättfattligt sätt och med dagens språk lägger fast statsstyrelsens villkor, politikens spelregler och vår demokratis innehåll. Den nya författningen, liksom den tidigare, kommer att anpassas efter samhällsutvecklingen och därmed att utgöra en ram för reformarbetet i framtidens Sverige. Men allt detta till trots är ändå lagreglernas livskraft främst beroende på folkstyrelsens förmåga att ge ett levande innehåll åt och en rättvis tolkning av lagstiftarnas intentioner. Ansvaret åvilar i första hand våra partier och förtroendemännen i riksdagen, i kommuner och i landsting. Det åvilar också rikets alla myndigheter, vilkas traditionella uppgift är att styrka rätt och sanning samt hindra vrångvisa och orätt. I sista hand är ansvaret medborgarnas. Det är för deras bästa som konstitutionen skrivits. Det är för deras bästa som vi moderater kommer att verka för en fortsatt utveckling och en fortsatt fördjupning av det svenska folkstyret.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det finns en del som menar att demokratins former gäller just former och ingenting mer. Det måste vara en i grunden felaktig uppfattning. Självklart är många beslut som riksdagen fattar, om skatter, om ekonomisk politik och sociala reformer, ofta av mer direkt betydelse för medborgarna än beslut om grundlagsändringar. Men det finns ett samband mellan demokratins former och politikens innehåll. Det sambandet är centralt nu, det märks i kritiska lägen. Det sambandet var också centralt för de liberaler och socialdemokrater som en gång drev fram demokratin i det här landet.

För dem hade demokratin ett egenvärde. Den gjorde alla medborgare fullmyndiga, och den gav åt alla den möjlighet att ge uttryck för sin åsikt som länge var förbehållen ett privilegierat fåtal. Men demokratin var också det medel som skapade förutsättningar för en politik i folkfler-

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

talets intresse och garantier mot att den politiska makten användes utan medborgerlig kontroll.

Debatten om demokratins former har också senare gällt samma grundfråga: Skall man ge ökade möjligheter för väljarna att få genomslag för sin uppfattning om vilken politik som bör bedrivas; skall man riva eller bevara barriärer som hindrar ett sådant genomslag?

Striden om enkammersystem och valsätt under 1950- och 1960-talen handlade just om dessa för vår demokrati fundamentala frågor. Först efter många år av hård politisk strid lyckades folkpartiet åstadkomma enighet kring sin linje, proklamerad 1952, att väljaren skall vara suverän på valdagen och riksdagen bestå av en enda kammare, där samtliga riksdagsmän utses vid en och samma tidpunkt i direkta val genom ett så långt som möjligt rättvist valsätt. Att det till slut ändå gick att samla bred enighet kring denna ordning – som de flesta i dag upplever som självklar – var ett stort demokratiskt framsteg.

Nu, år 1974, gäller striden andra frågor. Den gäller främst sättet att i grundlagen skriva in fri- och rättigheterna, men den gäller också graden av offentlighet och kontroll i beslutsfattandet. Helt nya anspråk riktar sig i dag mot oss valda förtroendemän. Här är frågan om att öppna utskottsdörrarna i riksdagen en av de viktigaste. Den frågan fick folkpartiet länge driva ensamt, och ännu har vi inte majoritet i kammaren för detta självklara krav som skulle sätta riksdagen i centrum och göra det möjligt för var och en att följa arbetet här på ett annat sätt än för närvarande.

Skiljelinjerna i övrigt är i stort sett desamma som under 1950- och 1960-talen. Mot socialdemokratiskt motstånd i många frågor vill liberaler fördjupa demokratin, öka offentligheten och vidga insynen. Också nu är sambandet med politikens innehåll tydligt. Det är när man strävar efter offentlighet, insyn, öppen debatt och reella möjligheter till påverkan före beslut som garantier skapas för att de politiska besluten till sist också motsvarar medborgarnas krav.

Herr talman! Detta var kärnan i mitt inlägg här i kammaren innan det nu vilande grundlagsförslaget antogs den 6 juni 1973. Det är inte av bekvämlighet som jag nu har upprepat det nästan ord för ord, utan för att klargöra att folkpartiets inställning till det vilande grundlagsförslaget står fast. Vi har mycket noga lyssnat på den kritik som har förts fram. Våra ledamöter i konstitutionsutskottet har använt mycken tid utanför själva utskottsarbetet till att i detalj, vid kvällslånga och nattlånga sittningar här i huset, gå igenom våra meningsmotståndares kritik och söka uppfånga om det var något som vi inte kände till när beslutet togs den 6 juni 1973. Vi har tyckt att det har varit ett värdefullt möte med en kritisk opinion, men argumenten – det måste jag tillägga – var kända 1973. Vi har klargjort att det vi är kritiska emot skall vi se till att det blir rättat till. Vi är angelägna att det inte huttlas bort att den utredning om fri- och rättigheterna som nu arbetar tillkom som en ren eftergift från majoriteten i utskottet åt de krav som restes från folkpartiets sida. När det i även välvilliga och initierade artiklar i dagspressen har hävdats att det förhållandet att det nu sitter en utredning och arbetar med fri- och rättigheterna skulle vara den utomparlamentariska opinionens resultat –

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

den som satte i gång efter beslutet den 6 juni 1973 – så är det alltså en ren felaktighet. Vi fäster avgörande vikt vid att andra partier står fast vid sina löften och att denna nya fri- och rättighetsförklaring skrivs in senast 1976 i ett kommande grundlagsförslag. För även om den regeringsform vi nu har är sedan 1809, 165 år gammal, får det på inget sätt vara meningen att nästa regeringsform skall dröja lika länge och alltså tas först år 2139. Vi måste acceptera att grundlagarna följer tiden i ett mycket mjukare, snabbare och smidigare tempo än förr. Det är därför man kan godta att det finns brister i de nya grundlagarna redan vid beslutstillfället. Men det avgörande och det viktigaste är vår bestämda övertygelse att den grundlag som nu bör antas är väsentligt mycket bättre än den vi har från 1809.

Folkpartiet godtar inget förslag som på minsta sätt skulle kunna misstänkas vara ett verkligt hot mot de grundläggande fri- och rättigheter som är nödvändiga för demokratin. Det är inte sant att tryckfriheten försämrats, som det har påståtts, genom dagens kommande beslut. Tryckfrihetsförordningen är en grundlag för sig, som i sak inte är uppe till behandling här i kammaren i dag. Det är möjligt att själva språket kan ha bidragit till oklarheten – att somliga så ofta hört ordet grundlagen att man inte har tänkt på att vi har grundlagar och att två av dem, tryckfrihetsförordningen och successionsförordningen, i allt väsentligt icke omfattas av dagens beslut. Det är inte heller sant att mötesfriheten, religionsfriheten, föreningsfriheten och yttrandefriheten är i fara genom det nu aktuella grundlagsförslaget. De får snarast starkare skydd än tidigare. Om det inte varit så skulle vi aldrig ha gett det vilande grundlagsförslaget vårt stöd.

Jag skall be, herr talman, att helt kort få sammanfatta folkpartiets syn i den dagsaktuella situationen. Vi upplever det som bra att många har sagt ifrån att de är oroliga över att de medborgerliga fri- och rättigheterna, t. ex. religionsfriheten, yttrandefriheten, föreningsfriheten och demonstrationsfriheten enligt deras uppfattning inte får ett tillräckligt starkt skydd i den nya regeringsformen. Vi kan inte godta de beskrivningar som de har lämnat. Flera fall kan påvisas av klart och avsiktligt vilseledande formuleringar i den propagandan. Men vi riktar ändå det här svaret till dessa kritiker: Ni har i viss begränsad mening rätt, och det är av samma skäl som vi liberaler har arbetat för och kommer att fortsätta att arbeta för ett ännu starkare skydd för de medborgerliga fri- och rättigheterna.

1809 års regeringsform skyddade inte dem som under gångna tider förföljdes och förtrycktes för sin övertygelses skull. Det var inte så att 1809 års regeringsform var produkten av ett långvarigt noggrant arbete där varje formulering kunde så vägas på guldväg att den också i praktiken kom att innebära ett fullständigt skydd.

Hans Järta, som var den mest engagerade mannen bakom 1809 års konstitutionsutskott, var väl medveten om att det förslag han och hans kamrater lade fram inte var tillräckligt förankrat den gången i den tidens folkopinion och skrev: "Det" – dvs. utskottet – "hade önskat att till någon fullständighet hava kunnat samla upplyste medborgares tankar om grunderna för Sveriges tillkommande statsförfattning, innan det bort derom stadga sina egna."

Nu har vi haft mera tid, och ändå har vi inte lyckats att åstadkomma den fullständigt perfekta regeringsformen, därför att det är stridiga viljor som skulle förenas, och då blir resultatet aldrig fullständigt – kan helt enkelt inte bli det.

Men det är viktigt att påminna om att vi fr. o. m. nu har en kritisk och vaken opinion som kommer att med skärpa följa tillämpningen av de regler som gäller. Så var det inte under 1800-talet. Då hindrades inte jakten på frikyrkofolk, vars enda brott var deras tro och deras iver att vinna andra för den tron, genom då gällande grundlag och genom dem som var satta att övervaka den. 1809 års grundlag gav inget värn för de arbetare som mot seklets slut tog upp kampen för drägligare villkor. De som misshandlades vid Sundsvallsstrejken fick inget skydd av den grundlagen. Den grundlagen samarbetade inte heller med dem som satte in all sin kraft på att förvandla vårt land till en demokrati. Staaff och Branting fick i stor utsträckning kämpa mot delar av grundlagens formella utformning.

De medborgerliga fri- och rättigheterna har erövrats under den tid som vi haft denna regeringsform, men det har inte skett tack vare den lagen, snarare i motsatsförhållande till den. Det har skett därför att enskilda människor haft en upplevelse av vad humanitet, rättfärdighet och tolerans kräver av oss. Det har lett till att de i folkrörelser kunnat utforma och få gensvar för dessa krav på rättvisa, som sedan har gjort många medborgerliga friheter självklara.

Det är därför vi i dag kan avtacka 1809 års regeringsform. Men vi skulle inte kunna förlita oss på den, om vi menar allvar med vår omtanke om fri- och rättigheterna. Vill vi säkerställa dem måste vi göra det i en ny grundlag. År 1976 bör den beslutas för första gången. Den regeringsform som antas i dag blir därför en etapp på vägen till ett mera fullgott grundlagsskydd för fri- och rättigheterna – inte mer och inte mindre.

För dem som känner sig som liberaler har det varit självklart att de medborgerliga fri- och rättigheterna på detta sätt så småningom måste fullt ut garanteras i den nya grundlagen. När vi förde den kampanjen 1973 hade vi inte förmånen av den vakna och kritiska opinion som nu existerar. Ändå lyckades vi nå viktiga förbättringar i det ursprungliga förslaget. Det är därför som den nya regeringsformen representerar ett övergångsläge när det gäller fri- och rättigheterna. När arbetet i den utredning som nu sysslar med fri- och rättigheterna är färdigt måste det leda till en godtagbar fri- och rättighetsförklaring. Det får gärna ses som en bestämd viljeförklaring från folkpartiet, från oss som känner oss som liberaler. Vi ger oss inte. Vi kommer konsekvent att fullfölja opinionsbildningen för ett effektivt grundlagsskydd för just fri- och rättigheterna, och vi kommer lika konsekvent att följa arbetet på att förverkliga det skyddet i praktisk politisk handling.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det finns en del som visar irritation över den uppblossande debatten om grundlagsfrågan, över kritiken mot partierna för att de inte tillräckligt fört ut frågan, över kraven på uppskov med beslutet osv. För vår del tycker vi att man bör hälsa denna debatt med

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

glädje. Grundlagsfrågor i allmänhet brukar väl inte höra till det politiska stoff som starkt engagerar allmänheten. Ett undantag är kampen för viktiga demokratiska rättigheter, såsom den allmänna rösträtten, vilken bars upp av en mäktig folkrörelse. Eljest har debatten om grundlagens olika paragrafer vanligen förts mellan författningsspecialister, fjärran från det brusande livet. Men nu ordnas demonstrationer och folkmöten, nu underskrivs petitioner, nu görs uppvaktningar. Konstitutionsutskottet överhöljs av brev, krav och synpunkter.

Jag delar naturligtvis inte alla de ståndpunkter som förs fram i denna debatt. En del av dem är djupt reaktionära och framsprungna ur en strävan att inte endast bevara klass- och privilegiesamhället utan t. o. m. vrida utvecklingen tillbaka. Men visst är det ett friskhetstecken att grundlagen debatteras, att även företrädarna för bakåttänket tvingas krypa fram ur sina vrår och öppet säga ut vad de anser. Finns det åsikter, så är det bättre att de kommer fram i öppen debatt än att de hålls hemliga. Den dominerande linjen i debatten är dock den radikala, den som slår vakt om folkets rättigheter och kräver ett ökat skydd i grundlagen för dessa.

En reformering av Sveriges författning har sedan länge varit nödvändig. Den gamla regeringsformen av 1809 har för länge sedan passerats såväl av medborgarnas rättsmedvetande som av politisk praxis. Den uttrycker inget tillfredsställande skydd för de medborgerliga fri- och rättigheterna. Den bygger på reaktionära principer. Den måste ersättas med en ny författning.

Vilken roll spelar då en författning? Vilket skydd ger den åt medborgarna? Det är och har alltid varit i underklassernas intresse att författningen varit så demokratisk som möjligt. Det gällde för de livegna, för bönderna, för hantverkarna, och det gäller för vår tids lönarbetare. Kampen för demokrati, för folkstyre, är alltid en kamp för rättigheter för folket och mot klassförtryck. Ju större rättigheter lagarna tillförsäkrar lönarbetarna, desto svårare är det för de härskande att genom statsmakten legalt kunna stävja eller tysta lönarbetarnas krav. Men lagstiftningen ger inget absolut skydd. Det visar varje historisk erfarenhet. En demokratisk författning är en bundsförvant åt folkflertalet, men folkets egen politiska verksamhet och aktivitet är det avgörande försvaret för dess rättigheter.

Vänsterpartiet kommunisterna är alltså för en författningsreform. Under debatten och under riksdagsbehandlingen har vi framfört våra synpunkter på hur en ny författning bör vara utformad. De är i korthet följande:

De medborgerliga fri- och rättigheterna måste ges grundlagsskydd. De måste formuleras klart och pregnant och ges en bindande karaktär, så att de inte kan beskännas utan att detta strider mot grundlagen. Vi har själva utformat förslag till grundlagsparagrafer som tycks oss fylla dessa anspråk.

Motståndarna till att grundlagsfästa de medborgerliga fri- och rättigheterna har sökt anföra en rad påståenden till stöd för sin ståndpunkt. En del av dem har vi hört också i den här debatten. De säger t. ex. att ett grundlagsfästande skulle inskränka lagstiftarens

handlingsfrihet. Ja, just detta är avsikten. De medborgerliga fri- och rättigheterna skall inte kunna begränsas genom vanlig lagstiftning så som är möjligt enligt de förslag man nu vill att vi skall godkänna.

Motståndarna till att grundlagsfästa de medborgerliga fri- och rättigheterna har såsom viktigaste argument att detta skulle innebära en politisering av domstolarna och en ökning av juristernas makt. För detta vill vi väl alla bli bevarade. Sant är att tankar på en sådan författningsdomstol har framförts i debatten. Men detta är ingen nödvändighet, och det är inte vpk:s linje. Vi bekämpar tvärtom sådana förslag. Det är möjligt att skriva klara och förpliktande grundlagsstadganden som preciserar rättigheternas innehåll, som drar upp gränserna för lagstiftarens handlingsfrihet och som inte kan ändras utan mellankommande val, utan att folket i val har fått ta ställning och säga sin mening. Sådana formuleringar i grundlagen är ett stöd för folket i dess kamp.

Det av 1973 års riksdag som vilande antagna grundlagsförslaget uppfyller inte kravet att befästa de medborgerliga fri- och rättigheterna. Dessa kan begränsas för en folkmajoritet genom vanlig lagstiftning utan att detta strider mot grundlagen. Första kapitlets 8 § ger lagstiftaren rätt att stifta lagar som särbehandlar medborgare på grund av tro, åskådning, ras, hudfärg, ursprung, kön, ålder, nationalitet, språk osv. En sådan paragraf kan inte godkännas.

Vi hoppas att den utredning som nu arbetar skall leda till en god utformning av skyddet för de medborgerliga fri- och rättigheterna. Men i dag har vi att ta ställning till ett förslag som inte ger ett tillfredsställande skydd.

Viktiga rättigheter för de arbetande på arbetsplatserna måste grundlagsfästas. De rättigheter det handlar om är rätten till facklig och politisk organisation, rätten att på arbetsplatserna bedriva agitation och mötesverksamhet, rätten att genom fackliga organisationer förhandla i alla frågor rörande arbets- och anställningsvillkoren, arbetstid, arbetsledning, arbetsfördelning, lön och löneformer, anställning, avskedanden och permitteringar samt rätten att tillgripa strejk.

Grundlagen är alltså någonting som inte bara gäller riksdag och regering och deras arbetsformer. Den måste formuleras så att avtal och lagar som beskär de arbetandes rättigheter och stärker kapitalets diktatur helt enkelt är oförenliga med grundlagen. Därmed blir grundlagen ett stöd i de arbetandes kamp för demokratiska rättigheter på arbetsplatserna.

Det vilande grundlagsförslaget är inte tillfredsställande utformat när det gäller dessa krav. Det lagfäster inte strejkrätten utan lagstiftares och avtalslutares rätt att avskaffa strejkrätten. Dessutom likställs lockouten med strejken vilket är både felaktigt och ogrundat.

EEC-paragrafen måste slopas ur grundlagen. Sverige slapp medlemskap i EEC, men grundlagsbestämmelsen som var avsedd att underlätta detta medlemskap finns fortfarande kvar. Den säger att regering och riksdag till internationell organisation kan överlåta sin beslutanderätt i begränsad omfattning utan att först fråga folket i ett allmänt val.

Rösträtten måste göras lika och fyraprocentsspärren slopas. Genom

denna odemokratiska spärregel kan ett parti som samlar över 150 000 röster bli helt utan platser i riksdagen. Detta är orimligt.

Monarkin måste avskaffas. I det vilande grundlagsförslaget beskärs kungens formella uppgift. Statschefens ställning görs än mer symbolisk. Men detta kommer inte att ändra monarkins ideologiska roll. Kvar står kungadömet som präglare av och föremål för reaktionär ideologi.

Inskrivningen i grundlagen av parlamentarismen, dvs. riksdagens rätt att välja och vraka regering, är ett framsteg. Men existensen även i fortsättningen av en politiskt ansvarsfri statschef strider mot parlamentarismens principer. Dessa kräver att monarkin avskaffas.

Dessa viktiga krav som vänsterpartiet kommunisterna ställde vid den första behandlingen av den nya grundlagen i riksdagen blev inte tillgodosedda. Därför kan vi inte i dag, när man bara har möjlighet att rösta ja eller nej till hela grundlagsförslaget, ställa oss bakom det vilande förslaget. Det betyder inte att vi skulle anse gällande regeringsform vara bättre än förslaget till ny grundlag. En författningsreform är nödvändig, men den måste enligt vår mening tillgodose de krav som jag i det föregående nämnt.

Nu har konstitutionsutskottets ordförande herr Johansson i Trollhättan sagt att han tycker att detta ställningstagande är ologiskt. Jag kan inte dela hans uppfattning på den punkten. Vårt parti har till årets riksdag ställt en rad konkreta förslag om förändringar i grundlagen i enlighet med de allmänna strävanden som jag här har redogjort för. När vi i dag säger nej till grundlagsförslaget innebär det alltså inte att vi är motståndare till en författningsreform. Men vi vill att de förslag vi har ställt skall prövas och hoppas naturligtvis att de om möjligt skall vinna riksdagens majoritet. Vårt val står alltså inte mellan 1809 års regeringsform och det vilande grundlagsförslaget utan i realiteten, eftersom riksdagsbehandlingen fortsätter, mellan det vilande grundlagsförslaget och den författningsreform som vi vill ha till stånd i enlighet med de riktlinjer som jag här har talat om.

Herr talman! Får jag också ta upp några saker som har nämnts i debatten.

Herr Molin utnämnde mig till den främste företrädaren här i landet för antidemokratiska åsikter eller hur han uttryckte sig. Jag hörde inte talmannen klubba denna förolämpning, och därför anser jag mig oförhindrad att till herr Molin säga ett högt: Vet hut!

Herr Molin läste halva och stympade citat ur artiklar som jag skrivit. Herr Molin lär vara docent i statskunskap. I varje fall på den tiden då jag hade förmånen att få studera statskunskap ingick det i studierna att man inte skulle stympa och förfälska citat. Men tiderna förändras kanske.

Låt oss titta på det som jag skrivit och som herr Molin ville hänvisa till. Det var bl. a. en artikel i tidskriften Socialistisk debatt, och jag är tvungen att läsa in ett rätt långt citat i kammarens protokoll för att det skall framgå hur herr Molin har förfälskat mitt uttalande. I en artikel som handlar om kampen för enheten inom arbetarklassen skrev jag följande:

”Arbetarklassens och det kommunistiska partiets avgörande uppgift är kampen för socialism. Alla andra uppgifter måste underordnas denna huvudmålsättning. Men kampen för socialismen underlättas av demokra-

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

tiska fri- och rättigheter. Om organisationsfrihet och rösträtt icke existerade skulle arbetarklassen ställa deras erövring som en första punkt på sin dagordning, som den historiskt sett redan en gång gjort. Kampen för socialismen underlättas av nationellt oberoende. Erövringen av nationell självständighet ställs som en första uppgift av de folk som fortfarande lever under kolonialt förtryck.”

Och artikeln fortsätter:

”Kampen för sociala framsteg, för en förbättrad levnadsstandard, för demokratiska fri- och rättigheter, för nationellt oberoende och för fred ingår i den allmänna kampen för att bryta storfinsansens välde och bygga socialism. Men kampen för dessa särskilda mål spelar samtidigt en självständig roll.”

Herr Molin påstod att jag inte hade åsikten att kampen för demokratiska fri- och rättigheter spelar en självständig roll. Men det är just vad jag säger i artikeln. Varför förfalskar herr Molin vad jag har skrivit? Jag har artikeln här om herr Molin inte har läst den i dess helhet utan bygger sina uttalanden på ett lösryckt citat, som han har fått från sitt partikansli. Herr Molin har chansen att be om ursäkt.

Så till den andra artikeln som herr Molin citerade. Det var en artikel ur Dagens Nyheter. Det stycke som herr Molin där högg en bit ur var ett svar på en fråga av docenten Nils Elvander i en debatt om demokratin som pågått i Dagens Nyheter under de senaste månaderna. Herr Elvander ställde den provokatoriska frågan till vänstern: Bör moderaterna förbjudas? Och han påstod att detta skulle vara konsekvent i enlighet med vänsterns uppfattning om demokrati. Jag svarade så här:

”Det är svårt att se vad det ligger för ’konsekvens’ i detta. Elvanders fråga är väl också avsedd att vara en provokation. Partier som försvarar det kapitalistiska samhället söker utan tvivel förhindra att demokratin förverkligas på alla områden av samhällslivet,” -vad jag där syftar på är främst det ekonomiska området - ”men att de därför skall förbjudas ligger inte i socialisternas demokratibegrepp. Vpk:s inställning är att åsikts- och organisationsfriheten skall värnas i det kapitalistiska likaväl som i det socialistiska samhället. Den inställningen kan inte förenas med partiförbud. Inte heller kan den förenas med uppfattningen att personer med antisocialistiska åsikter icke skall tillåtas bruka de demokratiska fri- och rättigheterna. Det socialistiska uppbyggnadsarbetet kräver åsikts- och organisationsfrihet. Debattfriheten är en förutsättning för att framsteg skall garanteras. Reaktionära åsikter skall bekämpas i fri och öppen diskussion, inte med censur och ingripanden av allmänna åklagaren.”

Alla förstår vad den sista satsen syftade på, när artikeln skrevs den 10 februari 1974. I den artikeln försvarades de demokratiska fri- och rättigheterna. Herr Molin vänder på det hela och påstår att jag förkastar dem. Också här söker han förfalska min inställning.

Jag tog redan i den allmänpolitiska debatten den 30 januari avstånd från de metoder med vilka författaren Solzjenitsyn bekämpas i Sovjetunionen. Vårt partis verkställande utskott har ytterligare utvecklat detta i ett uttalande till vilket vår riksdagsgrupp - med ett undantag - anslöt sig. Jag skall be att få läsa in detta uttalande i kammarens protokoll. Det lyder så här:

”Uttalande onsdagen den 13 februari 1973

Kampen för de demokratiska fri- och rättigheterna är av grundläggande betydelse. Det gäller inte minst yttrande- och tryckfriheten. Vpk har, i motsats till regeringen och de borgerliga partierna, som enda riksdagsparti bekämpat de övergrepp mot dessa rättigheter, som polis och domstol gjort sig skyldiga till i samband med IB-affären. Vi har krävt ett slut på kränkningarna av åsikts- och organisationsfriheten samt att de demokratiska fri- och rättigheterna skall grundlagfästas.

När myndigheterna i ett socialistiskt land handlar på ett sätt som innebär inskränkningar i yttrande- och tryckfriheten – som i fallet Alexander Solzjenitsyn -- står detta i strid med vårt partis uppfattning om demokratin. Reaktionära åsikter skall bekämpas i fri och öppen debatt, inte med censur och polisingripanden. Det socialistiska uppbyggnadsarbetet kräver åsikts- och organisationsfrihet.

Vänsterpartiet kommunisterna, Verkställande utskottet”

För min del har jag skarpt kritiserat det fåtal medlemmar i vårt parti som inte vill begripa partiets principiella inställning i dessa frågor. Jag kan här hänvisa till en artikel i Ny Dag den 20 februari. Herr Molin behöver alltså inte ställa några frågor på denna punkt. Frågorna är redan besvarade, och vem som vill det kan läsa innantill i tillgängliga tidningar.

Herr talman! Vårt partis valda organ har alltså klart tagit ställning till behandlingen av författaren Solzjenitsyn. Vi kommer att i olika former fortsätta opinionsrörelsen för försvaret av de demokratiska fri- och rättigheterna, som nu hotas och kränks i land efter land. Men för att rörelsen för försvaret av de demokratiska fri- och rättigheterna skall vinna respekt och framgång kräver den konsekvens. Vår röst mot de kränkningar som drabbat Alexander Solzjenitsyn skulle inte förstärkas utan försvagas av samverkan med partier och partiledare som nyss försvarat övergreppen och domarna mot FiB/Kulturfronts journalister Peter Bratt och Jan Guillou. Vår riksdagsgrupp har tagit ställning till denna fråga och klart deklarerat sin uppfattning. Vi tänker inte delta i någon manifestation här tillsammans med herr Adolfsson och andra.

Ytterligare en fråga som jag kort vill kommentera. Varför försöker folkpartiet göra just grundlagsdebatten till en pust från det kalla krigets antikommunistiska kyla? Förklaringen heter inte Alexander Solzjenitsyn och har heller inte att göra med artiklar skrivna av mig eller någon annan. Allt detta är bara staffage som man för fram på scenen. Vad folkpartiet är angeläget att dölja är helt enkelt sitt eget svek mot en stark opinion bland folket. Man har talat stort och berättigt om behovet av att grundlagsfästa de demokratiska fri- och rättigheterna. Ni som lyssnar på den här debatten kommer ni ihåg de borgerliga partiernas agitation före riksdagsbehandlingen förra året? Nej, troligen gör ni det inte, och det finns heller inget större skäl att minnas den, eftersom de tydligen inte menade allvar. Folkpartiet svek den liberala opinion som kräver ett grundlagsfästande av de demokratiska fri- och rättigheterna. Man kompromissade bort kravet och hela sitt patos. Det är detta förräderi mot en opinion som man själv blåst under som folkpartiet nu söker dölja bakom antikommunistiska utfall. Folkpartiets ungdomsförbund, centerns ungdomsförbund och många andra grupper är kritiska mot de bägge

mittenpartiernas svek. Det kan folkpartistiska riksdagsmän aldrig utplåna, hur mycket de än beljager det kommunistiska partiet.

Herr talman! Riksdagen bör enligt vår mening avslå det vilande grundlagsförslaget och begära kompletterande direktiv till 1973 års fri- och rättighetsutredning, så att ett nytt och fullständigt förslag till ny grundlag snarast kan framläggas.

I detta anförande instämde herr Takman, fru Nordlander, herrar Werner i Tyresö, Olsson i Stockholm, Claeson och Berndtson, fru Lantz, herr Svensson i Malmö, fru Ryding, herrar Israelsson, Magnusson i Kristinehamn, Pettersson i Västerås, Hagberg i Borlänge, Lorentzon och Måbrink samt fru Marklund (samtliga vpk).

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! För att visa på skillnaden mellan ord och handling i kommunisternas inställning och för att visa att kommunisterna talar med två tungor tog jag tidigare i debatten upp två svenska exempel på hur kommunisterna i praktiken handlar i demokratifrågorna. Det ena gällde riksdagsmannen Lövenborgs försvar av lagligheten i landsförvisningen av Alexander Solzjenitsyn. Det andra gällde de kommunistiska göteborgsstudenternas förslag att misshaglig litteratur skulle brännas eller malas ned i papperskvarn.

Nu har herr Hermansson tagit avstånd från den ena av de här aktionerna, nämligen vad hans riksdagskollega från Norrbotten har sagt. Denne var inte närvarande här och fick inte delta i den anslående uppresning som just har förekommit. Däremot kan jag inte se att herr Hermansson har tagit avstånd från de punkter där jag kritiserade honom. I artikeln i Socialistisk debatt fäste jag mig vid formuleringen att fri- och rättigheterna måste underordnas huvudmålsättningen. Huvudmålsättningen måste väl vara att skapa ett kommunistiskt samhälle. I valet mellan mänskliga fri- och rättigheter och förverkligande av det kommunistiska samhället – eller, som det heter med er terminologi: proletariats diktatur – väljer ni att offra de mänskliga rättigheterna.

Men, herr Hermansson, jag har läst ett uttalande som gjorts gemensamt av de kommunistiska partierna i Sverige och Sovjetunionen – med den svenska delegationen ledd av herr Hermansson. Där säger man sig gemensamt vilja verka för stärkande av demokratins krafter. Om nu herr Hermansson vill skapa trovärdighet för de svenska kommunisternas demokratisyn, är herr Hermansson då beredd att ta avstånd från detta med Sovjetunionens kommunister gemensamma uttalande om demokratin? Det är ändå här, i försvaret för ett statssystem där terror och censur är reguljära politiska inslag och där människor fängslas och deporteras för sina åsikters skull, som kommunismens verkliga ansikte visar sig. Har herr Hermanssons kommunistiska parti i Sverige och Sovjetunionens kommunistiska parti samma demokratisyn, herr Hermansson? Ja eller nej?

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Molin konstaterade att jag inte tog avstånd från de artiklar han tidigare hade stympat – nej, varför skulle jag göra det? De

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

finns tillgängliga — den ena i vår teoretiska tidskrift *Socialistisk debatt*, den andra i Sveriges största dagstidning, *Dagens Nyheter*. Vem som helst som vill kan läsa de artiklarna och se att just Ni, herr Molin, här i riksdagens grundlagsdebatt har förfalskat och stympat citat ur bägge dessa artiklar och på detta material byggt anklagelser mot mig.

Ni kunde inte på något som helst sätt motbevisa min anklagelse för denna citatstympling i Ert inlägg. Men jag tycker fortfarande att Ni skulle be om ursäkt för den sortens metod att föra debatten.

I vad gäller de andra frågor som Ni här tagit upp framgår av vad jag sade om vår kritiska syn på behandlingen av Alexander Solzjenitsyn i Sovjetunionen, att vårt parti uppenbarligen inte har samma uppfattning om innehållet i demokratin och i de demokratiska fri- och rättigheterna som de styrande i Sovjetunionen har. Svaret på den frågan har herr Molin alltså redan fått i mitt första anförande.

Sedan tror jag att herr Molin bör läsa hela den text som han nu ryckte loss ett stycke ur. Han har naturligtvis inte heller den texten tillgänglig utan har fått ett litet citat från folkpartiets kansli eller någon annan källa. Där talas mycket konkret om solidaritet med den kamp för demokrati och nationell självständighet som folken har tvingats föra mot USA-imperialismen i Indokina och andra länder. Det kanske är att man uttalar sig gemensamt om detta som herr Molin tycker illa om.

Därefter kom han med en ny beskyllning, nämligen att vårt parti skulle vara berett att offra de mänskliga rättigheterna om de kolliderade med socialismen. För oss är demokrati och socialism samma sak. Demokratin kan fullt ut förverkligas först under socialismen. Det finns ingen fullständig demokrati så länge storfinanserna härskar över företagen. Det är en gammal socialistisk ståndpunkt, och den står jag naturligtvis för och hoppas att även andra socialister gör det. Vi vill inte offra de mänskliga fri- och rättigheterna, utan vi vill försvara dem. Därför har vi protesterat mot behandlingen av författaren Solzjenitsyn, därför har vi protesterat mot domarna mot Jan Guillou och Peter Bratt och därför kräver vi att de demokratiska fri- och rättigheterna skall grundlagfästas.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte förfalskat några citat. Det kommer av kammарprotokollet att framgå att citaten är ordagranna, och jag skall se till att citationstecken sätts ut i kammарprotokollet. Det kommer att bli möjligt att avgöra om herr Hermanssons anklagelse på denna punkt är lika illa grundad som den han framfört tidigare, t. ex. att grundlagsfrågan förtegs i valdebatten.

Får jag bara i fråga om det gemensamma uttalande som Sveriges och Sovjetunionens kommunistiska partiers delegationer gjorde år 1972 säga att man där talade om -- det är klart att jag inte läste upp hela uttalandet, det har jag aldrig påstått -- ett gemensamt stärkande av demokratins krafter. Min fråga var om man hade en gemensam demokratisk syn.

Sedan ställde herr Hermansson i sitt förra inlägg frågan: Varför ägnar sig liberaler i grundlagsdebatten så mycket åt kommunisternas inställning? Jo, vi gör det därför att vi tror att det finns en grundläggande skillnad mellan kommunisterna och alla andra i den svenska riksdagen. Ni

står inte i frontlinjen när det gäller att kämpa för demokratin och de mänskliga rättigheterna. Det är tvärtom så – det visar all historia – att det inte går att förverkliga demokrati och mänskliga rättigheter i kommunistiska stater. Det finns otaliga vittnesbörd, ofta gripande, om att människor drivna av frihetslängtan och med risk för sitt eget liv har flytt från kommunistiska stater till vad herr Hermansson skulle kalla borgerliga länder i väst. Känns det ändå inte, herr Hermansson, litet besvärande att just i dag, några veckor efter det att den sovjetryske författaren Alexander Solzjenitsyn har fängslats och landsförvisats bara för sina åsikters skull, försvara kommunisternas demokratisyn?

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! I den situation som har uppstått efter landsförvisningen av Alexander Solzjenitsyn känns det mera angeläget än på mycket länge att försvara kommunisternas demokratisyn.

Herr Molin talade om den historiska erfarenheten, som skulle visa att kommunisterna i Sverige var motståndare till demokratin. Det är återigen en lögn och en falsk beskyllning. I kampen för svenskt folkstyre och för Sveriges fred har det kommunistiska partiet alltid visat sig pålitligt.

Det var inte vi som i det längsta sökte hindra genomförandet av allmän rösträtt. Det var högern. Det var inte de kommunistiska studenterna som nekade judiska läkare att komma till Sverige undan Hitlers terror. Det var blivande borgerliga politiker. Det var inte vi som under krigsåren inrättade arbetsläger åt våra politiska motståndare. Det var partierna i samlingsregeringen. Det var inte heller vi som införde transportförbud för andra partiers tidningar. Det var också här partierna i samlingsregeringen. Det var inte på Norrskensflammas redaktion man planerade spräng-attentat och mordbrand mot Norrbottens-Kuriren. Det var på höger-tidningens redaktion man planerade sådana död mot den kommunistiska tidningen.

Det är inte vpk som krävt att Sverige skall överge den alliansfria politiken och gå in i Atlantpakten. Det är ledande borgerliga politiker. Det är inte vi som velat att Sverige skall bli medlem i EEC och därigenom gå ifrån neutralitetspolitiken. Det är återigen ledande borgerliga politiker. Det är inte vi som cyniskt betecknat USA:s folk mord i Vietnam som bombningar för freden. Det är moderatledaren. Det är inte vpk som vägrat att tillsammans med övriga partier underteckna ett uttalande om solidaritet med Chiles folk. Det är moderata samlingspartiet. Det är inte kommunistiska riksdagsmän som sagt att 1973 års val skulle bli det sista, om de borgerliga vann. Det är en högerriksdagsman som påstått detta, ifall de borgerliga förlorade.

Det var, herr talman, å andra sidan inte medlemmar i högerpartiet och folkpartiet som begav sig till Spanien på 1930-talet för att med sina liv som insats försvara demokratin. De flesta svenskarna i internationella brigaden var kommunister. Vi kommunister har i handling visat oss pålitliga för demokratin och fredens sak. Det är mer än man kan säga om en del av dem som nu fåfängt söker att uppliva den antikommunistiska hetseten från Hitlertiden och det kalla krigets dagar.

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Den allmänna debatten i grundlagsfrågan har i stor utsträckning varit en debatt om de medborgerliga fri- och rättigheterna, och det är i och för sig naturligt att det har blivit på det sättet. Opinionsfriheten i dess olika former och rätten till personlig frihet och integritet i övrigt är oskiljaktigt förbundna med den demokrati som vi har i vårt land och som grundlagsreformen ytterligare befäster.

Under arbetet på den nya regeringsformen har frågan om hur reglerna om de medborgerliga fri- och rättigheterna skall utformas varit en av de mest uppmärksammade. Det är ju också så att den utformning av grundlagsskyddet för de medborgerliga fri- och rättigheterna som finns i den nya regeringsformen inte är slutlig. Den fri- och rättighetsutredning som tillsattes förra året är i fullt arbete med sikte på att lägga fram förslag, så att de kan bli föremål för prövning under 1976.

Den reglering i fråga om de medborgerliga fri- och rättigheterna som nu finns i förslaget till den nya regeringsformen har i debatten blivit föremål inte bara för feltolkningar utan på sina håll också för rent groteska missförstånd. Det har givits exempel härpå i dag i den tidigare debatten. Låt också mig bidra med att ge några exempel, som jag har noterat vid en genomgång av vad som har presterats i pressen och i olika uttalanden.

Man har kunnat läsa att den nya regeringsformen innebär att regeringen – jag understryker regeringen – kan ensidigt ändra fri- och rättigheterna, att tryckfriheten kan avskaffas över en natt, att yttrandefriheten och demonstrationsfriheten kan avskaffas över en natt, att polisen kan få rätt att använda tortyr och att domstolarna kan få rätt att särbehandla folk på grund av ras, kön etc.

Det har också stått att läsa: "Visserligen står det om yttrandefriheten i författningen, men denna klausul garanterar inte en fri debatt. Det är borgarklassen som äger tidningarna." Detta låter naturligtvis illa. Men indignationen kanske blir något mindre när man nämner det intressanta förhållandet att detta citat är hämtat ur en artikel på framskjuten plats i Dagens Nyheter, som såvitt jag vet alltjämt ägs av en känd familj i borgarklassen.

Jag har här bara nämnt några exempel ur den flod av märkliga uttalanden som förekommit. Jag kan inte underlåta att framhålla att uttalandena inte så sällan gjorts från håll där man kunnat vänta sig en mer nyanserad och balanserad bedömning.

Vad är då sanningen i detta? I all korthet följande! Regler som tillerkänner medborgarna fri- och rättigheter har endast i mycket begränsad omfattning kommit till uttryck i grundlag. Religionsfrihet, föreningsfrihet, församlingsfrihet, demonstrationsrätt osv. har, som här tidigare sagts, endast långsamt kunnat genomföras genom vanlig lagstiftning. Dessa regler ingår i dag som självklara beståndsdelar i vår rättsordning. Den grundlagsreglering som vi hittills haft har huvudsakligen tagit sikte på tryckfriheten. I den nya regeringsformen kommer fri- och rättigheterna klart till uttryck. Dels får vi klara regler om en serie fri- och rättigheter som inte kan ändras eller inskränkas annat än genom grundlagsändring. Dels får vi fri- och rättigheter som definieras i

regeringsformen men vilkas innehåll skall kunna bestämmas i lag som beslutas av riksdagen. Tryckfriheten, garanterad i tryckfrihetsförordningen, står kvar oförändrad.

Det har sagts tidigare i dag men kan inte upprepas ofta nog: regleringen av fri- och rättigheterna i den nya regeringsformen innebär en förstärkning av skyddet för dem. Liksom hittills kommer regler som ger medborgarna fri- och rättigheter att vara självklara beståndsdelar i vår rättsordning. Vi kommer fortfarande att ha dem direkt eller indirekt skyddade i lag. Men till detta kommer att den nya regeringsformen antingen grundlagsfäster dem eller ger dem det skydd som innebär att de inte kan inskränkas eller ändras annat än av folkets valda företrädare i riksdagen. Tryckfrihetsförordningen står kvar orubbad.

Man kan väl också konstatera att det i den allmänna debatten har skett ett visst tillnyktrande. Låt mig som exempel nämna att professor Stig Strömholm i en artikel i Svenska Dagbladet den 23 januari i år har konstaterat att grundlagsförslaget inte innebär någon försämring av skyddet för fri- och rättigheterna, även om han samtidigt, något surmulet, tillägger att det inte heller innebär någon *nämnvärd* förbättring.

Herr Hermansson har i dag visat något av samma ståndpunkt i frågan om fri- och rättigheterna i den nya regeringsformen: ingen försämring men inte heller någon *nämnvärd* förbättring. Herr Hermansson har för sin del hänvisat till vpk-motionen om fri- och rättigheterna våren 1973. Vpk-motionen är enligt herr Hermansson en bättre lösning av den besvärliga frågan om regleringen av fri- och rättigheterna i grundlag.

I själva verket är vpk-motionen ett utmärkt bevis på de svårigheter som föreligger när man vill detaljreglera fri- och rättigheterna i grundlag. Svårigheterna hänger samman med att ingen fri- och rättighet kan vara absolut. I regleringen av varje rättighet måste ligga ett skydd för andra fri- och rättigheter som vi värderar lika högt.

Ett utmärkt exempel ger vår tryckfrihetsförordning. Tryckfriheten kan kollidera med den enskildes rätt till skydd mot lögn och förtal men också med behovet av skydd för landets säkerhet. Det är då illustrativt att det i tryckfrihetsförordningen för att grundlagsreglera tryckfriheten och den till denna nära anknutna rätten att ta del av allmänna handlingar behövs 14 kapitel och 123 paragrafer. Nej, vpk-motionen löser inte de stora problem, som måste bemästras, om fri- och rättigheterna skall grundlagsfästas i större utsträckning än som redan har skett i den nya regeringsformen. Dessa problem har den Mehrska fri- och rättighetsutredningen nu att brottas med. Jag kan bara ge herr Hermansson rådet att genom vpk:s representant i utredningen följa arbetet noggrant. Jag tror att han då får möjligheter till en mera nyanserad bedömning.

En grupp författare, skådespelare, journalister m. fl., som givit sig själva beteckningen Kommitén mot grundlagsförslaget, har vädjat till riksdagen att avslå förslaget. Man har då hänvisat till att kapitlet i den nya regeringsformen är "betänkligt". Man har också gjort gällande att förslaget innebär rätt att upphäva dessa rättigheter. Man medger visserligen att gällande regeringsform inte ger grundlagsskydd för fri- och rättigheterna men påstår att den inte heller ger något stöd för ett upphävande av dem. Samtidigt framhålls att man har förståelse bl. a. för

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

att riksdagen vill förbättra sina arbetsformer och att parlamentarismens princip stadfästes.

Det är tydligen så att de kritiker som ingår i denna kommitté skulle ha godtagit den nya regeringsformen om det särskilda kapitlet om fri- och rättigheter inte hade funnits med i denna. Nog vet man att det i detta land är lätt att få människor att skriva under upprop, men man ställer sig frågan om de personer som finns under detta upprop har gjort sig mödan att söka bedöma vad de har skrivit på. Om de sökt göra klart för sig vad regleringen av fri- och rättigheterna i den nya regeringsformen innebär i förhållande till vad som nu gäller, borde det, med den sakkunskap en del av undertecknarna obestriddligen har, varit lätt för dem att konstatera, att vad som åstadkommits är en förbättring, inte en försämring. De hade kunnat konstatera att redan inskrivningen av rättigheterna i regeringsformen innebär en markering av deras betydelse som vi inte finner i gällande regeringsform. De hade också kunnat konstatera att den nya regeringsformen innebär att rättigheterna kan ändras endast genom av riksdagen efter fri och öppen debatt antagen lag och att alltså den möjlighet som i dag finns för regeringen att på administrativ väg i viss utsträckning besluta inskränkningar försvinner. De hade slutligen också kunnat konstatera att den Mehrska rättighetsutredningen har till uppgift att söka åstadkomma en ytterligare stärkning av skyddet för fri- och rättigheterna utöver den som redan skett. Jag tror att många av dem som skrivit under uppropet skulle ha tvekat mer än en gång om det som jag nu sagt stått klart för dem.

Ett otäck inslag i den allmänna debatten, som jag inte kan underlåta att här nämna, härrör från den s. k. rikskommittén för folkomröstning. En av förgrundsfigurerna i denna kommitté har hävdat att ledamöterna i riksdagen i författningsfrågan inte är "representativa för folket", att riksdagens ledamöter som representanter för riksdagen och för sina partier har "rena partsintressen att förfäkta" och att de inte har någon moralisk rätt att "i just denna angelägenhet besluta över folkets huvud". Han har vidare påstått att riksdagen kan besluta "utan några som helst kontrollmöjligheter" och att detta skapar "en känsla av vanmakt i samhället". Han säger slutligen att landet inte är betjänt av en grundlag "som visserligen fått 330 röster i riksdagen men som därutöver inte fått många av fem miljoner röstberättigade svenskars röster".

Jag finner det angeläget att här bestämt ta avstånd från uttalanden och tankegångar av det slaget, vare sig de härrör från rikskommittén eller från annat håll. De ger uttryck för en negativ inställning till den representativa demokratin, grundad på fri och lika rösträtt, som vi, inte utan strid, har byggt upp i vårt land. Man söker undanskymma det enkla förhållandet att riksdagens ledamöter valts som representanter för de fem miljonerna röstberättigade svenskarna och att de vart tredje år står till ansvar inför folket i allmänna val.

Det är enligt min mening ett renlighetskrav att man från alla håll tar avstånd från uttalanden, som i verkligheten riktar sig mot den representativa demokrati som vi har byggt upp här i landet och som vi, även om den har sina brister, måste slå vakt om.

Den debatt som har förts i grundlagsfrågan, särskilt under den senaste

tiden, ger anledning ställa frågan: Går det över huvud taget att åstadkomma en ny författning som kan godtas av hela svenska folket? Svaret på den frågan måste bli att det är ett eftersträvansvärt mål men helt omöjligt. Meningarna om hur en författning skall utformas är och måste vara delade. Vissa grupper vill ha en monarki med starkare ställning för konungen än den han får enligt den nya regeringsformen. Andra grupper vill ha republik. Vissa grupper talar om oinskränkta fri- och rättigheter av ett innehåll som inte kan accepteras av andra grupper. Liksom i andra betydelsefulla samhällsfrågor bryts uppfattningarna mot varandra.

I vår representativa demokrati är det självklart att dessa skilda uppfattningar också har företrädare i riksdagen. Också här bryts ju uppfattningarna mot varandra. Om särmeningarna, som vi företräder, hade fått drivas utan hänsyn till andra hade vi befunnit oss i ett läge då en ny författning inte hade kunnat komma till stånd annat än genom vanliga majoritetsbeslut.

I stället har vi i väsentliga avseenden lyckats uppnå enighet mellan de fyra stora riksdagspartierna. Detta har inte kunnat ske utan kompromisser. Enligt min mening har dessa kompromisser visat prov på att riksdagen känner sitt ansvar. Genom dessa kompromisser kan den nya författningen få en bred förankring i riksdagen. Detta har ett så stort egenvärde att de eftergifter, som vi fått göra från olika håll, enligt min mening är fullt försvarliga.

Författaren Jan Myrdal har sagt "att det finns länder där man tar livet av varann i grundlagsfrågor". Visserligen skulle den nämnde författaren själv kunna vara ett pittoreskt inslag på en barrikad, uppkastad i en grundlagsstrid. Men hur många svenskar vill att vi skall lösa våra meningsmotsättningar på det viset? Själv ser jag det som en oskattbar förmån att vi fått tillfälle att genom grundligt arbete i för vårt land hävdvunna former förbereda och genomföra en grundlagsreform som vinner bred anslutning i riksdagen. Jag föredrar att leva i ett land där man inte är så heroisk som Jan Myrdal tydligen vill att man skall vara, utan i stället söker komma överens i så stor utsträckning som möjligt utan att fördenskull göra avkall på vad man anser vara försvarligt eller väsentligt.

På arbetsmarknaden brukar de statliga förlikningsmännen säga att kännetecknet på en god kompromiss är att båda sidor är missnöjda. På samma sätt kan vi här konstatera att den kompromiss som vi – förlåt mig, som *ni*, mina damer och herrar – snart skall rösta om orsakat missnöjesutbrott både längst till vänster och längst till höger, och detta visar att ingendera sidan gjort för stora eftergifter. Vi har skapat en ram, herr talman, för ett demokratiskt representativt system, inom vilket arbetet på att lösa svenska folkets problem kan gå vidare i hävdvunna former.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammararens förhandlingar.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan instämma i mycket av vad justitieministern sade här och ämnar inte ta upp någon längre polemik med honom.

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

Justitieministern yttrade att ett kriterium på ett gott resultat var att båda sidor var missnöjda. Nu har det kommit kritik från både vänster och höger, och det visar att det är ett gott resultat, ansåg justitieministern. Jag väntade mig nästan ett tack också för våra insatser i den här debatten, för annars hade ju denna kritik från vänster inte kommit fram. Men detta tack uteblev av någon anledning.

Det var emellertid inte för att säga det som jag begärde ordet, utan det som uppkallade mig var närmast justitieministerns råd till mig att noga följa arbetet i den utredning som diskuterar de demokratiska fri- och rättigheterna, vilket jag givetvis skall göra. Men jag är inte överens med justitieministern när han inte vill gå in i en sakdiskussion av vårt förslag att söka lösa denna — det erkänner jag också — svåra fråga om att grundlagsfästa de demokratiska fri- och rättigheterna. Jag tror nämligen att det förslag som vi har lagt fram hade varit värt en mera ingående och saklig diskussion både i konstitutionsutskottet redan under förra årets behandling och i det här sammanhanget. Vi anser att det förslag vi har ställt är ett gott bidrag till en lösning av detta svåra problem. Nu finns det en kommitté som arbetar med det, och jag har redan uttryckt förhoppningen att den skall komma fram till en god lösning.

Jag vill emellertid ställa en fråga till justitieministern om en annan paragraf i förslaget, som jag inte har funnit att någon har försvarat. För varje ny debatt har det förefallit mig alltmer obegripligt att man har skrivit på det sättet. När vi nu skall gå till slutgiltigt beslut vore det intressant att höra justitieministerns uppfattning och försvar av paragrafen. Det är 8 § i 1 kap., och den säger att domstolar och förvaltningsmyndigheter skall i sin verksamhet iakttaga saklighet och opartiskhet. "De får ej utan rättsligt stöd särbehandla någon på grund av hans personliga förhållanden, såsom tro, åskådning, ras, hudfärg — — —."

Det står ju uttryckligen i denna sats att *med* rättsligt stöd får personer särbehandlas på grund av personliga förhållanden såsom tro och livsåskådning, ras, hudfärg, ursprung, kön, nationalitet, språk osv.

Det är för många en gåta varför man har utformat en sådan grundlagstext. Denna formulering är ju ytterligt tveklaktig, för att inte säga att det är en formulering som man inte kan acceptera. Jag har inte fått någon tillräcklig förklaring till utformningen av den paragrafen. Jag jag skulle vara mycket tacksam om justitieministern ville redovisa i god tid varför man har skrivit på detta egendomliga och felaktiga sätt.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Vad först beträffar den Mehrska utredningen och de problem man har där så kan jag här inte gå in i detalj på vpk:s motion i våras. Jag har studerat den noga, och vi har i departementet gått igenom den.

Problemet är ju — det tror jag också att de som utarbetade motionen kunde konstatera — att undvika en alltför uttömmande redovisning i grundlagen. Jag ville illustrera den problematiken med att nämna att tryckfrihetsförordningen innehåller 123 paragrafer. Det är väl inte önskvärt att den Mehrska utredningen skall lägga fram kanske sex eller sju kapitel med vardera ca hundra paragrafer för att klara av detta

problem. Det har ingen tänkt sig. Här gäller det att finna en medelväg, och det är sannerligen inte något lätt arbete. Det var därför jag menade att herr Hermansson får följa detta arbete genom sin ledamot i kommittén.

Vad sedan avser bestämmelsen om att man inte utan rättsligt stöd får särbehandla någon på grund av ras, kön osv. är det på det viset att vi i samhället har särbehandling på vissa områden, t. ex. beträffande värnplikten. Endast männen gör värnplikt, inte kvinnorna. Om man inte skulle ha med formuleringen "utan rättsligt stöd" skulle det – om jag uttrycker det litet extremt – kunna innebära att värnpliktiga kunde vägra att göra värnplikt genom att säga att denna innebär en särbehandling av dem som män.

Detta är ett extremt exempel, men det finns många andra liknande som skulle kunna andras, och därför måste man ha med uttrycket "utan rättsligt stöd".

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Också jag har hört exemplet med värnplikten, och det kan möjligen vara en motivering, eftersom den innebär en särbehandling. Men hur det kan motivera att man skall skriva att man med rättsligt stöd får särbehandla personer på grund av tro, åskådning, ras, hudfärg och ursprung har jag mycket svårt att förstå. Frågan om värnpliktslagstiftningen borde ha kunnat klaras på annat sätt.

Herr justitieministern GEJER:

Herr talman! Vi har i den informationsskrift, som jag hoppas kommer att hamna även i herr Hermanssons brevlåda någon gång i mars månad, tagit upp denna bestämmelse och givit en förklaring till bestämmelsen i fråga. Vi anför där också andra exempel. Men eftersom herr Hermansson nämnde exemplet tro, vill jag säga att det finns personer som på grund av sin tro kan slippa göra värnplikt. Det finns också andra regler som ger eftersatta eller utsatta grupper i samhället särskilda förmåner, hjälp och bidrag osv.

Jag hoppas att herr Hermansson skall bli tillfredsställd när han får vår lilla broschyr.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Riksdagen kunde i maj förra året utan större motsättningar anta det nu vilande grundlagsförslaget. Det fanns de som då ville tolka enigheten som ett ointresse för demokratins utveckling i vårt land. I ett land, där antagandet av en ny författning inte sker under intensiv debatt bland medborgarna, så måste de demokratiska värdena ha en svag förankring, tycktes man mena. En uppsplitande författningsstrid skulle däremot visa demokratins styrka.

Jag gav vid det tillfället uttryck för en motsatt uppfattning:

"Den författningsreform vi nu skall besluta om – – – har inte föregåtts av uppsplitande strider. Men däremot av mångårigt, gediget utredningsarbete och upprepade överläggningar mellan företrädare för de stora partierna i riksdagen. Den innebär inte någon förändring av

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

maktförhållandena i samhället. Däremot innebär den att det parlamentariska styrelseskicket läggs fast i grundlagen och att de parlamentariska arbetsformerna förnyas på viktiga punkter.

Hos oss råder sedan länge enighet om statsskicket bärande principer. Demokratien och parlamentarismen är väl förankrade hos svenska folket. De grundläggande medborgerliga fri- och rättigheterna är för oss alla lika självklara och omistliga. Det är därför inte nu fråga om att bereda plats för nya konstitutionella idéer. Vår uppgift är i stället att värda den representativa demokratin och värna om dess effektivitet och livskraft.”

Den här uppgiften framstår som allt angelägnare inför den kritik som nu riktas från de mest skilda håll mot den nya författningen. I och för sig är en bred och intensiv debatt glädjande – jag håller med dem som har gett uttryck för den meningen – men med anledning av en del av de synpunkter som har framförts i den debatten blir vårt grundlagsbeslut i dag en viktig manifestation för folksuveränitetens och den representativa demokratis principer. Det är därvid en styrka att det gått att bevara en bred enighet i riksdagen i grundlagsfrågan.

Det har uppstått egendomliga allianser i angreppen på den nya grundlagen. Långt ute till höger tycks det finnas opinioner som drömmer om en återupprättad kungamakt och som skildrar den nya grundlagen framför allt som ett hot mot den privata äganderätten. Långt ute till vänster framställs grundlagen som ett hot mot demokratin och de medborgerliga fri- och rättigheterna.

Så spänns en s. k. enhetsfront från yttersta vänstern till yttersta högern för ett nej till den nya grundlagen. Att en och annan normalt högst förträfflig person dragits in i detta betraktar jag närmast som ett olycksfall i arbetet. Men det är en politisk front som inte bildats i kontakt med de breda folkgrupperna utan som i stället bygger på det som förenar ytterligheterna. Den egendomliga alliansen är närmast en bekräftelse på dessa politiska gruppers isolering i det svenska samhället. Det som förenar dem är en ovilja att fullt ut acceptera folkstyret. Låt mig därför genast säga, att de befinner sig långt borta från den breda, djupa strömfåran i den svenska folkopinionen.

I 1809 års grundlag stod det, att det är konungen allena som styr riket. Den nya grundlagen fastställer folksuveräniteten med orden: ”All offentlig makt utgår från folket.”

Detta är egentligen självklarheter. Det bekräftar vad som sedan länge gällt. I Europa finns det ännu ett litet antal monarkier kvar. De finns kvar uteslutande därför att monarkerna avstått från politisk makt och ställt sig vid sidan av de politiska motsättningarna. Konung Gustaf VI Adolf var ju såväl i sin principiella grundsyn som i sitt praktiska handlande föredömlig i detta avseende.

Det är klart att det hos någon av dem som av något skäl befinner sig i monarkens närhet kan uppstå drömmar om en personlig kungamakt. Det är någon typ av deformation. Inom små grupper som djupt ogillar vår demokratiska utveckling kan det uppstå förhoppningar om en personlig kungamakt, som kunde utgöra en spärr mot folkstyret. Men det är fullständigt oralistiskt att tro att vi skulle kunna återgå till 1914 års Sverige, och det är väl mycket få som tar detta på allvar.

Låt mig, herr talman, mera för ordningens skull ändå erinra om Hjalmar Brantings ord från 1914:

”Men vad är det då för fasoner, att sådant skall få återupprepas här, att genklang från helt andra och främmande förhållanden i land, där parlamentarismen ännu icke slagit igenom, kan få höras på Stockholms Slotts borggård? Är det rimligt att sådant kan få passera? Det måste från folkrepresentationens sida med bestämdhet reageras gentemot alla sådana tendenser att hos oss återinföra den personliga kungaviljans utslagsröst gentemot folkviljan. — — — inom vänstersidan måste man stå enig om, att den kungliga viljans manifestationer icke få förrycka den utveckling, som folkviljan kräver, och att folkviljans krav måste vara det som är gällande i Sveriges land emot vem det vara må.”

Det har hävdats att den nya grundlagen skulle öppna för ett undertryckande av de medborgerliga fri- och rättigheterna. Hotet skulle bestå däri, att riksdagens majoritet i flera fall kan besluta om innehållet i de demokratiska fri- och rättigheterna.

Det har från flera talare redan påpekats att den nya grundlagen innebär ett starkare skydd för fri- och rättigheterna.

Jag har ingenting emot att detta skydd ytterligare förstärks, under förutsättning att reglerna ges en *precis* innebörd och inte inkräktar på riksdagens fulla rätt att företräda folket. Det exempel som herr Hermansson nyss nämnde är ganska illustrativt. Orden ”rättsligt stöd” kan ju användas mycket för att ”driva spök med”. Men det är ändå så att det finns en hel del lagar som ger förmåner åt vissa eftersatta grupper för att hjälpa dem i olika avseenden, eller som tar hänsyn till speciella gruppers djupt upplevda krav. Vi har sådana på skolans område, där man t. ex. tar hänsyn till vissa trossamfund. Då skulle man i grundlagen få göra en katalog över alla de avsteg som man med god vilja och av goda skäl har bestämt sig för att göra. Men om man inte vill precisera mycket noga, har man den allmänna grundlagstexten som så att säga en bindande allmän sederegel för hur man bör angripa sådana fall, en regel som bör lägga ett hårt tryck på riksdagen att endast när det finns alldeles klara skäl kunna ge en grupp en förmån i rätten, eller i fallet värnplikt kunna göra en begränsning till det ena könet. Det är så. Man står inför valet att antingen ha en så allmän formulering att den blir otydlig eller också göra formuleringen mycket precis, som man gjort i tryckfrihetsförordningen.

Jag har, som jag sade, absolut ingenting emot att skyddet för medborgerliga fri- och rättigheter ytterligare förstärks, utöver det som nu sker, under förutsättning att reglerna ges en *precis* innebörd och inte inkräktar på riksdagens rätt. I enlighet med vår riksdagens beslut pågår nu för fullt ett utredningsarbete i detta syfte. I detta arbete deltar alla i riksdagen företrädda partier. Målet är att riksdagen redan 1976 skall kunna ta ställning till dessa frågor.

På denna punkt råder alltså i stort sett enighet.

Innebörden i mycket av den kritik som framförts under senare tid är att man söker en instans som kan vara överordnad den folkvalda representationen — över folket i val. Man ställer dem som i dag fått folkets förtroende och partierna i motsatsställning till folket som något slags usurpatörer, som egenmäktigt tillvällt sig politisk makt. En av

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

galjonsfigurerna i vad man själv vill benämna en "medborgarrättsrörelse" har hävdad, att "den viktigaste bristen i grundlagsförslaget är att det inte innehåller något enda medel för kontroll av en maktfullkomlig riksdagsmajoritet". Många som har deltagit i den här kampanjen är dåligt informerade och har därför kunnat skrämmas. Andra är dess värre medvetna. Där finns i en del yttringar föraktet för demokratin, föraktet för politiker, talet om folket som ett slags mytisk företeelse i stället för vanliga människor av kött och blod. Det ger ibland ett ganska gruvligt återsken från mörka tider i vår världsdels historia.

I kritiken från den andra ytterligheten återfinner man samma tveksamhet inför folkstyrets fulla genomförande, samma kritik av den representativa demokratin och samma låga tilltro till folkets medvetande och förmåga.

I bästa fall kan man säga att kritikerna inte satt sig in i konsekvenserna.

Såvitt jag förstår vill man skriva in olika rättigheter i grundlagen men inte tillåta riksdagen att genom vanlig lag precisera innehållet.

Ger man allmänt hållna formuleringar denna karaktär av grundlag blir resultatet en inskränkning av riksdagens lagstiftningsmakt som inte på förhand kan överblickas. De som hävdar att en reform står i strid med fri- och rättigheterna kommer att kräva att beslut i riksdagen tas i grundlagsordning. Det skulle göra riksdagsarbetet ytterligt tungrott, tvärt emot de intentioner att stärka och förbättra riksdagens ställning som ligger till grund för författningsreformen.

En sådan uppläggning leder också till att i sista hand domstolarna får döma i politiska tvister inom Sveriges riksdag. Domstolarna skulle kunna få uppgiften att överpröva riksdagens beslut med hänsyn till gällande grundlag. Vi skulle få en politisering av våra domstolar som är främmande för svensk rättstradition. Det skulle skada inte bara den enskildes rättssäkerhet utan också det demokratiska folkstyret.

Det finns länder där konstitutionen enligt maktfördelningsläran ger domstolarna rätt att gripa in i de folkvaldas beslut. Så är det bl. a. i Förenta staterna, där högsta domstolen spelar en mycket stor politisk roll. Även i många delstater kan domstolar pröva legislatures beslut. Det mest kända exemplet är väl när USA:s högsta domstol på sin tid försökte stoppa genomförandet av det krisprogram som Roosevelt fått väljarnas stöd för. Och bland otaliga andra exempel kan nämnas att i en delstat upphävdes ett förbud mot nattarbete i bagerier som stridande mot grundlagen. I ett tidigare skede försökte man med samma motivering förbjuda fackföreningar, förbjuda kollektivavtal, förbjuda sociallagstiftning, ty lagstiftningen ansågs utgöra ett otillbörligt ingrepp i avtalsfriheten. Detta är det klassiska: att man sökt undgå i demokratisk ordning fattade beslut, som inneburit en inskränkning av kapitalets makt i samhället, genom att hänvisa till grundlagen.

Det har väl funnits spånor av en liknande uppfattning även i vårt land. Lagrådet sökte på sin tid avstyrka åttatimmarsdagen, lagstiftningen 1949 om expropriation för att tillgodose bostadsbyggandets behov, ett förslag 1955 om att utvidga arvsrätten för barn utom äktenskapet. Men i allmänhet har domstolarna i vårt land hållit sig strikt till sin lagtolknings-

uppgift och sin rättsvårdande uppgift.

De allra flesta i vårt land anser med all säkerhet att domstolarna bör bevara sin nuvarande opolitiska roll och att det som beslutats av en riksdagsmajoritet inte skall kunna upphävas av en domstol.

Det egendomliga är att grupper som anser sig företräda en samhällsomstörtande uppfattning, som tar särskilt litet hänsyn till den privata äganderätten, velat ge åt ämbetsmännen och domstolarna en ökad politisk makt. Det kan ha berott på att man inte tänkt sig in i de fulla konsekvenserna av sin ståndpunkt. Det kan också tolkas som uttryck för en säregen samhörighet mellan det beståendes mest ivriga försvarare och dess mest intensiva och etablerade kritiker.

Det är också ett faktum att privilegiernas försvarare inte ser den yttersta vänstern som något allvarligt hot. Den duger till att skrämmas med ibland, som man förr i världen skrämde för sotaren. Den accepteras ibland som en pittoresk bundsförvant i den gemensamma kampen mot den reformistiska arbetarrörelsen. Ty det är ifrån den man upplever det verkliga hotet mot privilegierna.

Jag tycker också att kommunisternas roll är litet egendomlig, när de i dag har bestämt sig för att stå vid sidan om beslutet rörande en ny grundlag.

Socialdemokratins grundsyn är att demokratin endast kan tryggas genom ett starkt demokratiskt medvetande hos människorna och starka demokratiska folkrörelser. Finns inte detta, så hjälper inte aldrig så utförliga fri- och rättighetsförklaringar. Det borde vara ett memento i dagens debatt, som jag också nämnde i remissdebatten, att det land som mest konsekvent följt rekommendationerna att grundlagsfästa fri- och rättigheterna är Sovjetunionen. Där finns en ytterligt välutvecklad rättighetskatalog införd i grundlagen. Men det hjälpte inte Solzjenitsyn. Han berövades sitt medborgarskap och landsförvisades från sitt hemland. Det förtjänar påpekas för den missnöjde herr Hermansson att den svenska grundlagen innehåller ett mycket precist förbud mot landsförvisning och fråntagande av medborgarskap. Det borde väl ändå göra herr Hermansson glad.

Det finns kommunister i Sverige som uppträtt till försvar för utvisningen av Solzjenitsyn. De är på sitt sätt konsekventa. De har uppfattat utvisningen som en obönhörlig konsekvens av det kommunistiska samhällssystemet, något som detta system måste ha rätt till gentemot den enskilde. Detta är klart besked, liksom ett märkligt påstående av en av vpk:s riksdagskandidater i 1973 års val, att all opposition har större spelrum att utöva sin verksamhet i Sovjetunionen än i Sverige och att valen är mer demokratiska i detta land än hos oss.

Detta är inslag i den eviga debatten mellan socialdemokratin och kommunismen. Man ser ett ofrånkomligt dilemma mellan demokrati och socialism. Från kommunistiskt håll förs också en debatt om huruvida socialismen är möjlig att upprätta med bevarande av demokratin. För socialdemokratin har det aldrig varit något dilemma. Vi vill en socialism byggd på de många människornas medverkan i demokratiska och fredliga former. Det är vår behärda övertygelse som vi alltid hävdat i strid med dem som ansett sig företräda en högre form av demokrati.

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

Hjalmar Branting ställdes en gång inför frågan hur han skulle ställa sig i valet mellan socialism och demokrati. Han svarade självklart nog att han som socialist i det valet inte hade svårt att välja demokratin. Det var inte svårt då, och det är inte svårt nu heller. Ty för oss innebär socialismen en fördjupning av demokratin, ett vidgande av den enskilda människans frihet, en beslutsam vakthållning kring de rättigheter och de värden som folket av egen kraft tillkämpat sig.

I dag försöker en del kommunister att vara mer demokratiska än socialdemokratin. De uppträder till försvar för de medborgerliga fri- och rättigheterna. Det hälsar vi i och för sig med stor tillfredsställelse. Ty det innebär, får man hoppas, ett slut på det föraktfulla talet om socialdemokratiens försvar för den formella demokratin, ett tal som vi har fått höra under så många årtionden.

Men varför då svänga över till en annan ytterlighet och försöka överbjuda oss i demokrati? Det kommer så plötsligt och ter sig litet överansträngt. I stället för att utmåla socialdemokratiens ställningstagande i grundlagsfrågan som närmast ett hot mot demokratin borde herr Hermansson försäkra sig om en rejäl uppslutning av sitt eget parti kring demokratiens principer. Det är en viktig uppgift i demokratiens tjänst, som han omedelbart kan ta itu med här i riksdagen.

Jag kritiserar således inte ett ögonblick herr Hermansson för att han vill vara demokrat. Tvärtom, jag stöder honom. Men det vore mera naturligt om han grep sig an med avarter inom sitt eget parti än att han angriper oss som alltid har varit demokrater.

Vi är nu beredda att sätta en ny grundlag i kraft. Det kan ske efter ett mångårigt förberedelsearbete där det svenska folkstyrets förkovran varit ledstjärnan.

Jag vill gärna betyga att viljan till lösningar i samförstånd kommit starkt till uttryck från alla håll under de otaliga överläggningar mellan partierna som ägt rum i skilda församlingar. Från socialdemokratiens sida har vi hyst uppfattningen att demokratin bäst gagnas av att dessa arbetsformer kan läggas fast i bred enighet, och vi har känt oss möta gensvar.

Strävan till samförstånd mellan olika politiska meningsriktningar kan lätt skymma den ideologiska kraft som ligger i det svenska folkstyrets principer och som omfattas av ett överväldigande flertal av vårt folk.

Sedd i det perspektivet kan den i många fall förvisso egendomliga kritiken mot den nya grundlagen bli en tillgång. Ty den har gett den svenska riksdagen möjlighet att med ökad kraft slå fast den principiella innebörden i författningsreformen.

1974 års grundlagsbeslut befäster folksuveränitetens, den representativa demokratiens och det parlamentariska styrelseskicketets ställning i vårt land. Den svenska demokratin har därmed stärkt sin ställning.

En ny författning är en viktig händelse i en demokratisk liv. Låt mig till sist crinra om de ord den danske socialisten och demokraten Alf Ross skrev för snart 30 år sedan:

”Ideal kan inte ensamma skapa en demokrati. Demokrati är ett rättsligt system, ingen morallära. Skall idealen verkligen kunna forma människors samlevnad måste de bli idékrafter som ikläder sig kött och

blod i form av samhällliga institutioner— --. Genom att tillämpas i praktiken som social ordning får de demokratiska idealen ny styrka, bestämdhet och kvalitet. Den bästa uppfostran till demokrati ligger i det demokratiska livet och i de demokratiska institutionerna själva. Det är först genom att leva i ett demokratiskt samhälle som man fullt ut kan bli en god demokrat.”

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! I det mesta av vad statsministern sade kan jag instämma. Jag skall bara göra några små kompletteringar för att undvika missförstånd.

Till att börja med tyckte jag att statsministern litet orättvist buntade ihop de smågrupper som vill ha ökade maktbefogenheter åt monarkin med den grupp som vill ha stärkt symbolvärde åt monarkin. Det är helt skilda kategorier, och den senare gruppen är ganska stor här i landet och bör inte gärna buntas samman med andra grupper.

Men viktigare är att jag av statsministerns resonemang rörande domstolarna och deras verksamhet i detta sammanhang fick intrycket att han vände sig mot tanken på att utredningen om de medborgerliga fri- och rättigheterna skulle kunna ge ett resultat som skulle kunna vidga domstolarnas befogenheter. Det finns skäl för en sådan skepsis och en sådan tvekan. Men därav får man inte dra den slutsatsen — och nu kommer jag till det jag ville lägga till rätta för undvikande av missförstånd — att vi enligt nuvarande konstitution icke skulle ha någon domstolsprövning av lagars innehåll här i landet. Vi har faktiskt det. Vi har en lagprövningsrätt, som träder i kraft när en förordning uppenbarligen står i strid med grundlagen, och den rätten har hävdats, bl. a. i ett uppmärksammat rättsfall, jag tror det var 1964. Denna lagprövning skall enligt justitieministerns klara uttalande i propositionen bibehållas även enligt den nya grundlagen. Det finns alltså en lagprövningsbefogenhet även i fortsättningen.

Mitt inlägg, herr statsminister, har jag gjort bara för att undvika att kritiken av domstolarnas verksamhet ger upphov till något missförstånd. Jag tycker uppriktigt sagt inte att kritiken av vad som sker i Amerika hör hemma i svensk debatt — ingen i Sverige har väl på allvar velat förorda ett system liknande det amerikanska med domstolarnas enorma befogenheter i politiska avseenden.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag vill för det första inte alls polemisera med herr Hernelius. Det är alldeles riktigt att det finns en lagprövningsrätt, men den är mycket formell och gäller inte den politiska innebörden av lagarna. Den skall vi ha kvar.

För det andra var det glädjande att höra att vi inte skall tänka oss ett amerikanskt system. Jag har en gång ägnat stor del av ett år åt att grundligt studera det här amerikanska systemet, och jag kan fortfarande rätt många av de rättsfallen. Det övertygade mig om att detta system inte har någon plats i en författning som den svenska, även om jag därmed

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

inte vill anklaga den på Montesquieus lära uppbyggda amerikanska författningen.

Slutligen, herr Hernelius, skall jag beröra den tredje missuppfattningen. Om herr Hernelius misstänkte att jag ville införa honom i den nymonarkistiska klumpen i stället för i den symboliska vill jag framhålla att det inte har varit min avsikt. Jag har helt klart för mig vad herr Hernelius står i dessa frågor.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag talar faktiskt inte i egen sak utan på vägnar av de många som givit sitt intresse för monarkin till känna i dessa dagar.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Då vill jag be herr Hernelius att till de många som tycker precis som herr Hernelius framföra att det inte heller var dem jag avsåg.

Men, herr talman, låt mig helt fritt från det här lilla meningsutbytet med herr Hernelius ta upp en fråga, som verkligen har ett samband med de mänskliga fri- och rättigheterna, som flera har snuddat vid i dagens debatt och som alltså gäller den ryske författaren Solzjenitsyn. Vi lever i ett samhälle där medborgarna anser det som en självklar rättighet att fritt ge uttryck åt sina åsikter. Det är tillgångar som vunnits i en sekellång kamp. Vi får aldrig förslappas i försvaret av dessa rättigheter. Vi måste samtidigt vara medvetna om att den politiska, sociala och tekniska utvecklingen ändrar förutsättningarna för rättigheternas utövande. Försvaret för dem måste anpassas därefter.

Under efterkrigstiden har det mellan nationerna vuxit fram ett samarbete, som syftar till att i överenskommelser fastställa förpliktelser till iakttagande av vissa mänskliga fri- och rättigheter. Detta samarbete vilar på en övertygelse att kampen mot förtryck, diskrimination och sociala orättvisor inne i länderna på längre sikt utgör en förutsättning för stabila och fredliga förhållanden även mellan länderna.

Därför har vi anledning, och också rättighet, att ge uttryck åt indignation och bestörtning då vi hör om enskilda människor eller grupper av människor som utsätts för förföljelse därför att de ger uttryck åt sina uppfattningar i litterära, historiska eller politiska frågor. Det är därför naturligt att vi starkt reagerar mot utvisningen av Alexander Solzjenitsyn. En människa måste ha rätten till sitt hemland, rätten att bo och verka i sitt eget land, att där utveckla sin skapande gärning. Det är lika naturligt att vi med oro har tagit del av uppgifter som kan tyda på att tvångsätgärder planeras mot andra framstående personligheter som utövar vetenskaplig och litterär verksamhet. Jag tänker på en man som professor Sacharov. Det är inte oförenligt med den viktiga principen om respekt för andra folk och deras samhällsförhållanden om vi säger att vi med största uppmärksamhet följer myndigheternas hållning i de fall jag nu särskilt nämnt på samma sätt som vi gör när det gäller behandlingen av oliktankande på andra håll. Jag är övertygad om att jag därmed företräder en uppfattning som delas av en överväldigande majoritet av det svenska folket.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Det var en utomordentligt värdefull deklARATION som statsministern gjorde och jag ber att helt få instämma i densamma.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har haft och kommer säkert att ha många hårda meningsutbyten med statsminister Olof Palme. Det är därför med desto större glädje som jag nu kan uttala mitt fulla stöd och min helhjärtade anslutning till det uttalande om yttrande- och åsiktsfriheten som herr statsministern nyss gjorde från talarstolen.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Alexander Solzjenitsyns brott är att han berättat sanningen om Stalins slavläger. Det man kallat hans svek består i att han älskat sitt land för mycket för att stillatigande kunna se hur människor förtrampas och förtrycks som begär rätten att tala och skriva fritt. Det är för detta han förtalats, förföljts och till sist förvisats.

Men Solzjenitsyn är inte ensam. I hans hemland står nu andra upp, med ett mod som väcker beundran, och kräver liksom han frihet och rätt. De kanske inte är lika kända i västvärlden men de möter samma risker att av makthavarna stötas ut ur samhället. Det är från dem vi nu uppfattat en vädjan om vårt moraliska stöd. Det får de nu, klart och entydigt, och jag betraktar det svar som jag de senaste minuterna fått på mitt brev till de andra partiledarna som rätt och riktigt. Jag vill bara lägga till en enda mening – det mod de utsatta visar är så oändligt mycket större än det som krävs av oss.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Om riksdagen brukade göra den här typen av manifestationer mot förtryck av de demokratiska fri- och rättigheterna, om sådana manifestationer vore konsekventa och riktade sig åt alla håll utan undantag, om riksdagen enhälligt hade fördömt det brutala mordet på den chilenske folksångaren Victor Jara, om riksdagen enhälligt hade gjort protestmanifestationer varje gång en vietnames dödades eller sårades genom USA-regeringens brutala krig, om riksdagen hade gjort sådana här manifestationer varje gång de färgade människornas rättigheter kränkts i Sydafrika, om riksdagen enhälligt hade protesterat mot de hundratals avrättningarna av demokrater i Iran, om riksdagen enhälligt protesterat mot förföljelserna av alla demokrater och socialister i Spanien och Portugal, om riksdagens partier hade kritiserat IB:s verksamhet och sättet att möta avslöjandena av denna verksamhet, då hade jag kunnat fundera på att kort och gott instämma i herr Palmes uttalande.

Nu har allt detta inte hänt, och därför ger det här sättet att manifesteras sig i en speciell fråga ett egendomligt uttryck, om man skall uttrycka sig milt.

Vi tycker att vår röst i affären Solzjenitsyn får större styrka genom de bestämda uttalanden vårt partis valda instanser gjort. Jag ber därför att få hänvisa till de deklARATIONER jag har gjort dels i den allmänpolitiska debatten, dels i den föregående debatten här i dag om grundlagsfrågan.

Där har jag uttalat min och vårt partis mycket bestämda mening om den sak som här har tagits upp av statsministern.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Det är med djupt beklagande jag konstaterar att kammarens majoritet i dag inte velat gå med på moderata samlingspartiets krav om att uppskjuta sakbehandlingen av grundlagsförslaget åtminstone så länge att de oroliga medborgare som nu börjat intressera sig för författningsreformen fått tid att närmare studera den. Säkerligen hade då åtskilliga missförstånd om dess innehåll kunnat skingras.

I och för sig skulle jag även önska att man skjutit på behandlingen tills man fått se resultatet av den kommittés ansträngningar som nu är verksam för att undersöka och utforma det nya stadgandet om de mänskliga fri- och rättigheterna. Det kunde ha blivit en sporre för kommitténs medlemmar att snabbt söka arbeta fram ett godtagbart förslag.

En väsentlig nackdel med ett sådant tillvägagångssätt skulle möjligen ha uppstått om vi dessförinnan fått ett extraval. Då hade vi återigen fått välja 350 riksdagsledamöter och inte 349 som den nya grundlagen förutser. Å andra sidan är väl sannolikheten för att vi än en gång skulle hamna i samma oavgjorda situation som i dag råder i riksdagen ytterligt liten. Den grundlag som vi nu går att anta är ingalunda en idealisk produkt - det har ju sagts här förut under debatten. Den är ett resultat av en kompromiss, en kompromiss som ingåtts under starkt tryck och under för de borgerliga partierna ogynnsamma maktförhållanden. Vi kan därför inte betrakta den som ett avslutat verk. Den är en etapp på vägen mot en formellt och innehållsmässigt mer tillfredsställande författning för ett modernt demokratiskt samhälle som det svenska. Jag vill uttrycka den förhoppningen att framtida kompromisser kommer att äga rum under betydligt mer jämbördiga förhållanden. I den mån så krävs kan det därvid visa sig nödvändigt, inte bara att gå fram med successiva motioner år efter år utan också att tillsätta en kommitté för en allmän översyn av författningen. Ty även om det kan sägas att det nya grundlagsförslaget är bättre än den författning vi nu har är detta knappast gott nog. Det är inte idealiskt att ha en grundlag om vilken man redan från början vet att den omedelbart måste revideras på en hel del punkter.

Nu skall man kanske inte överdriva betydelsen av en skriven grundlag. Storbritannien har ingen sådan, men med stöd av hundraåriga nedärvda principer som sakta ändras efter utvecklingen har man ändå skapat ett samhälle med rättssäkerhet på det konstitutionella planet. Å andra sidan känner vi diktaturer där även de mest formfulländade garantier för medborgerliga rättigheter -- det har just sagts här i dag -- endast är Potemkinkulisser. Det finns väl heller ingen särskild anledning att misstänka den nuvarande regeringen och regeringspartiet för att i detta hänseende inte vilja följa demokratiska principer, även om då och då illavarslande övertramp kan noteras. Timrå har i detta sammanhang gått till historien. Vi får hoppas att det stannar där.

Men en grundlag skrivs inte bara för dagens makthavare utan för generationer. Vad vet vi i dag om det tryck, inre eller yttre, som en

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

regering i framtiden kan bli utsatt för – eller kanske t. o. m. själv skulle önska utöva? Vet vi över huvud taget vilka politiska konstellationer vi kommer att ha om 20–30 år i och utanför riksdagen? Vi kan t. ex. se på den något oväntade situationen i dagens Danmark. I olika tänkbara lägen är en regerings vilje- och handlingskraft och det stöd den kan få från ett demokratiskt folk den viktigaste garantin för vår frihet och vårt oberoende, men det saknar inte betydelse att man härvid kan stödja sig på och hänvisa till en svärändrad grundlag.

Låt mig här ta upp några frågor som i dagarna aktualiserats i riksdagen. Sedan 1911 står det i det socialdemokratiska partiprogrammets första paragraf att republik skall införas. Som ett historiskt fenomen kan jag väl förstå denna relik av svunna problemställningar, men det märkliga är att den *nu* åter börjar dyka upp på t. ex. socialdemokratiska partikongresser. Detta är så mycket allvarligare som man brukar hävda att dessa partikongresser skall vara rättesnöret för den socialdemokratiska regeringens politik och därigenom också i nuvarande läge för landets skötsel. Beträktningsättet är betänkligt och förolämpande för riksdagen. Inget demokratiskt land accepterar att partikongresser får vara ordregivare till parlamenten. Besluten där måste grunda sig på en allsidigare prövning av alla de faktorer som är av betydelse vid behandlingen av olika frågor än den som kan ske vid en partikongress.

I och för sig är det väl möjligt att statsministern och regeringens övriga ledamöter inser att republikfrågan är ett typiskt pseudoproblem, ett skenproblem. Det har i dagens Sverige ingenting att göra med möjligheterna till en fördjupning av vår demokrati. Jag känner till många republiker, där folkets inflytande är betydligt mindre än i Sverige, och en del, där presidenten satt sig på livstid och där t. o. m. sonen fått ta över. Men på partikongressen 1973 framhöll statsministern triumferande att kungamakten genom det nya grundlagsförslaget numera endast är en plym. Herr Palme har förmodligen hämtat den bilden från slutraderna i skådespelet *Cyrano de Bergerac*, där den döende hjälten framhåller att han förlorat allt utom sin plym.

Mot slutet av sitt tal på partikongressen deklarerade statsministern att den nya grundlagen med sitt stadfästade av parlamentarismen var "ett stort steg mot införande av republik och att man nu 'med ett penndrag' kunde avskaffa kungamakten". Detta yttrande har blivit föremål för stor och pinsam uppmärksamhet – även av föregående talare här i dag – så stor t. o. m. att *Aftonbladet* ansåg sig nödsakat att skrida till undsättning. Dess magistrala bidrag förtjänar att räddas undan glömskan. Man sade att "därmed menade Palme bara att det är med en penna som man ändrar i grundlagen"! Men – tillade tidningen – självfallet visste han att denna operation måste följas av två riksdagsbeslut med mellanliggande val. Ja, det är naturligtvis riktigt att man skriver texter med en penna, en skrivmaskin eller en tryckpress och att grundlagen ej nedtecknats med blod, möjligen med svett. För tårarna kan möjligen en del läsare svara.

När sedan för någon tid sedan frågan togs upp i riksdagen genom en fråga av herr Fågelsbo, då talade statsministern ett annat språk. Han förklarade att han i sitt berömda yttrande endast avsett att framhålla att det för införande av republik nu inte behövdes en utredning, utan att det

endast var fråga om en omredigering av grundlagen, vilken i sin tur krävde ett politiskt beslut.

Vid dessa ganska olika uttalanden kommer man osökt att tänka på Karlfeldts Fridolin "som talade med bönder på böndernas vis och med lärde män på latin". Jag vet inte till vilken grupp man skall hänföra partikongressen, men det vore nog tacknämligt om statsministern i en sådan här viktig fråga talade till den på klar svenska.

Även med den förklaring statsministern lämnade här i riksdagen för några dagar sedan — eller just på grund härav — är yttrandet ganska förbluffande. Menar verkligen statsministern att man i en så central och för hela statsapparaten grundläggande fråga skulle kunna övergå till republik utan en mycket noggrann utredning? En sådan utredning har aldrig gjorts. Under de över 20 år som olika grundlagsutredningar har arbetat har man aldrig diskuterat eller penetrerat frågan om vad det skulle innebära att gå över till republik — vilka fördelar och vilka nackdelar som detta skulle innebära. Mot bakgrund av hur betydligt mindre viktiga frågor blir föremål för utförliga analyser och utredningar ter sig uttalandet ganska obegripligt.

Samtidigt ger det en viss inblick i hur förarbetena till den nya grundlagen bedrivits och hur tankarna på regeringssidan kan ha gått. Det är väl självklart att det inte är på grund av könsrollstänkande som vissa grupper varit mot kvinnlig tronföljd utan endast i förhoppning att därigenom öka möjligheterna att införa republik.

Faktum är att kungen i grundlagsförslaget endast omnämns fem gånger, varav fyra då det är tekniskt oundgängligt. Vid *alla* andra tillfällen talas det bara om "statschefen". Detta har medfört sådana sorglustiga skönhetsfläckar som i § 2 i kap. 5. Den lyder på följande sätt: "Som statschef får endast den tjänstgöra som är svensk medborgare och har fyllt tjugofem år. Han får icke samtidigt vara statsråd eller utöva uppdrag såsom talman eller riksdagsledamot."

Här har man uppenbarligen blandat ihop kungens och en tillfällig riksföreståndares funktioner. Kungen "tjänstgör" väl knappast — lika litet som en president — och det är väl också ganska självklart att han inte kan vara statsråd eller talman. Samtidigt ter det sig mindre sannolikt att man till tillfällig riksföreståndare skulle få en talman som ej fyllt 25 år, även om man att döma av de senaste statsrådsutnämningarna kan tänka sig ganska unga personer i höga statliga ämbeten.

Jag skulle också vilja begagna tillfället att peka på en annan fråga. Sedan man nu avskaffat artikeln om väljande av nytt kungahus i en viss situation, kanske någon skulle komma på den idén att det vore möjligt att genom ett enkelt riksdagsbeslut nöja sig med att permanenta tillsättandet av en tillfällig riksföreståndare. I dagens läge skulle detta t. o. m. kunna ske med lottens hjälp! Visserligen säger departementschefen i propositionen om den nya grundlagen att genom ett sådant förfarande "synes man komma i viss motsättning till regeln i 1 kap. 3 § om att konungen är rikets statschef". Men någon kanske skulle vilja hävda att detta endast varit ett yttrande av en tillfällig justitieminister och att en annan justitieminister, i en okänd framtid, kunde komma till en annan uppfattning. Självfallet skulle den nuvarande regeringen aldrig

kunna handla på ett sådant sätt – som ju dessutom skulle vara politiskt självmord – men man vet aldrig under vilken konstellation en sådan fråga i en framtid skulle kunna aktualiseras. Det är därför av betydelse att här med kraft understryka att en sådan tolkning aldrig kan accepteras. Detta finner också stöd i utkastet till den informationsbroschyr som det har talats om här tidigare i dag och som ligger under tryckning och där det sägs att Sverige är en monarki.

Jag skall inte förlänga debatten med en uppräknig av alla de frågor som behöver en översyn och där man i framtiden kommer att behöva vidare utredningar och beslut. Jag vill, herr talman, endast med hänsyn till det läge i vilket grundlagsfrågan nu befinner sig inte framställa något eget yrkande utan ansluter mig till yrkandet om bifall till konstitutionsutskottets olika betänkanden i denna fråga. Men jag har ändå velat anföra några synpunkter inför det framtida grundlagsarbete som jag förutser komma till stånd och vid vilket man får möjlighet att genomföra en väsentlig del av de förbättringsförslag som moderata samlingspartiet och övriga borgerliga partier hittills framlagt och i framtiden kommer att ställa.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! Med hänvisning till de motiveringar som återfinnes i motionen med begäran om uppskov och folkomröstning i grundlagsfrågan ber jag att få yrka bifall till motionen 1175.

Fru TROEDSSON (m):

Herr talman! Det vilande grundlagsförslaget har naturligtvis alldeles särskilt sysselsatt oss nyvalda riksdagsmän, som inte var med när förslaget förra året debatterades här i kammaren. I motsats till övriga riksdagsmän har vi inte haft möjlighet att motionera eller att rösta på reservationer i de delar där vi har en avvikande mening. Detta har väl inte precis gjort vårt ställningstagande lättare.

Det är väl å andra sidan ingen som helst tvekan om att förslaget som det föreligger innebär betydande förbättringar i jämförelse med grundlagberedningens förslag, inte minst när det gäller Konungens ställning. Jag har för min del kommit till den uppfattningen att grundlagsförslaget, trots sina brister och ofullkomligheter, förmodligen är det bästa som kan åstadkommas i nuvarande läge, och att arbetet – om förslaget i dag antas – måste inriktas på ytterligare förbättringar i linje med bl. a. de moderata reservationerna från förra året.

Men förslaget innehåller också ett avsnitt som inte har varit föremål för några reservationer och som snart blir aktuellt här i kammaren i ett annat avseende. Jag syftar på förslaget om en sänkning av rösträttsåldern och valbarhetsåldern till 18 år, ett förslag som följs upp redan om några dagar av en proposition om sänkning också av myndighetsåldern till 18 år. Ett liknande förslag – det gällde då en sänkning av rösträttsåldern från 21 år till 18 år – förkastades vid en folkomröstning i Danmark 1969 med mycket stor majoritet. Jag är väl medveten om att många ungdomar kan vara helt kapabla att ta ett sådant samhällsansvar och ett sådant ansvar för sig själva som den här sänkningen förutsätter, men jag är också

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

medveten om att många ungdomar inte är mogna att redan vid 18 års ålder ta hela och fulla ansvaret för sig själva, än mindre då för samhället.

Jag tänker främst på de ungdomar som av en eller annan anledning kommit på sned i tillvaron. Jag har svårt att förstå annat än att en sänkning av rösträttsåldern och därmed som en självklar konsekvens också av myndighetsåldern måste innebära ökade svårigheter för många av dessa ungdomar. Det kommer ju inte minst att innebära att hundratals ungdomar, som i dag skulle kunna överlämnas av domstol till vård enligt barnavårdslagen, i stället riskerar att hänvisas till kriminalvården. Det torde också leda till att många som i dag kan få åtalseftergift i stället kommer att lagföras.

Herr talman! Jag har inget yrkande, men det förhållandet att jag i dag ämnar rösta ja till det vilande förslaget innebär inte att jag delar uppfattningen om det lämpliga i sänkningen av rösträttsåldern och valbarhetsåldern till 18 år.

Herr WACHTMEISTER i Johannishus (m):

Herr talman! Handläggningen av grundlagsfrågor är ju sådan, som fru Troedsson nyss talade om, att den som inte varit med första gången och då kunnat reservera sig mot inte godtagbara avsnitt i förslaget saknar möjlighet att vid lagförslagets slutliga behandling anföra reservation. Han har bara att godta förslaget eller att förkasta det i dess helhet, även om det bara skulle vara en ringa men för hans egen övertygelses skull väsentlig del som han inte kan godta.

Det finns väl inte någon förening som inte i sina stadgar har en paragraf om att en styrelseledamot som är av annan mening men inte anför reservation mot majoritetens beslut delar ansvaret för det beslut som fattats. Jag hör till dem som inte kan godta allt i förslaget till grundlag, men jag har ingen möjlighet, sådan som författningen nu är, att anföra de reservationer som mina partivänner lät ta till kammarens protokoll när frågan första gången behandlades. Jag kan alltså på så vis inte undandra mig ansvaret för ett beslut. Det nya lagförslaget tycks för övrigt inte vara bättre i det här avseendet.

Enda möjligheten för mig att anmäla avvikande mening är alltså ett avslagsyrkande, vilket härmed varder framfört. Det gäller förslaget till regeringsform och det gäller förslaget till ändring i successionsordningen. Rätt att motivera mitt yrkande har jag, såvitt jag kan förstå. Men först några ord om procedurfrågan.

All offentlig makt utgår ifrån folket, heter det stolt i förslaget till regeringsform. Men vad som skett under de senaste månaderna och vad som hittills i dag sagts i kammaren har ganska tydligt visat att man menar att folket bara vid ett enda tillfälle är kompetent att yttra sig i politiska frågor och utöva sin politiska makt, och det är när det skall välja riksdagsmän. För övrigt skall folket inte inbilla sig att det har någonting att säga till om i politiken, utan det skall hålla sig tyst och inte störa riksdagen med egna åsiktsyttringar; det är i alla fall bara vi i det här huset som har det politiska förståndet. Varje tal om folkomröstning och sådant tar man som en skymf mot den representativa demokratin.

Ja, så tolkas ute i landet den överlägsna attityd som de etablerade

partierna har intagit gentemot dem utanför riksdagen som dristat sig till att ta till orda i författningsfrågan. Om man menar att opinionen varit illa underbyggd, att den är något yrvaken och vilseledd, så återfaller det väl på oss själva som ett klart underbetyg för vårt sätt att sköta informationen. Vad som förevarit har onckligen fäst uppmärksamheten vid några ganska intressanta frågor inom den representativa demokratin. Att vi måste ha en sådan och inte gärna kan lägga oss till med en mångtusenhövdad folkförsamling är vi nog alla överens om, även om vi på moderat håll hävdar att den representativa demokratin bör kunna göras mera levande genom att kompletteras med beslutande folkomröstningar i därför lämpade frågor — jag kanske för säkerhets skull bör understryka: *i därför lämpade frågor*. För egen del tycker jag nog att en ganska regelbunden användning av folkomröstningsinstitutet, såväl beslutande som rådgivande — ungefär som i Schweiz — hade varit ett positivt inslag i den nya författningen, inte minst för att bryta den tendens till pampvälde som finns inbakad i varje representativ demokrati.

Att vi valda ombud för Sveriges folk inte kan fråga våra uppdragsgivare till råds i varenda fråga är vi väl alla överens om. Men skall medborgarnas inflytande på politiken bara få göra sig gällande vid ett enda tillfälle, på valdagen? Det kan ju i alla fall uppkomma frågor som då inte förutsetts men där medborgarna bör få säga sin mening. Vi har hamnat i ett sådant läge nu, inte på grund av oförutsedda omständigheter utan på grund av en bedrövlig information till väljarna. Som parti är det väl bara kommunisterna som drivit författningsfrågan i valkampanjen. Därtill kommer några enstaka riksdagskandidater från olika håll. Men från övriga partiers sida har upplysningen helt enkelt varit obefintlig. Man har, tyvärr inte utan fog, ansett att valet gällt så många angelägenheter — skattefrågor, sociala frågor, miljöfrågor och annat — som legat den enskilde väljaren oändligt mycket närmare om hjärtat än mer eller mindre subtila grundlagsfrågor, varför man skjutit dessa grundlagsfrågor åt sidan. En informationskampanj med en objektiv och lättfattlig broschyr som distribueras till alla — någonting i stil med "Om kriget kommer" — är väl ungefär vad vi borde ha haft. Den broschyr som signaleras ger inte folket någon som helst upplysning om vad förändringarna i grundlagen innebär. Det är ett utslag av likgiltighet inför de historiska sammanhang som här ligger bakom. Man kan inte se och jämföra vad den nuvarande grundlagen och vad den nya innebär. Skall broschyren ha någon mening skall den ställa dessa saker mot varandra och göra jämförelsen så att väljarna kan bilda sig en egen uppfattning. Men nu förefaller det nästan som om det inte är meningen att väljarna skall sätta sig in i det hela — det är inte meningen att svenska folket skall få veta vilken grundlag vi över dess huvud inför.

Om någon bäddar för ett missnöjesparti, så är det väl just den majoritet som till varje pris skall trumfa genom grundlagen innan den under arbete varande broschyren, hur bristfällig den än är, hunnit komma folket till handa. En ordentlig information om motiven till den nya grundlagen, om skillnaderna mellan den och den nuvarande, hade kunnat slå en bro över den klyfta mellan medborgare och politiker som nu kan få ödesdigra konsekvenser.

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

När en häftig debatt om grundlagsreformen om än sent blossat upp, hade det väl bort ligga både i regeringens och i konstitutionsutskottets eget intresse att lugna de oroliga, som man förmenar är vilseledda av illvilliga element. Nej då, konstitutionsutskottet tänker för er, därefter rätten och packen eder. Man hänvisar till att grundlagsarbetet hållit på närmare 20 år, och nu kan man inte dröja med det definitiva beslutet ens en månad längre. Jag har uppriktigt sagt svårt att förstå varför de 20 åren skulle vara motiv mot uppskov. Det är väl ändå resultatet och inte arbetstiden som skall räknas. Man har ju hela tiden talat om vikten av att grundlagsbeslutet måtte omfattas av största möjliga enighet. Att man på 20 år inte fått fram annat än en så undermålig produkt som den föreliggande vittnar väl om arbetets svårighet, men det vittnar också om att man hade behövt inhämta råd utifrån.

I dagens läge hade därför det naturliga varit att i en folkomröstning fråga väljarna till råds. Erfarenheten visar att det inte går att tynga en vanlig valkampanj med någonting så väsentligt som en helt ny grundlag. Jag berättade nyss att den kommer bort i hanteringen. Om vi vill ha ut grundlagens innebörd till väljarna är, såvitt jag kan förstå, enda möjligheten en särskild upplysningskampanj i samband med en folkomröstning. Jag delar helt konstitutionsutskottets ordförandes åsikt att en sådan folkomröstning skulle ge svårtydbara svar, men inte minst den SIFO-undersökning som nyligen gjorts har visat att i varje fall i vissa frågor fullt entydiga utslag skulle ha lämnats. Inte ens en representativ demokrati borde kunna sätta sig över medborgarnas så klart uttalade mening.

Men ändå kan jag inte ansluta mig till kravet på en folkomröstning i grundlagsfrågan. Orsaken är den att man tyvärr måste befara att frågorna i en sådan inte blir korrekt formulerade. Spåren efter tidigare folkomröstning förskräcker, och det är som bekant majoriteten som bestämmer hur frågorna skall se ut.

Vad årets nya kammarledamöter tycker och tänker i den här frågan förefaller att vara konstitutionsutskottet skäligen likgiltigt. Vi har att vara transportkompani och ingenting annat. Planen att avgöra frågan redan den 23 januari var ett typiskt utslag av de tankegångarna. Som väl var blev det ändring i det avseendet, men i ett annat avseende känner jag mig trampad på tårna å de nyvaldas vägnar. Vi har rätt att tillställas samma handlingar som underlag för vårt eget ståndpunktstagande som kommit de kamrater i kammaren till del, som var med om frågans behandling vårriksdagen 1973, men så har inte skett. Jag vill naturligtvis inte påstå att *vi nya* skulle vara så skröpliga att vi inte orkar gå ned till tryckeriexpeditionen och skaffa oss handlingarna. Men vi skall inte *behöva* gå dit. Så fasligt märkvärdiga är inte gamlingarna i den här församlingen att bara de skall få allt erforderligt tryck till sina banker, medan vi nya bara får konstitutionsutskottets betänkande nr 8, bara lagtext, inga motiveringar, inga remissyttranden. Om felet ligger hos konstitutionsutskottet eller någon annan kan inte jag avgöra, men det är ett jämlikhetskrav från de nyvaldas sida att det inte får gå till på det här viset.

Om i fråga om handläggningen av grundlagsreformen den bristande

informationen till väljarna är nog skäl för ett avslagsyrkande, finns i sakfrågorna ytterligare motiv. Det ligger här i sakens natur att mitt anförande kommer att bli negativt, eftersom det kommer att handla om just de punkter där jag har avvikande mening. Det positiva behöver inte jag ta fram, för det har minsann grundlagsfäderna gjort. Som alla fäder är de omåttligt stolta över sitt verk och kan inte se att vad de bidragit till är det minsta skrynkligt i ansiktet. Med tanke på de 20 årens bakomliggande arbete hade man kunnat förvänta ett perfekt förslag, men på det framlagda tycker jag nog att man snarare borde använda samma kritik som min lärare vid infanteriskjutskolan en gång i tiden gav mig för mitt sätt att ordna målen vid en övning: Mycket har jag sett men sällan så litet.

Det är framför allt fem frågor som jag kommer att uppehålla mig vid. Det är Konungens ställning, statsministerns makt, valprovsningsnämnden, rättighetskatalogen, och det är förhållandena under krig och ockupation. De flesta av dessa saker har väl tidigare diskuterats till leda, och jag kan därför fatta mig ganska kort.

Vad först statsministerns makt beträffar tycker jag att det på något sätt är i otakt med utvecklingen att samla så mycken makt på en hand som här kommer att ske, låt vara att man påstår att denna makt bara kommer att vara formell. Men om nu denna maktöverflyttning till statsministern skall ske, vore det då inte bättre med en folkvald statsminister i stället för hela denna karusell som beskrivs i 6 kap. 2 och 3 §§?

Jag kan inte låta bli att väcka den tanken, som jag vill minnas att jag gav uttryck för i riksdagen för 10–15 år sedan. Jag kan inte förstå annat än att statsministern med detta förslag skulle få en helt annan auktoritet att sätta bakom sin makt.

Med tanke på konstitutionsutskottets genom åren visade oförmåga att utöva sin i 105 § regeringsformen föreskrivna granskning av statsrådets ämbetsutövning utan att låta de partipolitiska förhållandena spela in, har jag vidare, tyvärr, svårt att låta bli att sätta ett stort frågetecken inför valprovsningsnämndens arbete. De grannlaga uppgifter, som den nämnden kan komma att handlägga, hade bättre fullgjorts av en absolut oväldig regeringsrätt. Det förvånade mig kanske något när statsministern nyss talade mot att politisera våra domstolar. Det är ju precis vad som här kommer att ske.

Den s. k. fri- och rättighetskatalogen innebär utan tvivel i vissa avseenden en klar förbättring — märk väl för de fri- och rättigheter som uttryckligen nämns däri, men det är som bekant inte alla. Genom att kapitlet inte innehåller någonting om generella rättigheter, som hittills ändå med stöd av en 165-årig praxis medfört ett visst om än i vissa avseenden alltför svagt skydd, så har skyddet på flera håll blivit sämre. Om den Mehrska kommittén kommer till något resultat vet vi inte. Gör den det inte, eller kan den inte enas och i varje fall intill dess att eventuella förslag slutgiltigt antagits av riksdagen, står t. ex. föräldrarätten utan skydd. Men med behandlingen av privatskolorna i färskt minne är det kanske fullt avsiktligt. Arvsrätten står också utan grundlagsskydd, och det är betänkligt med tanke på de vilda förslag om dess upphävande som ganska nyligen presenterades av en socialdemokra-

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

tisk arbetsgrupp. Över huvud taget står den enskilda äganderätten, omnämnd i nuvarande regeringsformens 16 §, helt utan grundlagsskydd om än fast egendom genom 8 kap. har tillförsäkrats bräckligt skydd. Det gäller alltså där expropriation.

Även det här är betänkligt, inte minst mot bakgrunden av ett yttrande här i kammaren nyligen av konstitutionsutskottets ordförande av innebörd att man inte finge formulera fri- och rättighetskatalogen så, att den kunde bli ett hinder mot progressiva reformer. Hur långt har man tänkt sig gå med de progressiva reformerna? Hur långt får de inkräkta på den enskilda äganderätten? Varför har man inte talat om för väljarna att äganderätten för närvarande är utan grundlagsskydd? Såvitt jag kan förstå går det helt enkelt inte att byta ut nuvarande 16 § regeringsformen i vad gäller dess generella skyddsbestämmelser, hur svag eller obefintlig deras verkan än må vara, mot noggrant specificerade fri- och rättigheter – helt enkelt därför att man alltid glömmer bort någonting. Föräldrarätten och arvsrätten är exempel på sådana saker som har varit bortglömda och som man plötsligt har kommit att tänka på litet senare. Det måste därför alltid finnas kvar någonting av generella bestämmelser för att inte vissa områden skall få det sämre, vilket är just vad som nu sker. Det här är så mycket viktigare därför att det framgår att rätten att genom vanlig lag inskränka fri- och rättigheterna avses bli i det närmaste oinskränkt.

Vad så Konungens ställning beträffar har mig veterligen ingen enda människa yrkat på utökad makt för honom. Det är inte fråga om hans befogenheter utan om hans funktioner, som ju så gott som uteslutande kommer att bli representativa, om man undantar öppnandet av riksmöte, ordförandeskapet i utrikesnämnden och möjligen mottagandet av ambassadörens ackreditiv. Det borde vara självklart att konungen undertecknar alla expeditioner. Detta gäller för övrigt även om statsöverhuvudet skulle vara en president, och det *är* också självklart i alla västerländska stater, enligt en tablå som upplysningstjänsten tagit fram åt mig – med undantag bara för Österrike där förbundskanslern fullgör dessa åligganden. Det är här en fråga om historisk kontinuitet om inte annat, men för det historiska sambandet har uppenbarligen, som redan framhållits, varken grundlagberedning eller konstitutionsutskott någon större förståelse. I detta sammanhang bör man nog i alla fall med tillfredsställelse konstatera att det så som den nya riksdagsordningen är formulerad inte blir omöjligt att bevara det väsentliga av ceremonin vid riksdagens öppnande. Erfarna diplomater som sett det mesta av världen är fullständigt eniga i sitt omdöme: en så vacker och anslående ceremoni som den svenska riksdagens öppnande finns inte på något annat håll. Den reklamen för vårt land har vi absolut inte råd att mista.

Hur man går till väga vid utseende av ny regering på andra håll i världen vet jag inte, men jag kan inte finna någonting som från demokratisk synpunkt är stötande i att även här det över partierna stående statsöverhuvudet konungen träder in. Och det är att märka att Landsorganisationen i sitt yttrande, som ju gick ut på att det skulle bli republik, ansåg att i stället för talmannen presidenten skulle utse ny regeringsbildare. Det är inte alltid som talmannen har ett så orubbat gott anseende tvärs över alla partigränser som vår nuvarande. Och att man

räknat med diverse fiffel, närmast av studentkårsvalstyp, därom vittnar lagförslaget 6 kap.

Det är alltså när det gäller konungens ställning inte avsikten att ge honom makt utan att bibehålla de politiska och representativa funktioner som över huvud är självklara i en modern demokrati. Sedan må statsöverhuvudet vara president eller konung, det spelar ingen roll. Att samhällsskicket hos oss skall vara en monarki har väl SIFO-undersökningen eftertryckligt bekräftat. Men när man i lagtexten inte på något ställe finner att Sveriges rike styrs genom en konstitutionell monarki, när man däremot märker hur i texterna ordet "konungen" metodiskt uttraderats, när man genom en jämförelse mellan gällande och föreslagen successionsordning märker att bestämmelserna om val av nytt kungahus om det nuvarande skulle utslockna tagits bort och när man jämför 5 och 13 §§ i förslaget till ny regeringsform, kommer man underfund med hur rätt statsministern haft i sitt tal om det penndrag som för vårt land över till republiken.

Jag har väldigt svårt att dela den förtjusning som även från borgerligt håll här lagts i dagen över kungadömets "starka" ställning. Jag skall inte här ta upp någon principdebatt, men jag kan inte underlåta att ge uttryck för min och många andras oro inför oviljan att i grundlagen fastslå att vårt land även på lång sikt skall vara en monarki. Sverige är ett litet land med ett utsatt läge, och nog borde vi göra allt för att bevara ett statsskick som vid byte av överhuvud inte inbjuder till sådana påtryckningar och inblandningar i interna angelägenheter som ett av våra grannländer fått uppleva när man försökt att i presidentval ställa upp en borgerlig motkandidat. En sådan risk löper man inte i en ärftlig monarki. Särskilt viktigt är detta om regeringen under en följd av år konsekvent försummar eller urholkar landets försvar.

Därmed kommer jag in på den sista frågan, nämligen förhållandena vid krig och ockupation. Jag har haft en särskild anledning att intressera mig för denna fråga men i konstitutionsutskottets betänkande nr 26 till 1973 års riksdag inte funnit en bokstav därom utöver själva lagtexten. Man frågar sig: Vet utskottet egentligen vad man föreslagit och hur menar utskottet att väljarna med ledning av den totala tystnaden skall kunna bilda sig en egen uppfattning i frågan? Visserligen är en stor del av detta avsnitt av sådan art att den helt enkelt inte kan debatteras offentligt, men åtminstone något hade väl utskottet, om det över huvud taget tänkt, kunnat delge oss.

I 13 kap. 10 § finner man att konungen om han i krig och under ockupation befinner sig på annan ort än regeringen, skall anses förhindrad att fullgöra sina uppgifter som statschef. I 5 kap. 5 § sägs att regeringen efter sex månader har att anmäla detta till riksdagen, som bestämmer om konungen skall anses ha avgått. Ja, vilken riksdag är det då som bestämmer detta? Om riksdagen fungerar på ockuperat område – och vi har ju t. o. m. åtminstone en general, som från början tänker sig att fienden skall släppas i land och alltså ockupera riket – får enligt 13 kap. 9 § inget ärende avgöras om inte minst tre fjärdedelar av ledamöterna deltar. Men dessa tre fjärdedelar av kammaren kan med enkel majoritet konstatera att konungen avgått. Man skall ha bra litet

Nr 30

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

minne av vad som skedde i våra grannländer för 35 år sedan för att inte förstå hur en ockupationsmakt kommer att se till att inte fler än tre fjärdedelar av riksdagens ledamöter kan inställa sig och därefter genom lämpliga påtryckningar ge omröstningen önskat resultat. På så vis kan, eftersom det inte är en grundlagsfråga att konstatera att konungen avgått, en minoritet under sken av lag och rätt införa republik, för märk väl: successionsordningens 9 § om val av nytt kungahus, om konungen avgått eller kungaätten utlocknat, har avskaffats. Att konungen skall stanna kvar på ockuperat område kan sannerligen inte anses självklart. Man kan med Estlands president Päts' öde för ögonen förstå vad som då skulle ske med konungen och att han därför, om regeringen med stöd av 13 kap. 8 § kommer att verka under ockupationsmakten, kommer att vara på annat håll.

Konungen skall, om olyckan av krig och ockupation kommer över oss, vara där han gör bäst nytta, på icke ockuperat område, kanske i motståndsrörelsen eller något sådant. Det går aldrig att i detalj föreskriva vad som skall ske i händelse av krig. Man vet som bekant hur det börjar men aldrig hur det slutar. Men det är inte några verklighetsfrämmande konstruktioner att konung och regering kan komma att hamna på olika håll, och man tycker att utskottet hade bort bena ut detta problem litet mera.

Och så till sist! Det nya grundlagsförslaget är en intressant produkt, som jämfört med 1809 års vältaligt vittnar om det förfall vari vårt vackra svenska språk har råkat. Om nu varken grundlagberedning eller utskott haft någon språkman i sin krets, nog hade man väl i alla fall kunnat remittera förslaget till Svenska akademien, vår högsta språkvårdande instans. Jag menar inte att man skulle klä grundlagen i arkaisk språkdräkt, men det hade då sannerligen inte varit omöjligt att i moderna formuleringar ge den en sådan utformning som bör skilja en grundlag ifrån övriga lagar.

För att inte nu någon må tro att jag med det sagda avser att strö rosor för grundlagsfäderna upprepar jag mitt yrkande, att riksdagen måtte förkasta de såsom vilande antagna förslagen till ny regeringsform och till ändring i successionsordningen.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Herr Hermansson ställde frågan: Varför angrips kommunisterna av folkpartiet i den här debatten? Mitt svar är: därför att kommunisternas anspråk på att vara de främsta företrädarna för demokratiska friheter och rättigheter stämmer så illa med kommunisternas förflutna och med deras ideologi. Det är för oss liberaler alltid självklart att dra upp en klar rågång mot kommunism och socialism, och det är särskilt viktigt för oss att göra det när det gäller frågor om mänskliga rättigheter och demokrati.

I fråga om det förflutna gav sig herr Hermansson ut i en debatt om historia, där han ville visa att sedan flera tiotal år tillbaka skulle kommunisterna ha varit de i Sverige, som har visat det mest demokratiska sinnelaget. Det var under denna tid som kommunisterna hyllade pakten mellan Sovjetkommunism och tysk nazism. Det var under den tiden som

kommunisterna försvarade upprättandet av muren som stängde inne de människor som ville lämna det kommunistiska förtrycket i Östtyskland. Det var under den tiden som kommunisterna hyllade nedkämpandet med pansar av den ungerska frihetsrörelsen. Det var under den tiden som de svenska kommunisterna hyllade Josef Stalin med orden: "Må Sveriges kommunister hedra Stalins minne genom att bättre tillägna sig Stalins geniala lära och låta den bli vägledande för hela den politiska verksamheten. Under Stalins ärorika banér, framåt till socialismen." Det var ledstjärnan för Sveriges kommunister under tid herr Hermansson anser att de bättre än andra i vårt land visade ett demokratiskt sinnelag.

Jag tror inte att den här historieskrivningen behöver några ytterligare kommentarer än de som genom åren har fällts av herr Hermansson och hans partivänner. Enligt deras uttalanden är Sovjetunionen det enda land, där ett kommunistiskt parti har kunnat genomföra uppbyggandet av ett socialistiskt samhälle. Så mycket för historien.

I den aktuella debatten inom det kommunistiska partiet möter vi samma problematik, kanske litet mer stillsamt uttryckt: frågan om demokrati och socialism går att förena. I det kommunistiska partiprogrammet sägs: "Styrkeförhållandena i klasskampen avgör om storfinansen kan tvingas acceptera en avveckling av dess politiska och ekonomiska makt utan väpnat motstånd." Här slutar meningen, men tankegången fortsätter naturligtvis: — — eller om det skall bli nödvändigt att genomföra socialismen med väpnat våld.

En ledamot av vänsterpartiet kommunisternas programkommission sade i debatten kring partiprogrammet: "Däremot kan och bör inte ett kommunistiskt parti lämna några garantier för en fredlig övergång till socialism."

En annan debattör — för övrigt ledamot av riksdagen — sade: "En kärnpunkt i den marxistiska teorin är, att man inte kan reformera sig in i socialismen. — — Det är därför det inte finns någon parlamentarisk väg till socialismen. Parlamentet kan endast formellt bekräfta den revolutionära tvångsakten mot den gamla härskarklassen."

I den kommunistiska dagstidningen i vårt land har man på ledarplats uttryckt saken så här: "— — de medborgerliga fri- och rättigheterna får inte utnyttjas på ett sätt som skadar det socialistiska systemet och folkets intressen." Det betyder, som herr Molin tidigare framhöll, att om det finns en motsättning mellan socialism och medborgerliga fri- och rättigheter, om det alltså inte går att få majoritet för socialismen på fredlig väg, då får inte de medborgerliga fri- och rättigheterna stå i vägen för socialismen. Det är den tankegång som uttrycks på ledande plats i den tidning där en av de kommunistiska riksdagsledamöterna är politisk redaktör.

Och i den motion som det kommunistiska partiet väckte i grundlagsfrågan förra året ville man inleda regeringsformen med följande paragraf:

"Folket har rätt att försvara sig mot och bekämpa utsugning och klassförtryck och att forma sådana samhällsförhållanden, som kan garantera arbete, bostad, utbildning, kultur och social trygghet åt envar." Var och en som är det allra minsta bekant med kommunistisk debatt vet, att kapitalism betyder utsugning enligt marxisterna, vilket innebär att det

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

skulle ges en laglig rätt att i vilken form som helst bekämpa kapitalismen. Ett flerpartisystem, där en del partier slår vakt om blandekonomi och kapitalism, är ett värn för klassförtrycket – det har vi hört kommunistiska talare säga många gånger från denna talarstol. Om det då i grundlagen ges en rätt för folket att bekämpa klassförtrycket och utsugningen, då är det detsamma som en ursäkt för att, om det inte går på annat sätt, med icke fredliga medel ändra på detta system. På samma sätt vet vi, när det här talas om att "folket har rätt att . . .", att folket enligt kommunistisk terminologi alltid har inneburit den kommunistiska delen av folket.

Nu sägs det ofta från kommunistiskt håll: "Varför tala så mycket om hur det är i andra länder? Vi företräder en svensk kommunism." Ja, att man tar exempel från andra länder sker ju just mot bakgrund av den debatt som förs inom det svenska kommunistiska partiet – om det går att införa socialism med fredliga medel. Det är klart att om de svenska kommunisterna är osäkra om detta och diskuterar det, då går vi andra till utländska erfarenheter. Vi finner då att man ingenstans har kunnat förena ett socialistiskt samhällsskick med demokratiska fri- och rättigheter. Socialismen har alltid införts till priset av att olisktänkande har förföljts, och förvägrats rätten att uttrycka sin mening.

När dessutom det svenska kommunistiska partiets ledning deltar i manifestationer av enighet med det kommunistiska partiet i Sovjetunionen, är det givetvis svårt för den svenska allmänheten att inse, att man ändå skulle ha olika uppfattningar i en sådan grundläggande fråga som demokratins innebörd. Det ligger ganska nära till hands att tro att man har en gemensam syn i den frågan när de två partierna gör sådana gemensamma framträdanden som man har gjort.

Det förvånar väl ingen att kommunisterna nu försöker komma ifrån detta, genom att hänvisa till andra uttalanden som man har gjort, och som är av en annan innebörd. Herr Hermansson läste här upp vad han hade sagt i en artikel i Dagens Nyheter om att reaktionära åsikter enligt hans uppfattning inte skall bekämpas med hjälp av censur och förtryck.

Det är klart att han har gjort sådana uttalanden, och det är i och för sig intressant som en nyhet. Det normala är ju att kommunisterna har slagits för yttrandefrihet för sig själva när de har varit i opposition. Men det har inte hört till vanligheten att man också har talat för yttrandefrihet för människor med en annan uppfattning, och det är ett framsteg att man gör det.

Men detta är ju inte bara en fråga om vi har personligt förtroende för herr Hermansson och några andra kommunister, när herr Hermansson nu framträder med åsikter som svär helt och hållet mot dem som han tidigare har framfört. Det är också en fråga om vad den kommunistiska ideologin säger. Jag för min del tror att Norrskensflammans uttalande, som jag här har citerat, är ett riktigare uttryck för den kommunistiska ideologin, än det stycke som herr Hermansson läste upp ur sin artikel i Dagens Nyheter, där han också talar om att olika, t. o. m. reaktionära, åsikter skall få framföras. Problemet för herr Hermansson är naturligtvis att samtidigt företräda en kommunistisk ideologi och framträda med åsikter som är gångbara i dagens svenska samhälle, där man inte har

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

någonting till övers för förtryck och totalitärt tänkande.

På en punkt kan man säga att det finns ett gemensamt inslag hos herr Hermansson och en del andra som har framträtt med protester mot grundlagsförslaget, nämligen just i dessa för kommunismen så karaktäristiska anspråk på att företräda folkets sanna vilja gentemot en eventuell riksdagsmajoritet. Detta är ju totalitära ideologiers centrala tankegång, och den har vi mött även i en del andra inlägg i debatten.

En av de aktiva i opinionen från höger i detta sammanhang säger:

”Dragkampen mellan folket och politikerna pågår. Ett är säkert. Röstningsprotokollet från riksdagsdebatten om den nya grundlagen kommer att avslöja huruvida folkets representanter i riksdagen företräder folket eller ej.”

Det är alltså samma anspråk här på att företräda folket, trots att man inte är utnämnd av någon annan än sig själv. Jag är övertygad om att vi i denna kammare är medvetna om att vi många gånger får följa vår egen uppfattning och inte kan vara alldeles säkra på vad som är uppfattningen hos en majoritet av medborgarna - om de är tillräckligt informerade och över huvud taget har någon uppfattning i vissa frågor där vi har att ta ställning. Men vi måste ändå ta ställning, trots att det finns andra som själva utnämner sig till de rätta uttolkarna av folkviljan.

Ni som angriper riksdagen, säg gärna att vi har fel i sak, och ge oss argument för en annan uppfattning, men utnäm er inte själva till företrädare för folket. Det tror jag inte att någon av oss här blir övertygad av.

Det sägs också i detta angrepp på behandlingen av grundlagsfrågan, att här har träffats en kompromiss, politikerna har gjort upp - och det skulle vara något felaktigt. Ja, det är inte lätt för politikerna att vara till lags. När vi inte lyckas bli eniga, när vi inte kompromissar utan för en intensiv debatt, heter det att politikerna käbblar för mycket och att politikerna borde kunna enas lite bättre. Enligt min uppfattning är det ofta angeläget - i synnerhet i ett land som Sverige, där inget parti har egen majoritet - att försöka enas, och nå samlande lösningar.

Och - som det har sagts här tidigare - det är särskilt angeläget att man har en sådan strävan när det gäller spelreglerna för politiken, reglerna för landets och för kommunernas styrelse. Om man inte försökte enas, skulle majoriteten driva igenom sin vilja mot minoritetens önskan. Sedan, om majoriteten växlade, skulle den nya majoriteten kanske ändra reglerna. På det viset skulle man riskera ständiga växlingar fram och tillbaka, när det gäller förutsättningarna för styrelsen och det politiska arbetet. Det är väl ingen som på allvar önskar en sådan utveckling.

Och vill man inte det, blir slutsatsen att man måste uppmana politikerna och partierna att försöka enas och nå samlande lösningar. Då duger det inte att sedan, när partierna har lyckats med detta, komma och säga att kompromissandet i och för sig skulle vara något felaktigt.

Det kan tilläggas att i dagens situation i den svenska riksdagen är det angeläget, att vi även i andra frågor söker nå samlande lösningar. Det är en smula betänkligt om en sådan strävan även av företrädare för partigrupperna i riksdagen kallas för ”schackrande” o. d. Om vi inte kan kompromissa, då kan inte den svenska demokratin fungera. Det skulle

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

gälla även om vi hade ett tvåpartisystem, som en del önskar sig, därför att de hoppas att det skulle producera s. k. handlingskraftiga regeringar. Vi ser för övrigt att det inte är så lätt att få garantier för sådana regeringars med ett så fruktansvärt orättvist valsystem som i England: där en tredje kraft nu tvingar sig fram. Inte ens med ett tvåpartisystem skulle vi kunna undvara kompromisser. Skillnaden skulle då bara vara, att kompromisserna träffades *inom* i stället för *mellan* partierna. Det finns nämligen inget land där det bara råder två åsikter i alla frågor. Då är det från allmänhetens synpunkt en fördel att kompromisserna görs mellan partierna, ty då kan allmänheten se vad kompromissandet innebär och vid nästa val påverka utfallet av dem, i den folkrepresentation som då träder till. Tanken att vi skulle kunna komma ifrån kompromisser i en folkstyrelse som skall ta hänsyn till olika människors uppfattning är en illusion. Att människor har olika uppfattningar och måste ta hänsyn till varandra kan vi inte heller i ett demokratiskt samhälle komma ifrån.

Till dem som anser att grundlagsförslaget ger för litet skydd åt de medborgerliga friheterna och rättigheterna vill jag slutligen säga, att arbetet slutar inte i och med det beslut som snart kommer att fattas. Det fortsätter i morgon — ja, det har redan börjat i den tillsatta utredningen. Stöd det arbetet! Visa att ert engagemang för dessa frågor som har kommit litet plötsligt för oss politiker, inte slutar lika plötsligt i och med att den nya grundlagen är antagen. Visa att intresset finns kvar även efter det att IB-debatten har blåst över. Och visa att er vilja därvidlag kan ta sig uttryck i ett konkret engagemang inte bara *mot* någonting, utan även *för* bestämda förbättringar i grundlagen!

Det finns alltså en utredning som enligt sina direktiv skall försöka vidga och fördjupa medborgarskyddet. Men vi har också i den debatt som förts, och även här i kammaren i dag, märkt ett motstånd mot att göra allvar av den tanken. I Aftonbladet kunde man t. ex. häromdagen läsa att fri- och rättigheterna ges det säkraste grundlagsskyddet om folkets valda ombud tolkar dem. Men den som kan fälla en sådan kommentar, har inte förstått innebörden i ett grundlagsskydd för friheter och rättigheter. Meningen med grundlagsskyddet är just att riksdagen inte bara genom ett beslut vid ett enda tillfälle skall få fastställa eller ändra innebörden av dessa rättigheter. Det är inte bara riksdagen som skall tolka dem, utan det måste också finnas en lagprövningsrätt. Vi vet att det finns en sådan, och den måste finnas kvar och sannolikt också förstärkas. Ingen har kunnat förklara hur ett förbättrat skydd för medborgarnas friheter och rättigheter i grundlagen, mot tillfälliga riksdagsbeslut, annars skulle utformas.

Det beslut som riksdagen strax kommer att fatta är ett viktigt steg för att fördjupa den svenska demokratin. Men det arbetet går vidare, och jag ser det som en stor liberal uppgift att ytterligare stärka skyddet för de mänskliga friheterna och rättigheterna i grundlagen.

Överläggningen var härmed slutad.

Konstitutionsutskottets betänkande nr 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1175 av herr Adolfsen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Konstitutionsutskottets betänkande nr 7

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Berndtson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 30

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ny regeringsform
och ny riksdags-
ordning, m. m.*

Konstitutionsutskottets betänkande nr 8

Herr TALMANNEN yttrade: De vid betänkandet fogade förslagen upptas vart för sig.

Förslaget till regeringsform

Propositioner gavs på dels antagande, dels förkastande av detta förslag, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren antar det genom konstitutionsutskottets betänkande nr 8 anmälda förslaget till regeringsform röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren förkastat ifrågavarande förslag.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	321
Nej	—	19
Avstår	—	2

Förslaget till riksdagsordning

Propositioner gavs på dels antagande, dels förkastande av detta förslag, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Förslaget till ändring i successionsordningen

Propositioner gavs på dels antagande, dels förkastande av detta förslag, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wachtmeister i Johannishus begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren antar det genom konstitutionsutskottets betänkande nr 8 anmälda förslaget till ändring i successionsordningen röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren förkastat ifrågavarande förslag.

Onsdagen den
27 februari 1974

*Försök med manu-
skriptfria riksdags-
debatter*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wachmeister i Johannishus begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 319
Nej — 1
Avstår — 20

Förslaget till ändringar i tryckfrihetsförordningen

Propositioner gavs på dels antagande, dels förkastande av detta förslag, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 6 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden:

Nr 9 med anledning av framställning i propositionen 1974:1 om anslag under justitiedepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1974/75 till partistöd

Nr 10 med anledning av motion angående det kommunala parti-stödet

Nr 11 med anledning av framställning i propositionen 1974:1 om anslag under justitiedepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1974/75 till vissa kostnader i anledning av allmänna val

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 7 **Försök med manuskriptfria riksdagsdebatter**

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 12 med anledning av motion om försök med manuskriptfria riksdagsdebatter.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:6 av herr Sjöholm (fp) vari hemställdes att riksdagen skulle besluta att ge talmanskonferensen i uppdrag att i den utsträckning denna kunde finna lämpligt göra försök med manuskriptfria överläggningar vid riksdagens sammanträden.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1974:6.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det här är ett förslag från mig om att talmanskonferensen skulle få i uppdrag att göra försök med manuskriptfria överläggningar här i riksdagen. Jag tycker att det är ett bra förslag. Konstitutionsutskottet har avvisat det med en mycket konstig motivering — eller rättare sagt utan någon motivering alls. Utskottet anför bara att det har tagit ställning till förslaget tidigare och då var emot det och kommer att vara det i fortsättningen också. Det är den mest träaktiga konservatism man kan tänka sig: vi har en gång tänkt på ett visst sätt och kommer att tänka så i fortsättningen också!

Onsdagen den
27 februari 1974

*Försök med manu-
skriptfri riksdags-
debatter*

Jag skall utbe mig en förklaring om den verkliga motiveringen när utskottets talesman kommer upp i talarstolen. Det finns, som jag ser det, förnuftiga tankar bakom förslag. Vi skulle på det sättet otvivelaktigt kunna förkorta debatterna i riksdagen. Detta system tillämpas i det engelska parlamentet, där ledamöterna inte får ha manuskript med sig i talarstolen. I den tyska förbundsdagen i Bonn finns en regel som säger att talmannen får bestämma att talarna inte skall ha manuskript.

Ätminstone alla avgående talmän säger att de är irriterade på manuskriptläsandet, som ofta innebär att man talar förbi varandra eller upprepar argument. Jag har upplevt här i kammaren, när en fråga har diskuterats av tio ledamöter, att nummer elva kommer upp och förklarar vilket ämne vi diskuterar, vilket faktiskt är ganska onödigt på det stadiet!

Det heter i konstitutionsutskottets betänkande att riksdagen tidigare har avslagit motioner om förbud mot att tala från manuskript. Såvitt jag vet har det aldrig rests något krav på förbud mot manuskript, utan det har alltid föreslagits att det skulle ske på försök. Talmanskonferensen skulle få i uppdrag att exempelvis en dag i veckan pröva hur debatterna tar sig ut utan manuskript. Jag tror man skulle få mycket omedelbarare och spontanare debatter, dvs. verkliga debatter i stället för långa uppläsningar som går förbi varann. Riksdagen skall inte vara någon sorts plattform för oratoriska utsvävningar, utan vi skall diskutera sakfrågor, ge och ta argument som hugger tag i varann i stället för långa utläggningar. Jag skall med spänning avvakta den verkliga motiveringen från konstitutionsutskottet, för en sådan finns inte i utskottsbetänkandet.

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till motionen så att jag inte glömmet bort det.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Den här debatten skall i varje fall inte på grund av mig bli lång denna gång.

Utskottet har inte funnit anledning att införa några restriktioner i denna fråga. Det står var och en fullt fritt att gå upp och tala utan manuskript eller med manuskript. Den friheten tycker vi att ledamöterna alljämt skall få ha.

Med den motiveringen ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det var inte mycket till motivering det heller. Den var föredömligt kort. Det är den enda komplimang jag kan ge fru Thunvall.

Motionens mening är, även om den också är kort, att vi skulle få livligare och kortare debatter så att vi slapp sitta här nattetid, som vi ju ofta får. Har inte konstitutionsutskottet någon synpunkt på detta? Skulle man kunna vinna något eller tror konstitutionsutskottet att jag har fel i min uppfattning att det skulle bli kortare sammanträden och livligare debatter? Det är väl ändå eftersträvanvärt, fru Thunvall? Men konstitu-

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ändring i stadgar-
na för Stiftelsen
Riksbankens ju-
bileumsfond*

tionsutskottet tror kanske inte att det skulle bli fallet. Jag saknar fortfarande en motivering.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 6 av herr Sjöholm, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sjöholm begärt votering applästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 12 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 6.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sjöholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	327
Nej	—	5
Avstår	—	5

§ 8 Ändring i stadgarna för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 4 i anledning av motion om ändring i stadgarna för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:360 av herrar Alemyr (s) och Larsson i Staffanstorp (c) vari hemställts att 4 § sista stycket i stadgarna för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond fick av motionärerna föreslagen lydelse.

Utskottet hemställde

att riksdagen i anledning av motionen 1974:360 beslutade om ändring i stadgarna för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond enligt utskottets förslag, innebärande att ledamot eller suppleant i styrelsen för denna fond vid ordinarie val fick omväljas i de fall han tillhört styrelsen längst under de tre senast gångna kalenderåren.

Reservation hade avgivits av herrar Burenstam Linder (m) och Söderström (m) som ansett att utskottet bort hemställa,
att riksdagen skulle avslå motionen 1974:360.

Herr SÖDERSTRÖM (m):

Herr talman! Anledningen till betänkandet nr 4 från finansutskottet är en motion, som herrar Alemyr och Larsson i Staffanstorp har väckt och där de hemställer om ändring av stadgarna för Stiftelsen Riksbankens

jubileumsfond när det gäller valbarheten för de av riksdagen utsedda ledamöterna. De nuvarande bestämmelsernas innebörd framgår av utskottsbetänkandet. Där kan man även se att det så sent som 1971 skedde en ändring av bestämmelserna med anledning av en skrivelse från stiftelsens styrelse.

Utskottet har vid behandlingen av motionen kommit till den slutsatsen att man inte bör ha någon kategoriklyvning, och utskottet har därför inte tillstyrkt motionsyrkandet om olika bestämmelser för olika grupper. Däremot har utskottsmajoriteten tillstyrkt en ändring så till vida att spärren för omval flyttas från två till tre år.

Den reservation som är fogad till betänkandet av de moderata utskottsledamöterna går ut på ett avslagsyrkande. Det är huvudsakligen tre skäl som vi har åberopat härför. Vi tycker först och främst inte att en motion av en enskild ledamot är tillräcklig grund för en ändring av stadgarna. Som jag nyss nämnde har det så sent som för två år sedan skett en stadgeändring, och det kan vara till viss skada för riksdagens anseende om sådana här ändringar kommer litet för tätt, speciellt om man kan misstänka att ändring skett för att tillgodose någon enskild ledamots intressen. Vi tycker också att om det finns saklig grund för en ändring bör ett initiativ utgå från stiftelsens styrelse.

Herr talman! Det är de huvudargument som vi använt oss av i reservationen, och jag ber att få yrka bifall till densamma.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Utskottet har vid behandlingen av motionen 360 av herr Alemyr och herr Larsson i Staffanstorp funnit att behovet av att bibehålla och understryka betydelsen av kontinuitet i det här styrelsearbetet är värt att beakta. Vi har därför funnit skäl till att tillstyrka viss ändring i stadgarna för stiftelsen.

Ändringen innebär att vid val av ordinarie ledamot skall ledamot eller suppleant få omväljas ifall han tillhört styrelsen längst under de tre senaste kalenderåren. För närvarande gäller en begränsning på två år.

Utskottsmajoriteten har också funnit det angeläget att uttala att den i stadgarna inskrivna principen om viss cirkulation i styrelsen alltjämt skall gälla. Enligt majoritetens mening bör det då inte göras någon skillnad mellan olika medlemmar i stiftelsens styrelse. Det har därför inte funnits skäl att tillstyrka motionen i den del där det föreslås att några spärrar mot omval inte alls skall gälla för vissa grupper av ledamöter och suppleanter i styrelsen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Burenstam Linder och Söderström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 30

Onsdagen den
27 februari 1974

Beräkningen av den pensions- grundande in- komsten för ATP

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 4 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Burenstam Linder och Söderström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	282
Nej	-	47
Avstår	-	2

§ 9 Föredrogs

Skatteutskottets betänkande

Nr 3 i anledning av motion om översyn av skatten på automatspel

Försvarsutskottets betänkanden

Nr 1 med anledning av propositionen 1974:2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1973/74 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde

Nr 2 med anledning av propositionen 1974:2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1973/74 inom handelsdepartementets verksamhetsområde

Nr 3 med anledning av propositionen 1974:1 med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1974/75

Nr 4 med anledning av propositionen 1974:1 med förslag till beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1974/75

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

Nr 1 i anledning av motioner om slopande i vissa fall av socialförsäkringsavgiften till folkpensioneringen

Nr 2 i anledning av motion om obligatorisk begravningsförsäkring

Nr 3 i anledning av motion angående förmåner enligt försäkringen för tilläggs pension till försäkrad med ej pensionsgrundande sjukpenning

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 10 Beräkningen av den pensionsgrundande inkomsten för ATP

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 4 i anledning av motion angående beräkningen av den pensionsgrundande inkomsten för ATP.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Den fråga riksdagen nu har att ta ställning till är egentligen ganska intressant. Socialförsäkringsutskottets betänkande nr 4

Onsdagen den
27 februari 1974

*Beräkningen av
den pensions-
grundande in-
komsten för
ATP*

grundar sig på motionen 1291 av herr Carlshamre. Den gäller beräkningen av den framtida ATP-pensionen. Till utskottets betänkande har endast fogats ett särskilt yttrande av mig och herr Fridolfsson, men det kan kanske finnas anledning att återkomma till denna fråga längre fram.

Den pension en löntagare skall få en gång i framtiden grundar sig som bekant på den inkomst han haft under förvärvstiden. Pensionsgrundande är också de belopp som utgått från den allmänna försäkringen som ersätter inkomstbortfall. Det gäller ersättning från arbetslöshetsförsäkring, föräldraförsäkring osv.

När man nu mer och mer går in för ett system med arbetsgivaravgifter och socialförsäkringsavgifter, vilka skall betalas av arbetsgivaren, tar man därmed faktiskt bort pengar ur den lönepott, som skall ligga till grund för löntagarens framtida pension. Detta måste få konsekvenser ju mer man arbetar med ett system baserat på arbetsgivaravgifter. Bara den fyra-procentiga arbetsgivaravgiften betyder att man lyfter bort 4 miljarder kronor ur lönepotten. Dessa 4 miljarder kronor är då inte längre pensionsgrundande.

Ännu mer uttalat blir detta förhållande genom exempelvis den senaste socialförsäkringsavgiften på 3,3 procent med direkt uppmaning till löntagarna att hålla tillbaka sina lönekrav i motsvarande grad. På det sättet flyttar man också 3–4 miljarder kronor pensionsgrundande pengar över till statskassan. Det får ekonomiska konsekvenser för den anställde när han en gång i framtiden skall uppbära pension.

Det här kan inte vara tillfredsställande i långa loppet. Vi vet att det redan i år kommer ett förslag om en skattesänkning vilken skall finansieras med arbetsgivaravgifter. En eventuell arbetslöshetsförsäkring kommer också att finansieras på samma sätt. Det blir en sänkning av pensionsåldern som också, enligt vad det ryktas, skall finansieras med sådana här avgifter. Allt detta innebär att det pensionsgrundande underlaget för löntagarna hela tiden minskar. Man kan ju inte använda pengarna två gånger, både till arbetsgivaravgift och till lön. Ju mer man använder sig av sådana här avgifter, desto mindre blir utrymmet för lön och därmed också för pension. Löntagaren får alltså betala sådana här avgifter med en sänkt pension i framtiden. Om man skall fortsätta att införa sådana här avgifter måste hela ATP-systemet göras om.

Det här är en ny vinkling på ett problem som vi inte tidigare har diskuterat i kammaren men som vi förmodligen får stor anledning att återkomma till – när det blir ännu fler arbetsgivaravgifter. Frågan är också intressant mot bakgrund av LO:s resonemang att löntagarnas skatter skall förvandlas till en arbetsgivaravgift. Nu grundas löntagarens pension på hans bruttoinkomst. Överförs inkomstskatten till en arbetsgivaravgift blir denna inte pensionsgrundande.

Vi har emellertid inte framfört några krav på åtgärder; vi har ingen reservation. Jag tror dock det finns anledning att återkomma till den här problematiken längre fram. Jag har velat anföra dessa synpunkter nu för att kammarens ledamöter skall få tillfälle att fundera på denna fråga. Jag tror nämligen att det kommer att uppstå problem om vi fortsätter att höja arbetsgivaravgiften och socialförsäkringsavgifterna, vilka alltså skall betalas av arbetsgivarna.

Onsdagen den
27 februari 1974

*Beräkningen av
den pensions-
grundande in-
komsten för
ATP*

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Utskottet var fullständigt enigt vid behandlingen av motionen i detta betänkande. Det utgör självfallet ett problem att löntagarna inte behöver betala någon folkpensionsavgift. Denna borttagna avgift motsvarar en utebliven löneökning på 3,3 procent som skulle ha blivit pensionsgrundande.

Detta utgör emellertid bara ett av problemen när det gäller hela ATP-systemet och dess standardsäkring. Vi är medvetna om att pensionsålderskommittén redan i december i år kommer att lämna ett förslag som bl. a. innehåller regler om hur man skall standardsäkra ATP-pensionerna i framtiden.

I herrar Ringabys och Fridolfssons särskilda yttrande hade jag väntat mig – med hänsyn till herr Ringabys och hans kollegers i utskottet intresse att standardsäkra ATP-pensionerna för löntagarna – att man litet hårdare skulle ha understrukt detta krav. Men så är inte förhållandet.

Man anför bl. a.: ”Den nya inkomstkällan för staten, genom arbetsgivar- och socialförsäkringsavgifter, skapar många svåra problem, inte minst för löntagarna.” Jag har då aldrig upplevt att löntagarna har några problem med de socialförsäkringsavgifter som betalas för dem och det grundskydd som de har när det gäller arbetslöshet, sjukdom, ålderdom och mycket annat. Tvärtom har det varit en strävan från vårt parti och från fackföreningsrörelsen att få det grundskyddet utbyggt så mycket som möjligt. I slutklämmen till sitt särskilda yttrande stryker man heller inte under nödvändigheten av att verkligen lösa dessa problem, utan man vill ha en allsidig belysning. Med hänsyn till skrivningen i övrigt tolkar jag detta så att man bland moderaterna är tveksam till om de sociala förmånerna skall finansieras med arbetsgivaravgifter eller genom sociala försäkringsavgifter. Konsekvensen måste då bli att man menar att den enskilde löntagaren själv skall teckna dessa försäkringar. Jag kan inte finna annat. Men det var som sagt ingen strid i utskottet om detta. Vi är eniga om att avvakta vilket förslag pensionsålderskommittén kommer fram till.

Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Standardsäkringen av ATP är också ett problem, och det har pensionsålderskommittén under övervägande. Men det är faktiskt inte standardsäkringen som det i första hand gäller nu, utan det är det pensionsgrundande beloppet, som påverkas av de här arbetsgivaravgifterna. Även om man standardsäkrar pensionerna blir de standardsäkrade på en lägre nivå i och med att man har en stor kaka med arbetsgivaravgifter, dvs. till statskassan flyttar över en del av lönesumman, som då icke blir pensionsgrundande.

Att vi inte har avgivit någon reservation när det gäller det här problemet denna gång beror närmast på att tankegången om arbetsgivaravgift är ganska ny och att effekten av avgiften ännu inte varit stor. Lönerna har ju kunnat höjas i ganska avsevärd takt jämsides med arbetsgivaravgiften. Men i framtiden när vi får en mycket stor arbetsgivaravgift lagd ovanpå den nuvarande måste det kraftigt inverka på möjligheterna för löntagarna

att få ut en högre kontantlön, och det kommer att inverka mycket kraftigt på deras pensioner. Det är ett problem som kommer att växa. Det är i dag ännu inte så stort.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Föredrogs socialutskottets betänkande nr 1 i anledning av propositionen 1974:2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1973/74 i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Fasta förbindelser över Öresund

Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 3 i anledning av propositionen 1974:2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1973/74 i vad avser anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1974:2 bilaga 3 (kommunikationsdepartementet) under punkten VI (s. 9–10) föreslagit riksdagen att, under förbehåll av att överenskommelsen med Danmark om fasta förbindelser över Öresund ratificerades, till Teckning av aktier i bolag för projektering, byggande och drift av fast vägförbindelse mellan Köpenhamn och Malmö på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1973/74 anvisa ett investeringsanslag av 24 240 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1974:229 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen skulle avslå Kungl. Maj:ts förslag på tilläggsstat II för budgetåret 1973/74 om anvisning av medel för teckning av aktier i bolag för projektering, byggande och drift av fast vägförbindelse mellan Köpenhamn och Malmö samt

1974:230 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om att kontakter med Danmark togs för nya förhandlingar, syftande 1. till en sådan överenskommelse om fasta förbindelser över Öresund att järnvägstunneln mellan Helsingborg och Helsingör kom till stånd i första hand – och där effekterna på Östersjön av en tunnel utvärderats – samt att möjligheterna att bygga dubbeltunnel undersöktes, 2. till att frågan om fast förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn blev föremål för ytterligare utredningar med avseende på verkningarna från trafik-, regional- och miljöpolitisk synpunkt, varvid möjligheterna att ordna eventuell förbindelse på KM-leden med enbart järnvägstunnel undersöktes, och att riksdagen så snart som möjligt på grundval av detta utredningsarbete bereddes tillfälle att ta ställning till frågan om fast förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn.

Nr 30

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fasta förbindelser
över Öresund*

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fasta förbindelser
över Öresund*

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. avslå motionen 1974:230,
2. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1974:229 -- under förbehåll av att överenskommelsen med Danmark om fasta förbindelser ratificerades -- till Teckning av aktier i bolag för projektering, byggande och drift av fast vägförbindelse mellan Köpenhamn och Malmö på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1973/74 anvisa ett investeringsanslag av 24 240 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar Dahlgren, Persson i Heden, Håkansson i Rönneberga och Stjernström (samtliga c) som beträffande överenskommelsen om fasta förbindelser över Öresund ansett att utskottet under I bort hemställa,

att riksdagen, med ändring av sitt tidigare beslut och med bifall till motionen 1974:230, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om att kontakter med Danmark togs för nya förhandlingar, syftande

a. till en sådan överenskommelse om fasta förbindelser över Öresund att järnvägstunneln mellan Helsingborg och Helsingör kom till stånd i första hand -- och där effekterna på Östersjön av en tunnel utvärderats -- samt att möjligheterna att bygga dubbeltunnel undersöktes,

b. till att frågan om fast förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn blev föremål för ytterligare utredningar med avseende på verkningarna från trafik-, regional- och miljöpolitisk synpunkt, varvid möjligheterna att ordna eventuell förbindelse på KM-leden med enbart järnvägstunnel undersöktes, och att riksdagen så snart som möjligt på grundval av detta utredningsarbete bereddes tillfälle att ta ställning till frågan om fast förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn,

2. av herrar Dahlgren (c), Persson i Heden (c), Håkansson i Rönneberga (c), Stjernström (c) och Magnusson i Kristinehamn (vpk) som beträffande bolag för projektering, byggande och drift av den föreslagna fasta vägförbindelsen mellan Malmö och Köpenhamn ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till motionen 1974:229, skulle avslå Kungl. Maj:ts i propositionen 1974:2, bilaga 3, gjorda framställning om anvisning på tilläggsstat II av medel till Teckning av aktier i bolag för projektering, byggande och drift av fast vägförbindelse mellan Köpenhamn och Malmö.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande överenskommelsen om fasta förbindelser över Öresund av herr Magnusson i Kristinehamn (vpk).

Herr DAHLGREN (c):

Herr talman! Så sent som i december månad förra året beslutade riksdagen att godkänna den överenskommelse som danska och svenska regeringarna träffat i frågan om fasta förbindelser över Öresund. Centerpartiet var vid detta tillfälle starkt kritiskt mot överenskommelsen och hävdade en annan lösning. Med hänvisning till den omfattande

debatten för några månader sedan vill jag i dag nöja mig med en sammanfattning av principfrågorna som visar att centerpartiets inställning står fast.

För det första vill jag konstatera att det är angeläget att frågan om fasta förbindelser över Öresund får en lösning som i ett framtida kommunikationsperspektiv är riktig. Regeringen och riksdagsmajoriteten har ställt sig bakom ett förslag som till allt väsentligt bygger på en fortsatt uppfattning om privatbilismen som det förhärskande framtida förflyttningsmedlet. Denna ståndpunkt har man intagit trots att oljekrisen bidragit till en klarläggande diskussion om att världens energitillgångar är begränsade – med nu känd och tillämpbar teknik.

Ett sparande och en ökad satsning på trafikmedel som är energisnåla framstår som en nödvändighet. Samtidigt har det moderna samhällets miljöproblem uppmärksammats. Det framstår för allt fler som uppenbart att upp- och utbyggnaden av samhälle och näringsliv måste ske med hänsyn till de mänskliga kraven på en i olika avseenden god miljö. Dessa viktiga faktorer har inte beaktats vid de utredningar som företagits om de fasta förbindelserna över Öresund. Trots ett mångårigt utredningsarbete har frågor som hör samman med regional-, miljö- och trafikpolitik inte vävts samman i ett helhetsmönster. Utredningsarbetet är mer baserat på ett statiskt tänkande än på omsorgen och viljan att skapa så goda förutsättningar som möjligt för den enskilda individen i nästa generations samhälle.

Som ansvariga politiker har vi skyldighet att skapa goda förutsättningar. En motorvägsbro var ett väsentligt inslag i det storstadsområde med beteckningen Örestad som planerarna inriktade sina ansträngningar på under 1960-talet. Även om tänkandet när det gäller planeringen i någon mån nyanserats sedan dess, måste man räkna med att detta broprojekt kan medföra fortsatt befolknings- och bebyggelsekoncentration till Malmö–Lundområdet. Det skulle innebära negativa regionalpolitiska konsekvenser i stora delar av landet i övrigt.

Vi vill ha en regionalpolitik som vägleds av en strävan att ge alla delar av landet utvecklingsmöjligheter, och uppbyggnaden av Öresundsförbindelserna måste anpassas härtill. Vi röstade därför emot propositionen om godkännande av avtalet. I motionen i år kräver vi förnyade kontakter med den danska regeringen i syfte att ge avtalet ett i väsentliga avseenden nytt innehåll. Våra huvudsakliga invändningar gäller motorvägen mellan Malmö och Köpenhamn. Enligt vår mening bör frågan om Öresundsförbindelserna i första hand lösas genom rälsbunden trafik. Mot denna bakgrund har vi också i motion till årets riksdag yrkat avslag på regeringens framställning i propositionen 2 om medel på tilläggsstat för teckning av aktier i bolag för projektering, byggande och drift av vägförbindelsen mellan Malmö och Köpenhamn.

Vi har krävt och vi kräver fortfarande att företräde skall ges åt järnvägstunneln mellan Helsingborg och Helsingör. Det förhållandet att trafiken på denna led har långt större omfattning än den på leden Malmö–Köpenhamn understryker ytterligare kravet på att HH-leden kommer till stånd först. Det måste vara ett svenskt riksintresse – ur en rad skilda synpunkter – att det blir på det viset.

Enligt det förslag som nu förelagts det danska folketinget kommer planerna på en flygplats på Saltholm att förverkligas – men senareläggas ett år. Man räknar med samma förskjutning i tidsplanen när det gäller förbindelsen över Stora Bält. Det har vidare ifrågasatts – och det är intressant ur vår synpunkt – om inte förbindelsens utformning över Stora Bält skall omprövas. När den förbindelsen beslutades i folketinget avsåg den en kombinerad motorvägs- och järnvägsbro. I dag är man i Danmark beredd att ompröva detta beslut i en riktning som innebär enbart järnvägstunnel, där bilarna skulle fraktas över via biltågstransport.

Vad som är möjligt i Danmark borde vara möjligt i Sverige, nämligen att ompröva MK-ledens utformning för att sätta in den i det nya framtidsperspektiv som insikten om sinande energitillgångar har givit oss. Genom den sannolika tidsförskjutningen på ett år får även Sverige nu gott om tid att göra de kompletterande utredningar som centerpartiet har begärt. Att nu bilda bolaget och anslå pengar till dess verksamhet är för tidigt och ur vår synpunkt onödigt. Viktigare är att göra de kompletterande utredningar som vi har begärt för att möjliggöra den helhetssyn som är nödvändig i den här frågan, om vi rätt skall kunna avgöra såväl förbindelsernas lokalisering som deras utformning. Det finns som jag ser det inga ursäkter för att inte göra det. Vi har tid, vi har kunnande, vi har resurser. De fasta förbindelserna äventyras inte. De som ställer sig avvisande gentemot vårt förslag gör det enbart av prestigeskäl – men det kan inte vara en tillräcklig ursäkt för att rösta mot våra förslag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2 vid trafikutskottets betänkande nr 3.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! I den partimotion som från vänsterpartiet kommunisternas sida avgavs i anslutning till propositionen 1973:146 om de fasta förbindelserna över Öresund togs bestämt avstånd från den föreslagna bilbron Malmö–Köpenhamn. Det anfördes i motionen att varje förslag i den frågan får stora och mångsidiga verkningar. Frågan är regionpolitisk och trafikpolitisk, miljöpolitisk och fördelningspolitisk. Den berör inte bara Skåne och Danmark utan indirekt också vårt land i övrigt. Vi gjorde från vårt partis sida en kritisk genomgång av frågan och framställde alternativa förslag. Vi var också det enda parti i riksdagen som tog helt avstånd från broprojektet. Vårt alternativ var en järnvägstunnel i HH-leden, avpassad efter vad den framtida utvecklingen inom järnvägstrafiken kan komma att kräva. Den borde alltså bli dubbelspårig.

Våra invändningar mot bilbron specificerades i sex punkter. Den första gällde trafikpolitiken. Vi menade att förslaget stred mot en tidsenlig och socialt progressiv trafikpolitik. Förslaget skulle komma att premiera privatbilismen. Bilbron skulle ju gå före järnvägstunneln. Den tunga lastbilstrafiken skulle komma att stärka sin ställning. Strävandena att uppnå rationella förbindelser med kontinenten skulle enligt vår mening ha krävt en prioritering av järnvägen.

För det europeiska järnvägsnätet finns det nu vittgående planer. Samarbetsorganet för de flesta europeiska järnvägsförvaltningar, UIC, har lagt fram en plan för Europas framtida järnvägar med tåghastigheter på

upp till 300 km/tim. Man skall konkurrera med flyg och bil i fråga om hastighet på ända upp till 800 km avstånd. Det är egentligen fråga om ett planerat stambanenät för de framtida europeiska järnvägarna. I planerna rör det sig om stora investeringar: nya tunnlar genom Alperna, tunnel under Engelska kanalen, ca 6 000 km nya spår och förbättringar av ca 14 000 km spår, allt för hastigheter för över 220 km/tim. Även förbindelserna med Skandinavien och österut skall bli bättre. Meningen är att förslaget skall vara en realitet år 1985.

De här planerna visar ju att man anser att järnvägen har en framtid och att det satsas friskt på järnvägstrafiken. En järnvägstunnel i HH-leden – en dubbelspårig sådan – vore ett naturligt komplement till planerna för kontinentens järnvägstrafik.

I stället prioriteras nu enligt riksdagens beslut den lokala biltrafiken Malmö -Köpenhamn. Trafiken på KM-bron kommer ju enligt gjorda uppskattningar att till mindre än en tredjedel bestå av rikstrafik. Resten blir lokal trafik mellan Köpenhamns och Malmö's regioner – en lokaltrafik av en omfattning som i dag inte existerar. Flera talare påvisade i den debatt som fördes i kammaren vid behandlingen av utskottsberäkningen att detta mot bakgrund av den framtida energisituationen var synnerligen betänkligt. Det framhölls också i vår motion och framstår väl nu efter den nyss genomlidna s. k. oljekrisen i ett ännu klarare ljus.

De starka kommersiella intressena bakom Saltholms- och broprojektet kommer klart och tydligt fram i ett anförande som överborgmästaren i Köpenhamn höll vid en nordisk konferens för kommunalanställda utanför Helsingör. Jag har läst detta i tidningen Kommunalarbetaren. Därvid framhölls att det är fråga om ett enormt lokalt trafikunderlag och att oljesituationen och miljödebatten gjort att det måste övervägas att i detta sammanhang gå över till även spårbunden trafik.

Bakom överborgmästarens tankar låg tron på storflygfältet Saltholm och dess betydelse. Kastrop har för närvarande 7 miljoner resenärer årligen. Hamburgs nya lufthamn – färdig nästa år – överflyglar Kastrop, varför Saltholm måste överflygla Hamburg för att man i kommersiellt hänseende skall kunna ta upp konkurrensen med denna stad. I Köpenhamn skall skapas ett servicecenter med direkt anknötning till KM-leden från Sverige och direktförbindelser till flygfältet på Saltholm. Det gäller ett servicecenter som inte bara suger åt sig köpkraften från Öresundsregionen utan – med Saltholm som centrum – sträcker sig efter kunder som bor så långt bort som 800 km, ett servicecenter som med flyg, spår-, bil- och eventuellt hamntrafik får kontaktmöjlighet med mer än 100 miljoner människor som flyger och far för att nå fram till denna super-supermarknad.

Frågan är väl om det kan vara ett primärt intresse för Sverige att engagera sig i de köpenhamnska planerna. Vi tycker det definitivt inte. Vi menar, som jag förut framhållit, att huvuduppgiften måste vara att skapa effektiva och snabba förbindelser mot Danmark och kontinenten, och därvid är inte en bilbro mellan Malmö och Köpenhamn det bästa alternativet.

Inte ens överborgmästarens i Köpenhamn storvulna planer var emellertid helt problemfria. Han medgav att det blir stora påfrestningar

på miljön genom buller, vattenföroreningar osv. Också planeringsproblemen blir av stor betydelse.

Dessa problem togs också upp i vår motion. Det påpekades att redan Öresundsgrupperna hade bedömt att KM-bron kommer att påskynda takten i urbaniseringen i Malmöområdet. Regionplanen förutsätter ju också ökad inflyttning -- 300 000 nyinflyttade fram till år 2000. I realiteten bygger denna expansion på förutsättningen att broförbindelsen kommer till stånd. Att med den nuvarande samhällsplaneringens hjälp fördela den väntade tillväxten mera jämnt anser vi vara omöjligt. Detta förutsätter rättsligt och politiskt vida starkare planinstrument -- en verklig styrningsplanering. Det har från regeringshåll framhållits att sådana mer kvalificerade planeringsåtgärder från centralt håll icke var påtänkta.

Vi betonade också att från total kostnadssynpunkt -- och automatiskt från folkflertalets synpunkt -- är tillväxten i stadsbildningar över den i Malmö och Köpenhamn uppnådda nivån en ren belastning. Det blir invånarna som får betala dessa ökade kostnader, och därtill blir det en fortskridande miljöförsämring. Öresundsregionens bekymmer blir trafiken, bullret och nedsmutsningarna. Vad gäller föroreningar av vatten är redan åtskilligt förstört. Malmö anses redan nu vara Sveriges högst exploaterade stad och har en trafiksituation med onormalt hög olycksfrekvens, luftföroreningar som är oacceptabla ur hälsosynpunkt och bullernivåer som ligger över de riktvärden som anses vara maximum för att inte hygieniska risker skall uppstå. Det står fullständigt klart att det också ur miljösynpunkt vore förnuftigare att satsa på järnvägstrafik, och detta främst i ett annat läge än leden Malmö--Köpenhamn.

De arbetstillfällen som tillfälligt uppkommer genom själva brobygget skapas bättre genom att man angriper den svåra sociala eftersläpningen i Malmö, där det finns åtskilligt att göra, framhöll vi vidare i vår motion. Vi betonade också att i fördelningspolitiskt hänseende missgynnas människorna i arbetarstadsdelarna, de billösa, de gamla och de handikappade av projektet. Även utrikespolitiskt har det betänkliga aspekter genom att man funktionellt och planeringspolitiskt integrerar ett svenskt bostadsområde med ett annat, beläget inom EEC. I Köpenhamns överborgmästares framställning gavs också uttryck för att det förhållandet att Sverige är neutralt medan Danmark är med i NATO och EEC utgör ett bekymmer när man planerar att göra Öresundsregionen till Nordens huvudstad. Synen på värdet av att bevara naturmark är tydligen också något olika i de båda nationerna.

Efter det att riksdagen i höstas behandlade den här frågan har inte något inträffat som enligt vår mening kan ge anledning till en positivare inställning till KM-projektet. Tvärtom är det väl så att det i Danmark har inträffat saker som gör att synen på projektets angelägenhetsgrad där har något förändrats. Först och främst har ju danskarna framhållit som sin önskan att skjuta på byggandet av Saltholm ett år, men senare har också -- som herr Dahlgren sade -- uppgifter cirkulerat om att majoriteten för Saltholmsprojektet inte är så stor och att man ifall en sådan majoritet inte uppnås kommer att satsa på järnvägstunneln i HH-leden.

Vår inställning till KM-bron medför naturligtvis att vi inte kan rösta

för det i statsverkspropositionen föreslagna investeringsanslaget på 24 240 000 kronor för tecknande av aktier i ett bolag för projektering, byggande och drift av denna bro. Det måste följaktligen bli en konsekvens av vårt ställningstagande att vi yrkar avslag på detta, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 2 vid betänkandet.

Med anledning av att frågan rätt nyligen behandlades i riksdagen har vi inte till årets riksdag väckt någon motion. De i centerpartiets motion framförda yrkandena kan vi inte rösta för, då centern inte helt går emot den fasta förbindelsen i KM-leden utan endast föreslår att den frågan skall bli föremål för ytterligare utredningar. Vi kan givetvis inte heller rösta för utskottets hemställan. Med hänvisning till det särskilda yttrande som jag fogat till utskottsbetänkandet kommer vi därför att när det gäller reservationen 1 avstå från att rösta.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Trafikutskottet har avlämnat ett mycket kortfattat betänkande i det här ärendet, och detta beror på att vi – som det har påmints om tidigare – i december månad förra året avgav ett betänkande, nr 25, där vi synnerligen ingående behandlade frågan om de fasta förbindelserna över Öresund. Vad utskottsmajoriteten då sade står fast på varje punkt.

Sedan har det inträffat att den danska regeringen för folketinget i oförändrat skick lagt fram det avtal som den svenska riksdagen för sin del godkände. Samtidigt meddelade man att man tänkte skjuta på byggandet av Saltholm ett år, och därmed skulle också brobygget komma att sättas i gång ett år senare än vad man ursprungligen hade tänkt. Men det finns inget hinder för att genast börja förberedelsearbetet för järnvägstunneln. Och om nu det danska folketinget antar regeringsförslaget kommer alltså riksdagsmajoriteten här att med tillfredsställelse kunna säga att förutsättningarna ökar för ett tillmötesgående av de mycket bestämda önskemål som riksdagen uttalade, att vi skulle prioritera järnvägstunneln så att den blir färdig senast när bron blir färdig.

Motionärer från centerpartiet yrkar nu på att vi skall riva upp hela beslutet från förra året. Det är detta yrkandet går ut på – det skall vi vara på det klara med. Det är något som vi inte brukar göra så ofta i denna riksdag, och det är detta som gjort att vänsterpartiet kommunisterna, som var med centerpartiet förra året, inte har följt med på det här yrkandet.

Det är klart att om man anser att det kan finnas skäl för att inte efter några månader riva upp ett beslut, så ökar dessa skäl i styrka när det är fråga om en nordisk samarbetsfråga. Då den danska regeringen i ett mycket besvärligt parlamentariskt läge, i förlitande på den svenska riksdagens beslut och i lojalitet mot det nordiska samarbetet, lägger fram förslaget, så skulle det vara mycket egendomligt om den svenska riksdagen förklarade: Nej, nu vill vi inte vara med längre. Vi har visserligen sagt så här, men nu skall vi be att få ändra oss.

Jag ser inte presidenten i Nordiska rådet i kammaren nu, men jag tror att han oavsett sin inställning i brofrågan skulle beklaga om ett nordiskt samarbete gick till på det sättet.

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fasta förbindelser
över Öresund*

Från förra årets beslut står för det första kvar att det inte får bli någon snedvridning till järnvägstrafikens nackdel utan att järnvägstunneln måste påbörjas så snart som möjligt så att den blir färdig senast samtidigt med bron. Och förutsättningarna härför har som jag sade ökat.

För det andra står kvar vad vi sade om vikten av att ordna brons kollektivtrafik på bästa möjliga sätt. Där har vi också anvisat möjligheten att låta biltrafiken gå på fyra av de sex filerna och ha en spårbunden persontrafik på de andra två. Vi har alltså tagit hänsyn till miljön och till de energiproblem som tidigare har berörts i denna debatt.

För det tredje har vi sagt att den kraftiga koncentrationen av bebyggelse och industri till västra Skåne, som SSK-planen innebär, icke bör genomföras. Vi har också sagt att bron kan bli ett instrument för att sprida bebyggelsen över större delar av östra Skåne, Småland och Halland.

För det fjärde står det klart att byggandet av Saltholms flygplats är en ovillkorlig och grundläggande förutsättning för ett bifall till hela projektet, och för det femte måste Stora Bält-förbindelsen komma till stånd. Allt detta står kvar.

Vad händer nu om danska folketinget säger nej? Herr Magnusson i Kristinehamn återopade vissa rykten som har cirkulerat, men jag vill poängtera att det bara är rykten. Om folketinget säger nej, så förfaller naturligtvis hela avtalet, och då får vi börja diskutera med danskarna från början igen. Om den svenska riksdagen skulle säga nej, som herr Dahlgren önskar, så blir det ingen tid för *kompletterande* utredningar. Men vi får mycket god tid att börja ett nytt stort utredningsarbete, ty då förfaller alla de gamla förutsättningarna. Då får vi börja resonera från grunden igen. Och vi vet hur lång tid det skulle komma att ta. Därför är det klart att ett bifall till centerreservationen skulle äventyra de fasta förbindelserna över Öresund under överskådlig tid.

Herr Dahlgren sade också att de som nu röstar för majoritetens förslag gör det enbart av prestigeskäl. Jag beklagar det yttrandet. Vi har ett utomordentligt gott samarbete i trafikutskottet, och herr Dahlgren vet att just med hänsyn till att en stor del av utredningsarbetet skedde under en tid då de regionalpolitiska och miljöpolitiska hänsynen inte spelade så stor roll som nu var vi utomordentligt angelägna om att få föredragningar just av dem som representerade miljövärdena. Sedan kom vi efter mycket ingående debatter i utskottet till olika uppfattningar. Jag utgick ifrån att vi skulle respektera varandras uppfattningar. Jag vill försäkra herr Dahlgren att det betänkande som majoriteten nu lägger fram är byggt på vår ärliga och uppriktiga uppfattning om hur denna svåra fråga skall lösas. Det är i den andan jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr DAHLGREN (c) kort genmäle:

Herr talman! Trafikutskottets ordförande får väl finna sig i att centerpartiet driver sina frågor och inte överger dem även om vi skulle ha en majoritet i riksdagen emot oss. Utskottets ordförande antydde att det skulle vara ofint mot Danmark med hänsyn till det nordiska samarbetet om det beslut som riksdagen i fjol fattade nu skulle rivas upp. Låt mig fråga utskottets ordförande: Är det inte lika ofint – ja, rent av utmanande

– mot den stora del av svenska folket som inte tycker om den gjorda överenskommelsen i dess nuvarande utformning att innan Danmark fattat beslut anslå medel för bildandet av det bolag som skall bygga bron? Vad finns det för anledning att i detta tidiga skede anslå dessa miljoner?

Jag skall ställa en andra fråga: Varför faller förutsättningarna för fasta förbindelser över Öresund om man röstar med centerpartireservationen? Vi har i utskottet och från kammarens talarstol sagt att vi är anhängare av och vill ha fasta förbindelser över Öresund. Vad vi vill diskutera är deras utformning med utgångspunkt i den situation som vi befinner oss med utredningar som inte har tagit hänsyn till energiknapphet och som inte har vävt samman miljö-, trafik- och regionalpolitik i ett mönster. Jag kan inte se att detta på något sätt skulle äventyra förbindelserna över Öresund, allra helst inte i en situation där vi sannolikt, på grund av beslut i det danska folketinget, får ännu mera tid än vi förut haft för att lösa problemen.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Anledningen till att vi inte stöder reservation 1 till detta betänkande är – det nämnde jag – att vi konsekvent gått emot hela bilbroprojektet, medan däremot centerpartiet inte haft denna konsekventa inställning. Därför kan vi inte stödja detta yrkande.

I övrigt tycker jag att det är logiskt att vi går emot tecknandet av dessa aktier. Vi är som sagt konsekventa motståndare till bilbron.

När det gäller konsekvenserna i koncentrationshänseende för Malmöområdet sköt herr Sven Gustafson i Göteborg in sig på SSK-planen och menade att den inte bör genomföras. Han menade såvitt jag kunde förstå att bron skulle bli till hjälp att sprida företag till övriga Skåne och till landet i övrigt. Men planeringsdiskussionerna under hela 1960-talet har ju varit inriktade på att Malmö- och Köpenhamnsområdena tillsammans skulle bilda ett storstadsområde, kallat Örestad. Det skulle innebära en väldig koncentration, och bron har varit en av förutsättningarna för att man skulle få till stånd denna koncentration. När jag tidigare nämnde uttalandet av överborgmästaren i Köpenhamn gjorde jag det just för att ge ett mycket aktuellt exempel på att de planer som fanns under 1960-talet fortfarande lever kvar. Han var tydligen mycket positiv till tanken att man inom detta område skulle skapa någonting som skulle kunna kallas Nordens huvudstad. Han målade upp framtidsvisioner av hur de kommersiella intressena i Köpenhamn skulle kunna utnyttja en sådan situation. Man får nog säga att bron är avsedd att verka stimulerande just i den riktningen.

Rykten har cirkulerat om ändrad inställning från danskarnas sida. Det har då talats om den danske trafikministern och det har sagts att man, om man inte får majoritet för Saltholm, ämnar inrikta sig på järnvägstunnel. Jag tycker att det är ganska logiskt. Det skulle kanske innebära förnyade förhandlingar, men med tanke på att mycket utredningsarbete måste vara uträttat måste det innebära att det skulle vara möjligt att ganska snart komma fram till en uppgörelse beträffande en järnvägs-

Nr 30

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fasta förbindelser
över Öresund*

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fasta förbindelser
över Öresund*

tunnel i HH-leden, som skulle kunna vara till verklig nytta för att få till stånd effektiva förbindelser mot kontinenten.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig till att börja med säga att det uttryckligen sågs ifrån att förslaget om bildande av bolag gäller under förutsättning att det danska folketinget ratificerar överenskommelsen. Det innebär inte någon besvärande faktor för det nordiska samarbetet.

Herr Magnusson i Kristinehamn talar om de storvulna planerna på en stark koncentration i sydvästra Skåne. Det har talats om asfaltering av Skåne osv. Det var just detta som riksdagsmajoriteten vände sig mot i beslutet förra året. Det anfördes då att utskottet ville "understryka vikten av att förberedelsestiden för den nya KM-leden används för kompletterande utredningar syftande till att förhindra en stark koncentration av bebyggelsen i Malmöområdet, ett hårt ianspråktagande av värdefull åkerjord och försämring av viktiga natur- och miljövärden".

Det var en av de saker jag tyckte var positiva med det beslut som vi fattade.

Herr Dahlgren säger att vi kommer att få gott om tid – och båda herrarna har antytt att folketinget kanske säger nej. Enligt de direkta informationer jag har fått från Danmark har man stora förhoppningar om att folketinget skall säga ja. Men om folketinget säger nej förfaller hela överenskommelsen, och vi får börja från början igen. Jag vet inte hur man kan vara så optimistisk att man tror att det går lätt att få fram en ny överenskommelse – när man vet hur vi har försökt i årtal att nå en uppgörelse och hur svåra politiska motsättningar i Danmark i det längsta hindrade en sådan uppgörelse, därför att det är fyra komponenter med i det här spelet: Stora Bält-bron, Saltholm, HH-leden och KM-leden. Det var först när man från svensk sida lyckades knyta ihop dessa fyra som det fanns förutsättningar för en överenskommelse. Det är inte så enkelt att man ur detta stora utredningsarbete kan bryta ut exempelvis en järnvägstunnel, utan man måste lösa hela trafikfrågan. Därför skulle -- det måste jag vidhålla -- ett bifall till förslagen i reservationen 1 inte bara allvarligt försvåra det nordiska samarbetet utan också för lång tid framåt äventyra en fast förbindelse över Öresund.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt som herr Sven Gustafson i Göteborg säger att det i trafikutskottets betänkande sagts att man borde göra vad man kunde för att förhindra koncentrationen. Men då har vi ställt frågan: Vilka möjligheter har vi att förhindra en koncentration? Där kommer frågan om de planeringsinstrument vi har till förfogande in i bilden. Under debatten i höstas ställdes upprepade gånger från denna talarstol frågan: Kan någon redovisa vilka planeringsinstrument vi har för att kunna förhindra en sådan utveckling? Det fanns inget godtagbart svar. Jag har i dag roat mig med att studera protokollet från den debatten. Man hänvisar till alla de planer som finns av länsprogramkaraktär osv. Men vi vet att dessa planer inte har kunnat förhindra en utveckling i Sverige som avfolkat stora delar av landet och koncentrerat människorna

till vissa delar. Vad är det då som säger att man skulle nå ett väsentligt mycket bättre resultat i den här delen av landet? Vi tillåter oss att tvivla på den saken. Till dess vi har dessa planeringsinstrument måste vi ställa oss negativa till planer som kan få en sådan effekt.

Jag har en känsla av att opinionen — det gäller både den svenska och, som det verkar den danska — mer och mer väger över till att anse att det mest positiva man kan åstadkomma med denna överenskommelse är att satsa på en järnvägstunnel mot kontinenten.

Herr DAHLGREN (c) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ordförande säger att det danska folketinget med sannolikhet kommer att säga ja till överenskommelsen, efter de informationer som han har skaffat sig. Det är mycket möjligt att det förhåller sig så, men då betyder också detta ja från det danska folketinget att man vill senarelägga starten av byggandet ett år. Det är detta år jag har talat om. Därav kommer tidsvinsten för utredning om KM-leden. Vad man då vinner är att krafterna kan koncentreras på HH-leden, vilken skulle kunna komma till stånd mycket snabbt. Då har en del av problemet med de framtida förbindelserna över Öresund lösts.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Dahlgrens senaste yttrande var mycket intressant. Han kan uppnå sitt syfte till 100 procent genom att rösta på utskottets hemställan.

Det är nämligen så, herr talman, att om man nu skjuter upp igångsättandet av byggandet av Saltholm och stora KM-leden ett år, kan man omedelbart börja förberedelserna för järnvägstunneln Helsingborg—Helsingör. Det är i bådas vårt intresse om jag inte missuppfattade saken.

Man har då också möjligheter till ytterligare utredningar och undersökningar i syfte att förhindra vad som populärt brukar kallas asfalteringen av Skåne. Då har man alltså ett år till på sig för att — som utskottsmajoriteten i december månad förra året sade — förhindra den hotande befolknings- och bebyggelsekoncentrationen och skydda de miljövärden som kan vara hotade.

Men den verkliga innebörden i herr Dahlgrens förslag är att riva upp hela beslutet. Då kan man hålla på och utreda hur länge som helst. Man har ingen grund att stå på för ett fullföljande av dessa utredningar.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Dahlgren anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr HÅKANSSON i Rönneberga (c):

Herr talman! I trafikutskottets betänkande nr 3 år 1974 behandlas tvänne motioner från centerpartiet, vilket redan har framgått av debatten. Den ena av dessa motioner innebär ett fullföljande av partiets tidigare linje i frågan om fasta förbindelser över Öresund, nämligen att nya förhandlingar skall upptagas med Danmark, innebärande att Helsingborg—Helsingör-förbindelsen byggs i första hand samt att ytterligare utredningar skall göras angående förbindelsen Malmö—Köpenhamn röran-

Onsdagen den
27 februari 1974

*Fasta förbindelser
över Öresund*

de de regionala och de trafik- och miljöpolitiska konsekvenserna.

Utskottet finner för sin del inte några skäl föreligga för ett ändrat ställningstagande från riksdagens sida.

Det meddelas att danska regeringen lagt fram förslag till folkettinget om godkännande av det paket som innehåller frågan om fasta förbindelser över Öresund. Men jag vill gärna erinra om – vilket också tidigare har påpekats – att den danska regeringens förslag är en revidering av överenskommelsen som innebär en förskjutning i tiden med ett år såväl för Saltholms- som för Stora Bält-projektet. Under denna tid skall företagas utredningar motiverade bl. a. av det ändrade läge som energikrisen har gett.

För Stora Bält avses att utreda om det tidigare fattade beslutet om en kombinerad väg- och järnvägsbro bör ändras till en tunnel för järnvägsdrift med överföring av bilar på särskilda biltåg.

Centern har särskilt framhållit vikten av att kollektiva trafikmedel kommer till användning. Vi anser att företräde bör ges åt HH-förbindelsen. Dessutom menar vi att man i första hand skall undersöka möjligheterna att åstadkomma rälsbunden förbindelse också på KM-leden. En sådan lösning får givetvis ytterligare ett motiv, om en järnväg över Stora Bält kommer att utföras.

Den nya danska regeringen, som tillträdde strax före nyår, har trots den korta tid som förflutit funnit skäl till kompletterande utredningar, även om venstre – regeringspartiet – tidigare stött regeringsöverenskommelsen. Vad som hänt sedan den 13 december 1973 är av sådan art att framtidsbilden är starkt förändrad och i hög grad inverkar på samtliga frågor som berörs i Öresundspaketet.

Även om drivmedelsransoneringen har upphört råder fortfarande osäkerhet angående energiförsörjningen. Oljeproducenterna har möjligheter att strama åt leveranserna. Prishöjningarna har kanske ännu inte nått sin kulmen. Detta kan komma att påverka bilismens utveckling.

Vid bedömning av trafiken över sundet måste man ta hänsyn till att HH-leden har den mest omfattande trafiken. Där går rikstrafiken. Helsingborg–Helsingör-leden markeras klart som den naturliga förbindelsen mellan Norden och kontinenten. Det är den kortaste vägen. Med en broförbindelse mellan Malmö och Köpenhamn blir avståndet fem mil längre, om man kommer norrifrån, vilket ur bl. a. drivmedelssynpunkt med höga priser är otillfredsställande.

Det förutsätts i avtalet att en flygplats skall byggas på Saltholm, vilket är avgörande för frågan om fast förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn.

På senare tid har emellertid synpunkter framförts som gör att behovet av en sådan flygplats kan behöva övervägas ytterligare. Därvid bör bl. a. den minskade energitillgångens verkningar för flygkonsumtionen beaktas. Drivmedelsåtgången är nio gånger högre per person vid flygtransporter än vid marktransporter. Experter på området har också framhållit att de korta flygtransporterna kommer att ersättas av marktransporter. SJ:s kommande snabbtåg kommer därvid att bli av betydelse. Därtill får Saltholmsprojektet anses förutsätta en fortsatt ökning av flygtrafiken. Om denna ökning uteblir torde någon ny storflygplats i Malmö-Köpen-

hamnsområdet inte behövas. I stället bör den kommande flygtrafiken decentraliseras över Norden. Då skulle Kastrup och Sturup i samverkan kunna ombesörja det sydliga behovet.

Från centerns sida har också kraftigt påpekats att man kan befara att en broförbindelse mellan Malmö och Köpenhamn kommer att medföra en ytterligare koncentration till Malmöområdet på bekostnad av det övriga landet. Jordbruket skulle berövas betydande markområden. Det rör sig om jord som är den i landet högst avkastande och mest odlingsbara. Det är en oriktig resursanvändning att ta den i anspråk för andra ändamål än livsmedelsframställning med tanke på de ständigt stigande problemen när det gäller att klara livsmedelsförsörjningen i världen.

Herr talman! Alla skäl talar för att det riktigaste sättet att ordna en fast förbindelse över Öresund är en järnvägstunnel Helsingborg–Helsingör. Då löses också betydande lokala trafikproblem på båda sidor om sundet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de båda reservationer som fogats till utskottets betänkande.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag vill förstås som moderat ledamot i trafikutskottet deklarerar min uppfattning i denna fråga.

Frågan gäller, såsom det redan har sagts, att vi skall ta konsekvenserna av riksdagens beslut år 1973 och ge kungen medel att börja fullfölja detta beslut – något annat är det ju egentligen inte fråga om – i avvaktan på det danska beslutet.

Att det skall byggas en bro har riksdagen med överväldigande majoritet beslutat, och det beslutet måste ligga fast i avvaktan på det beslut som danskarna skall fatta. Fattar inte danskarna ett motsvarande beslut kommer, såsom herr Sven Gustafson i Göteborg har sagt, avtalet inte att gälla, och då får man ta upp nya förhandlingar. Men det är mycket troligt att något nytt beslut om en förbindelse då inte kommer att fattas på mycket lång tid. Detta skulle också bli följden av centerpartiets förslag.

Att motståndarna till en bro en månad efter riksdagens beslut åter tar upp frågan när riksdagen spelat över bollen till det danska folketinget överensstämmer inte med god sed. Vi behandlar nu på grund av centerpartiets motion fel ärende på fel tid.

Både herr Dahlgren och herr Håkansson i Rönneberga har tagit upp motivet till diskussion. De har sagt att en landförbindelse kommer att öka biltrafiken. För oss i moderata samlingspartiet är motivet för en landförbindelse att öka kollektivtrafiken, att kunna möta framtiden med framtidens kommunikationer. Vi har i ett särskilt förslag till årets riksdag tagit upp frågan om det mest miljövänliga kollektiva transportmedlet, vilket i huvudsak måste gå på en landförbindelse. Det gäller ett svärvartåg som skulle gå över Köpenhamn, Malmö, Landskrona och Helsingborg och tillbaka till Danmark. Det är alltså med tanke på teknikernas nyheter och år 2000 som man anser det nödvändigt att bygga en bro och en landförbindelse.

Ett annat argument som herr Håkansson tog upp gällde flyget. Vi kommer att få leva med flyget åtskilliga decennier framåt. Kontakterna mellan länderna ökar. I all synnerhet på de långa avstånden kan vi inte ha kommunikationer på räls – till Japan, till Afrika, till Amerika och till andra kontinenter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Komstedt (m).

Herr HÅKANSSON i Rönneberga (c):

Herr talman! Jag vill bara kommentera ett par saker som herr Lothigius berörde. Det är fullt naturligt att vi kommer att få leva med flyget, men man kan tänka sig att det ordnas på olika sätt. Som jag nämnde och även ville understryka kan vi räkna med att Sturup trafikmässigt kan utvecklas mycket kraftigare än för närvarande. Där finns goda utvecklingsmöjligheter.

Det har även nämnts att ett dödläge skulle komma att uppstå, om det danska folketinget avslår överenskommelsen. Enligt vad den danske trafikministern uttalade för några dagar sedan kommer han att lägga fram ett förslag om ordnande av HH-förbindelsen så snabbt som möjligt på annat sätt, om folketinget inte tar hela paketet.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Bara en liten upplysning. De uppgifter som herr Håkansson grundar sina uttalanden av den danske trafikministern på är tagna ur en intervju i Helsingborgs Dagblad, vilken emellertid inte helt återspeglar hans uppfattning i frågan.

Överläggningen var härmed slutad

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Dahlgren m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Dahlgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 3 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit reservationen nr 1 av herr Dahlgren m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Dahlgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 219
Nej – 94
Avstår – 24

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Dahlgren m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Dahlgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 3 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Dahlgren m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

§ 13 Föredrogs

Näringsutskottets betänkanden

Nr 1 i anledning av propositionen 1974:2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1973/74 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde

Nr 2 i anledning av propositionen 1974:1 i vad gäller anslag för budgetåret 1974/75 inom finansdepartementets verksamhetsområde avseende bankinspektionen, försäkringsinspektionen m. m.

Civilutskottets betänkande

Nr 1 i anledning av propositionen 1974:2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1973/74 i vad avser anslag under kommundepartementets handläggning

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 14 Ersättning för ekonomisk förlust genom lokala trafikregleringar

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 2 i anledning av motion om ersättning för ekonomisk förlust genom lokala trafikregleringar.

I detta betänkande behandlades motionen 1974:906 av herr Fridolfsson m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om bestämmelser innebärande att myndighet som meddelade lokal trafikföreskrift skulle ta initiativ till överenskommelser om ersättning till sakägare som ekonomiskt drabbades av trafikregleringen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1974:906.

Reservation hade avgivits av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:906 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Nr 30

Onsdagen den
27 februari 1974

Ersättning för ekonomisk förlust genom lokala trafikregleringar

Onsdagen den
27 februari 1974

Ersättning för ekonomisk förlust genom lokala trafikregleringar

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Civilutskottets betänkande nr 2 behandlar en motion om ersättning för ekonomisk förlust genom lokala trafikregleringar, som jag tillsammans med några riksdagskamrater har väckt.

Låt mig först slå fast att jag har full förståelse för de trafikomläggningar som av bl. a. miljöskäl genomförs i städer och tätorter. Självklart sker dessa trafiksaneringar i de mest trafikintensiva områdena – områden som är centrum för handel och köpenskap. När man avstänger gator försvårar man familjernas inköpsresor till affärerna, och många köpmän förlorar kunder. Åtskilliga av dessa köpmän arbetar med knappa marginaler. När kundunderlaget minskar på grund av att en gata avstängs hotas många butiksägare av konkurs. Den utvecklingen finner jag icke acceptabel. Många butiksägare har satsat hela sitt kapital och lagt ned mycken tid på sin rörelse. De kommer vid en företagen trafiksanering i ett ohållbart läge.

En del menar att affärsverksamhet är lika med risktagande. Men, herr talman, trafiksanering kan icke inräknas i ett normalt risktagande. Det måste betecknas som orimligt och icke acceptabelt att nödvändiga trafikomläggningar i städer och tätorter skall resultera i att många butiksägare och hantverkare ruineras. Det allmänna tar som bekant hand om värdestegringar som uppkommer. Då skall samhället enligt min mening också ta ansvar för de värdeminskningar som drabbar enskilda medborgare på grund av åtgärder som vidtas från samhällets sida.

Civilutskottet, som våren 1973 behandlade en liknande motion, anför följande:

”Som utskottet redan förra året konstaterat är frågan om ersättning för minskad lönsamhet i affärsrörelse från i betänkandet behandlade utgångspunkter ytterst en fråga om fortsatta möjligheter att med stöd av lokala trafikföreskrifter skapa en för flera människor bättre miljö. — — —

Utskottet finner det tillfredsställande att möjligheter ges att genom olika bestämmelser vidta s. k. trafiksaneringsförsök i syfte att skapa en bättre miljö inte minst i tätorternas centrala delar. Denna uppfattning delas av motionärerna. Utskottet delar emellertid inte motionärernas uppfattning att ersättning till de affärsidkare som kan komma att få minskad lönsamhet i rörelse skall utgå.”

Utskottet deklarerar sin förståelse för att trafikomläggningar måste ske bl. a. av miljöskäl – en sak som utskottet och motionärerna är helt överens om. Detta är emellertid, herr talman, ett ensidigt resonemang. Man bekymrar sig tydligen icke ett enda dugg om vilka ekonomiska svårigheter butiksägaren eller hantverkaren råkar i. På grund av den växande trafiken i städer och tätorter blir det allt vanligare med trafiksaneringar med de konsekvenser som jag här har nämnt. En ändring i synsättet i vad gäller ekonomisk gottgörelse är därför absolut nödvändig.

Till detta utskottsbetänkande är fogad en reservation av herrar Wennerfors och Adolfsson. Jag yrkar bifall till den reservationen.

I detta anförande instämde herrar Wijkman (m) och Lidgard (m).

Onsdagen den
27 februari 1974

Ersättning för ekonomisk förlust genom lokala trafikregleringar

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Jag är helt överens med herr Fridolfsson om att det kan uppstå problem för affärsidkare när en kommun genomför trafiksaneringsförsök. I varje fall är oron stor i det inledande skedet. Men det visar sig ändå inte så sällan att de farhågor som affärsidkarna haft har varit överdrivna och att kunderna kommer tillbaka efter en övergångstid.

Som herr Fridolfsson sade är företagsamhet förenad med ett visst risktagande, och utskottet finner det nu liksom tidigare vara svårt att tillskapa ersättningsregler som skulle kunna träda till. Det finns också andra affärsidkare som kanske drabbas lika hårt i andra situationer. Jag tänker t. ex. på när en stormarknad etablerar sig i ett område. Då rycks kundunderlaget bort för en hel del småbutiker i det området, och man borde alltså även här tillskapa ersättningsregler.

Under den tid arbetet med trafiksanering pågår träffar man också frivilliga överenskommelser om ersättning.

Jag tror trots allt att affärsidkarna inte behöver se så mörkt på dessa trafiksaneringar, ty även för affärsidkarna är det en stor fördel att det finns en väl fungerande stadsmiljö. Jag tror också att kunderna alltmer upplever den bilfria miljön som mycket positiv.

Det ligger vidare i kommunernas intresse att när man genomför sådana här trafiksaneringar göra detta så smidigt som möjligt och i samråd med berörda parter. Jag förutsätter också verkligen att så sker.

Herr talman! Jag yrkar med det anförda bifall till utskottets hemställan.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Fru Olsson i Hölö gav mig rätt i att det finns en hel del näringsidkare och butiksägare som känner oro inför denna utveckling. Det borde väl vara så att den enskilde butiksägaren och affärsidkaren skulle kunna lita på myndigheternas ställningstagande när det gäller trafikplanering etc. Om ett trafiknät utformats på ett visst sätt och man i anslutning till detta etablerar en butiksverksamhet, vill man gärna tro att läget framdeles inte skall försämrans genom en trafikomläggning.

Fru Olsson säger att farhågorna måhända är överdrivna. Ja, fru Olsson kan ju fråga butiksägarna på Östermalm här i Stockholm om deras farhågor var överdrivna. Fru Olsson menar också att butiksägaren måste ta vissa risker. När myndigheterna med ett enkelt penndrag ändrar förutsättningar för vederbörande butik att fungera, då är det ett orimligt risktagande som icke ingår som en naturlig del i affärsverksamheten.

Allra sist talade fru Olsson om stormarknadernas konkurrens med den mindre butiken. Ja, men det är ju en konkurrensfråga, icke att jämföra med det trafiksaneringsproblem som vi i motionen har påtalat. Jag tycker att fru Olssons resonemang gav de tyngsta argumenten för att rösta för reservationen.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Herr Fridolfsson säger att man skall kunna lita på myndigheterna, och det skall man naturligtvis göra, men det får inte innebära att samhället inte skall kunna förändras. Sådana förändringar

Onsdagen den
27 februari 1974

*Ersättning för
ekonomisk förlust
genom lokala trafikregleringar*

måste alltid kunna ske. Trafiksaneringarna genomförs för att man skall åstadkomma bättre förhållanden för alla dem som bor och vistas inom ett visst område.

Jag är dock väl medveten om att man ibland — i varje fall tidigare — tyvärr genomfört trafiksaneringar utan att ta kontakter med de människor som berörs, inklusive affärsidkarna. Men jag vill inte hålla med herr Fridolfsson om att man förändrar situationen med ett enkelt penndrag. Samråd skall förekomma, och jag tror att trafiksaneringarna då också kommer att leda till bättre förhållanden för de människor som bor i området, för kunderna som skall gå till affärerna och för affärsidkarna.

Herr FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! I början av mitt första anförande underströk jag att vi är fullt på det klara med att trafiksaneringar många gånger är nödvändiga. Vi är inte emot förändringar men vi anser att butiksägare, affärsidkare och hantverkare, som drabbas hårt och kanske går i konkurs på grund av en företagen trafikomläggning, rimligtvis bör hållas skadeslösa. Det är det frågan gäller och inget annat. Den nuvarande utvecklingen med tilltagande antal trafiksaneringar och allt flera butiksägare och hantverkare som råkar i svårigheter är helt orimlig och oacceptabel.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Wennerfors och Adolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fridolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Fridolfsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	275
Nej	—	52
Avstår	—	2

§ 15 Föredrogs

Civilutskottets betänkanden

Nr 3 i anledning av motion om inriktningen av Kungl. Maj:ts aviserade förslag angående kronofogdemyndigheterna

Nr 4 i anledning av motion om förbud mot ändring eller rivning av kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Onsdagen den
27 februari 1974

Ordet lämnades på begäran till

Fru RYDING (vpk), som yttrade:

Herr talman! Förutom straff i form av böter eller fängelse kan överträdelse av bestämmelserna i vägtrafiklagstiftningen föranleda omhändertagande och återkallelse av körkort, trafikort eller traktorkort. Vid överträdelse av mindre allvarlig art kan i stället för återkallelse varning komma i fråga.

Enligt körkorts-kungörelsen kan länsrätten tilldela körkortsinnehavaren varning i stället för att besluta om återkallelse av körkortet vid lindrigare form av trafikonykterhet. Förutsättningen är då att alkohol-koncentrationen i blodet ej uppgått till 0,8 promille samt att körkortsinnehavaren inte tidigare fällts för rattfylleri eller rattonykterhet. Dessutom kan också varning ifrågakomma om

1. körkortsinnehavaren upprepade gånger visat bristande förmåga eller vilja att rätta sig efter gällande bestämmelser,

2. körkortsinnehavaren på annat sätt åsidosatt sina förpliktelser,

3. körkortsinnehavaren gjort sig skyldig till fylleri eller olovlig körning och det inte kan anses uppenbart att han ändå är en skötsam person,

4. körkortsinnehavaren med hänsyn till onyktert levnadssätt inte anses böra ha körkort,

5. körkortsinnehavaren genom brottslig gärning visat påtaglig brist på hänsyn till andra eller på grund av personella förhållanden inte kan anses lämplig som förare eller

6. annat förhållande föreligger som kan allvarligt minska tilltron till hans lämplighet, allt såvida inte tillräckliga skäl till återkallelse föreligger.

Varning kan således inte bli aktuell då körkortsinnehavaren gjort sig skyldig till grov vårdslöshet i trafik, rattfylleri eller grövre rattonykterhet (0,8–1,5 promille) samt smitning efter trafikolycka med personskada.

Enligt bestämmelserna skall beslut om varning delges körkortsinnehavaren. Ett beslut om varning får icke överklagas.

Varningsbeslut förs in i körkortsregistret liksom övriga uppgifter om domar och beslut i anledning av en rad särskilt uppräknade brott och förseelser, exempelvis de som kan ha föranlett varningen.

Uppgifter i körkortsregistret avföres först då körkortsinnehavaren avlidit eller, om han inte är mantalsskriven eller kyrkobokförd i riket, först då 90 år förflutit från hans födelse. Domar och beslut av relevans för frågan om en persons körkortsinnehav, inklusive varning, kommer med andra ord alltid att tas med vid bedömningen av vilka åtgärder som skall vidtas vid förnyad förseelse, oavsett hur lång tid som förflutit, även om det faktum att mycket lång tid gått mellan varningen och den nya förseelsen skulle kunna komma att tala till körkortsinnehavarens förmån. Det kvarstår dock att ett varningsbeslut för närvarande under hela livet kommer att belasta körkortsinnehavaren. Den fråga som i detta sammanhang inställer sig är huruvida detta står i rimlig proportion till förseelsens art och storlek.

Med hänvisning till vad jag anfört hemställer jag om kammarens

Nr 30

Onsdagen den
27 februari 1974

---

tillstånd att till herr justitieministern få rikta följande frågor:

1. Anser statsrådet nuvarande förhållande beträffande varning till körkortsinnehavare tillfredsställande?
2. Om så icke är fallet, vilka åtgärder avser statsrådet vidtaga för en ändring?

Denna anhållan bordlades.

§ 17 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 23 angående arbetsvetenskaplig utbildning och forskning vid högskolan i Luleå.

§ 18 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 87 Herr *Strömberg* i Botkyrka (fp) till herr utbildningsministern angående svenskundervisningen för icke förvärvsarbetande vuxna invandrare:

Vilka åtgärder har statsrådet vidtagit med anledning av riksdagens begäran förra året om ett samlat program för svenskundervisning för icke förvärvsarbetande vuxna invandrare?

Nr 88 Herr *Andersson* i Nybro (c) till herr kommunikationsministern angående planerad indragning av SJ:s busslinje Fagerhult—Alsterbro—Kalmar:

Är kommunikationsministern beredd att medverka till att förhindra SJ:s planerade indragning av busslinjen Fagerhult—Alsterbro—Kalmar?

§ 19 Kammaren ätskildes kl. 18.35.

In fidem
SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert